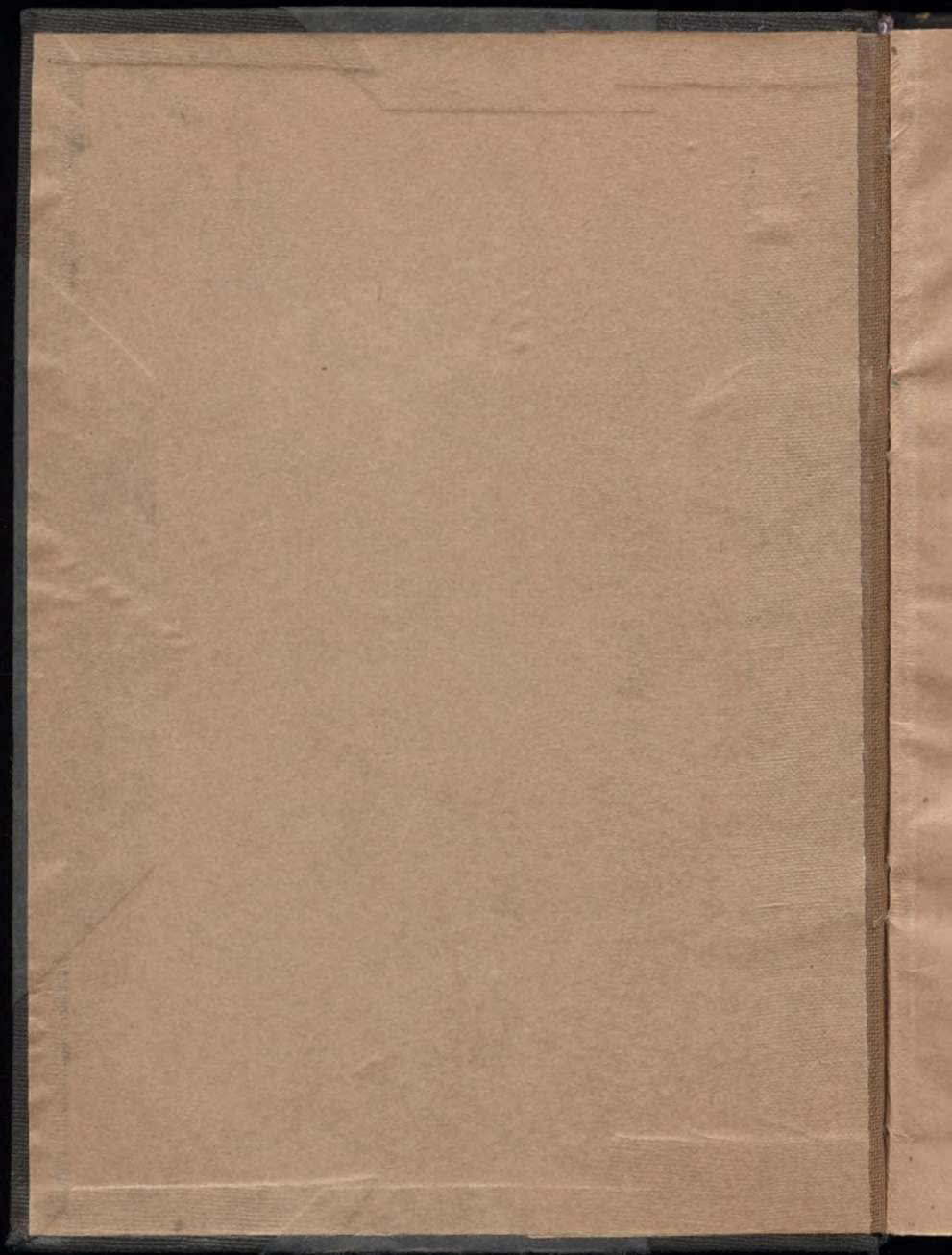
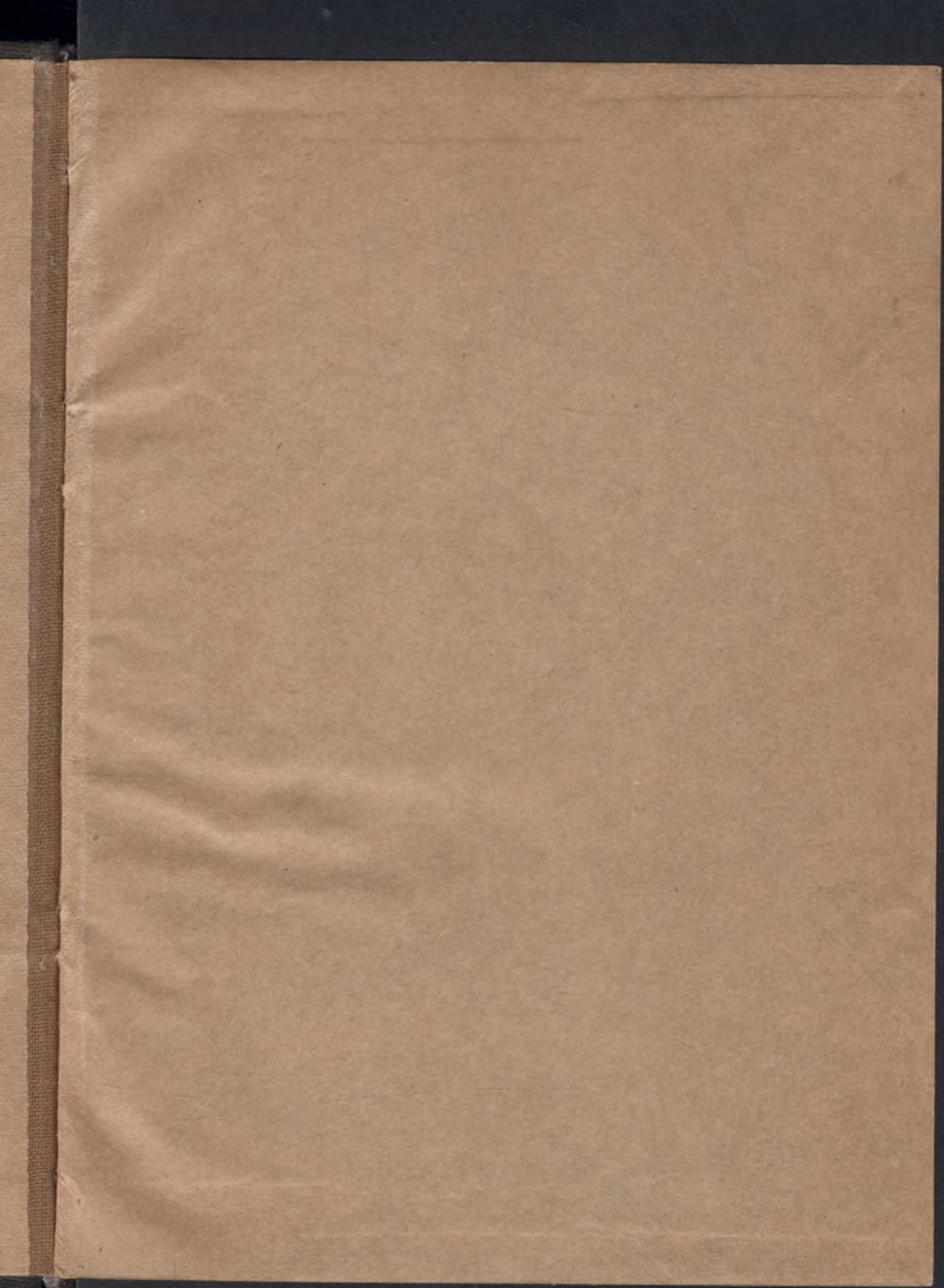
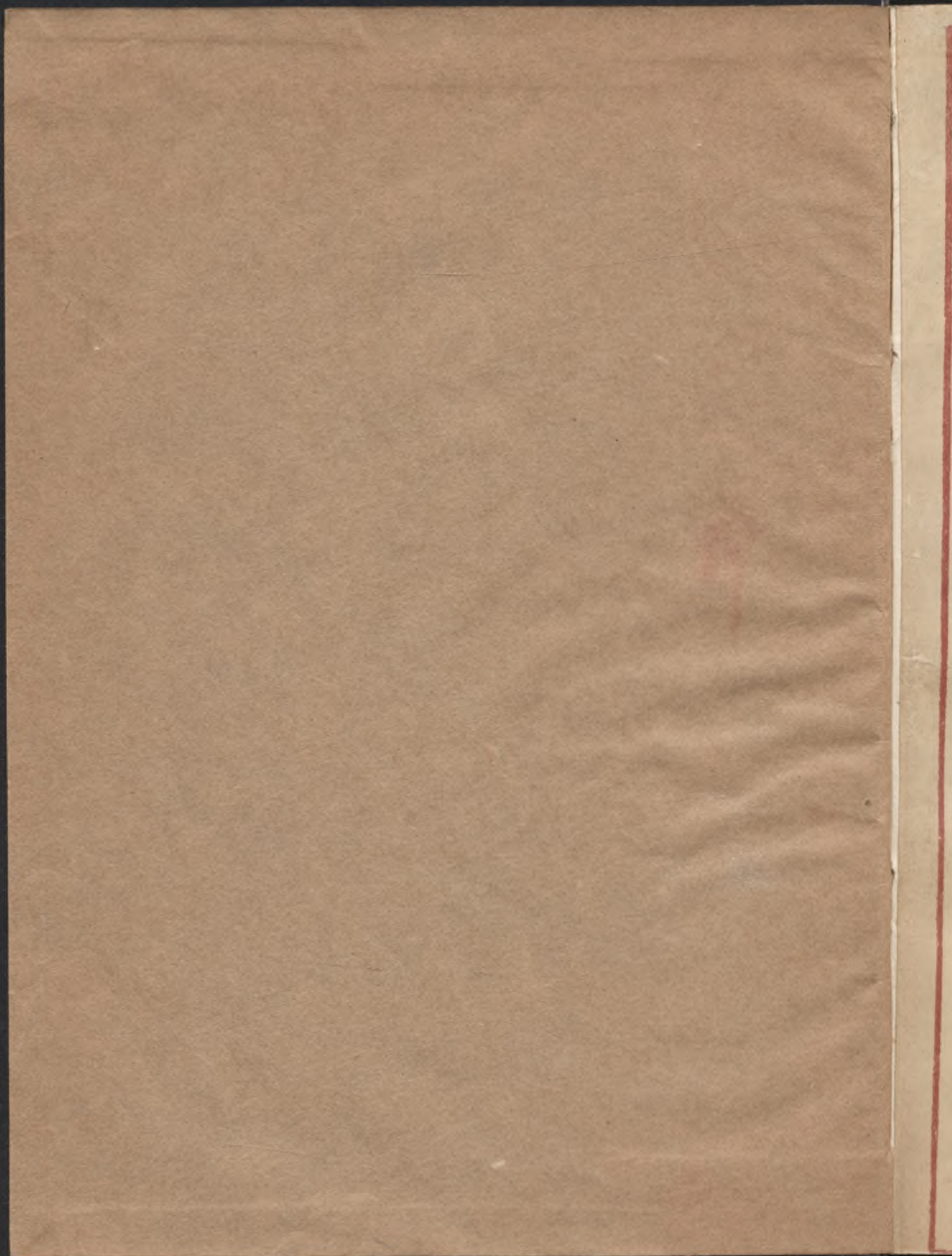

195349

VAJDA ERNŐ

225 351
**A MAJOMEMBER
ÉS AZ EMBERMAJOM**

LÉGRÁDY TESTVÉREK KIADÁSA

A MAJOMEMBER ÉS AZ EMBERMAJOM

IRTA
VAJDA ERNŐ

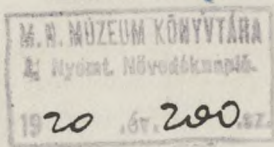

BUDAPEST
LÉGRÁDY TESTVÉREK KIADÁSA

Pólvány
1910. évi

195349

LÉGRÁDY TESTVÉREK NYOMÁSA, BUDAPEST.

A MAJOMEMBER ÉS AZ EMBERMAJOM.

I.

A majom ember és az embermajom a legszenzációsabb attrakció volt, amelyet csak valaha variété-szinpadon mutogattak. Két lényből állott. Az egyik Max Pfitzner volt, egy drezdai német, az attrakció tulajdonosa és főszereplője. A szinlapokon természetesen úgy szerepelt, mint Chevalier Settesti. A másik Jo volt, egy közönséges, vöröspofájú, de nagyon intelligens csimpánz.

Chevalier Settesti volt a majomember és Jo volt az embermajom. A Jo produkciója az attrakció első felében meglepetés nélküli volt és általánosan ismert. Kijött a szinpadra, frakkban, gavallérnak öltözve, mint annyi sok csimpánztársa. Chevalier Settesti, szintén frakkban, meghajtotta magát és idomitani kezdte a majmát. Jo asztalhoz ült, uri ember módjára evett, a szalvétát nem tűrte be a gallérja mögé, sört ivott, cigarettázott, csöngetett a pincérnek, nem fogadta el a hamis forintost, megtörölte a száját, fölkelt, udvariasan köszönt és távozott.

Ekkor következett a szenzáció. Chevalier Settesti

kiment, frakkban, Jo bejött, frakkban, meghajtotta magát, parancsoló mozdulatot tett és bejött Max Pfitzner majomnak öltözve. A dressze tökéletes volt, a teste és az arca nemkülönben. Max Pfitzner véznacsontu, alacsony, előre hajlott testü emberke volt, az állkapcsa előrenyulott, a koponyája hátul kicsi, az arca tiszta majompofa, a szája metszésnélküli, a fogai kiugróak, a szemei nem szilvavágásuak, hanem kerekre nyitottak, mint az állatoké. A karjai térden alul értek, a lábai még a szárcsontoknál is befelé görbültek. Max Pfitznernek ez a más embert bizonyosan tönkretevő rutság volt az élete tőkéje, mert hiszen ezért lehetett ő a majomember, ezért állott ő egyedül a világpiacon a maga attrakciójával, ezért nem akadtak versenytársai soha. Hogy valaki tökéletes majomtipusnak szülessen, ahhoz a természet különös kegyelme kell. Ez a kegy csak Max Pfitznernek jutott, másnak senkinek.

Az attrakció szenzációja természetesen az volt, hogy a frakkos Jo idomította a majomdresszes Chevalier Settestit. Chevalier Settesti először sorba végigcsinálta Jo parancsoló mozdulataira mindazt, amit előbb maga Jo produkált az ő felügyelete alatt. Tökéletes volt. Meg nem lehetett ismerni benne az embert. Azután állatprodukciókat végzett. Mint excentrikus tornász is ritkitotta párját. A szinpad széléről egyetlen ugrással fölvetette magát az első emeleti páholsorig és a körülfutó galéria keskeny párkányán végigrohant az emberek feje fölött, hogy csak a szinpad másik oldalán ugorjon alá. A rémületéből fölocsudó közönség percekig tombolt.

Max Pfitzner lázba hozta a világvárosokat és a variété-igazgatók tépték magukat érte. A majomember és az embermajom ötszáz koronát kaptak egy esti fellépésért. Hogy ebből az embermajom semmit sem kapott, azt talán fölösleges is megjegyezni.

II.

Mikor már öt esztendeje volt szenzáció és a vonzóereje megcsappant, Max Pfitzner új majmot szerzett magának, egy gibbon-majmot. Rendkívüli tervei voltak vele. Gibbon-majommal még sohase próbálkozott meg senki. Pedig a gibbon az egyetlen emberszabásu majom, amelyik egyenesen jár. A gibbon kiterjesztett karja kétszer olyan hosszú, mint az egész teste. Háromszögbe a feje fölé hajlitja a karjait, mintha egyensúlyozó rud lenne és egy kevés ingadozással egyenesen jár. A gibbon akkora, mint egy kisebbtermetű ember. A csimpánz, a gorilla, ha két lábon megy, előrehajtott teste után vonszolja a talpát. A gibbon egyenesen áll, a lábát előre rugja és a sarkára lép.

Max Pfitznernek sok pénze volt. Addig kutatott, míg Londonban kapott egy torzszülött gibbont, amelyiknek nem voltak tulhosszu karjai és csodálatos módon mégis egyenesen járt. Csak nagyon ingadozott. Max Pfitzner türelmesen tanítani kezdte. Jim — ezt a nevet kapta a gibbon a szinpadi keresztségben — valósággal lángelme volt. Két hét mulva teljes embertartással tudott járni. Még két hét mulva oly teljes tökéletesen tudott

utánozni minden emberi mozgást és cselekedetet, hogy amint egyforma ruhában gyakorolt gazdájával a próbaterebben, nem lehetett többé megkülönböztetni őket.

De a munka javarésze csak most következett. Max Pfitzner beszélni kezdte tanítani a gibbont.

A gibbon az egyetlen állat, amely emberi hangot tud adni. A gibbon éneklésszerű hangon kiabál. A londoni állatkertben lekottázták egy nőstény gibbon énekét. Énekelt, egy teljes skálát, félhangokban, kromatikusan.

Egy esztendei szívós, rettenetes munka után a gibbon beszélt. Mindössze ötven szót tudott, de ezeket aztán kifogástalanul, fölismerhetetlenül emberi módon mondotta ki.

Kevés nagyobb szenzáció volt még a világon, mint a majomember és az új embermajom megjelenése. A kö-fönség őrjöngött. Nem ismerte ki magát többé. Két kizogástalan frakkos ur beszélgetett előtte, emberi hangon, emberi szavakat, azután előtte vetkőztek le és két majom ugrált és makogott a szinpadon. Az egyik frakkban idomította a majomdresszes másikat, beszélt hozzá, az engedelmeskedett, azután a közönség szeme láttára cserélték meg a szerepüket. Kétségtelennek látszott, hogy mind a kettő ember — hiszen mind a kettő beszélt — akik fölülmulthatatlanul tudják utánozni a majmokat. De a világ összes természettudósai megvizsgálták Jimet és valamennyien bizonyították, hogy Jim kétségtelenül majom. A kettő közül tehát csak az egyik ember. De melyik?

A világszenzációból világrejtély lett, minden világ-

város közönsége azzal hízelt magának, hogy ő el fogja találni az igazi majmot. De amikor a produkció végén nyilatkozásra került a sor, nem akadt soha egyetlen ember sem, aki találgatni mert volna. A majomembert és az embermajmot, legalább a színpadon, nem lehetett megkülönböztetni egymástól.

A majomember és az embermajom ezer koronát kaptak egy esti fellépésért. Hogy ebből az új majomembersem kapott semmit, azt is fölösleges talán mondani.

III.

A pénzét Max Pfitzner hazaküldte Drezdába, ahol a felesége lakott. Az asszonynak eleinte tánciskolája volt, de amikor az ura Jimmel kezdett dolgozni, fölhagyott az üzlettel. Takarékbba rakta a pénzt, amit Max Pfitzner hazaküldött, őrizte a takarékkönyveket és nevelte a gyerekeit. Max Pfitznernek két gyereke volt, még mind a kettő elemi iskolás. Az apjukat egyszer látták egy évben, amikor az hazajött meglátogatni a feleségét.

Amióta Jimmel járt — immár három esztendeje — Max Pfitzner nem ment haza. Kár lett volna az ezer koronás estéért.

A három év alatt Max Pfitzner valósággal bele szokott a majoméletbe. Eleinte jelmez használt, később valami kémiai szerrel lekophatatlanul megfestette és színt kicserezte a bőrét. A szőrét mesterségesen megnövesztette és egész apró, tüskés szakált hordott.

A szenzáció kedvéért a színpadon kívül is mindig

együtt járt Jimmel. Egyformán öltöztek, együtt ettek. Aki közösen ebédelni látta őket, feltétlenül testvéreknek gondolta, legföljebb észrevehette, hogy Jim az uribb nevelésű, mert Max már nem tudta olyan finoman tartani a villát.

A foglalkozás áthasonítja az embert. Ahogy durvultak a Max arcvonásai, úgy finomultak mindig jobban a Jiméi. Jim valósággal átszellemült, a szeme legalább sokkal intelligensebben ragyogott, mint a Maxé.

Különbség csak éjjel volt közöttük. Otthon Max ágyban aludt, Jim pedig egy puha takarón, a földön és egy láncsal egy nehéz ércállványhoz erősítve. Max éjjelre megláncolta a társát, mert attól tartott, hogy amíg ő alszik, Jim kiszökik a szobából és kalandokra megy.

IV.

A harmadik év vége felé, egy este, vacsora után, a vendéglői asztalnál, Max hirtelen megrázkódott és úgy érezte, mintha álomból ébredt volna föl. Jim szemben ült vele és mereven nézett rá. A szemei rettenetes, izzó feketeséggel ragyogtak és Maxot ismeretlen félelem fogta el a Jim szemeitől. Félt és mégis úgy érezte, hogy egyenesen szembe kell néznie vele. Egy kis erőlködés után félre tudott nézni és észre vette, hogy nem azt az ételt eszi, amit gondolt, hogy rendelt. Még nagyobb meglepetéssel vette észre, hogy a ruha, amit visel, ismeretlen előtte. Mintha azt sem ő rendelte volna. Fölpillantott, szeme találkozott a Jim pillantásával és egyszerre elfe-

ledett mindent. Furcsa álmosságot érzett és sietett haza. Mielőtt ágyba dőlt volna, egy pillanatig úgy rémlett előtte, hogy valamit csinálnia kellene még lefekvés előtt, de a következő pillanatban már aludt.

Arra ébredt, hogy valami megrántotta nyakát. Föl-nézett. Világos reggel volt. Jim az ágyban feküdt, az ő ágyában, ő maga pedig oda volt láncolva a Jim állványához. Egyetlen, rémes pillanat alatt világos lett előtte minden. Örülten ordítani kezdett. Jim fölriadt, kiugrott az ágyból, a következő pillanatban Max szemei előtt megvillant az acélvessző, melylyel azelőtt ő zabolázta meg rossz óráiban Jimet, rettenetes fájdalmat érzett az orra körül és elvesztette az eszméletét.

Négy napig szitkozódott, dühöngött, könyörgött Max. Jim koplaltatta és verte. Az ötödik nap már mozogni sem birt az éhségtől. Ekkor Jim enni adott neki és dresszirozni kezdte. Hat hétig Max nem mozdult ki a szobából, láncra verten engedelmeskedett a vaspálcás Jim szeszélyeinek. Ha jól viselte magát, kapott enni. Hat hét múlva Max már semmi mást nem tudott, csak azt, hogy engedelmeskednie kell. A hatodik hét végén már felléptek és Max kifogástalanul végezte a dolgát.

A fellépti díjakat ettől kezdve természetesen az embermajom vette fel és talán fölösleges is megjegyezni, hogy a majomember nem kapott belőle semmit.

V.

Két hónap mulva, mivel Max nem küldött pénzt és egyetlen levélre sem válaszolt, az asszony fölkereste az urát. Ekkor Bécsben voltak. Az asszony belépett a szobájukba. Max ruhátlan volt, Jim tanította.

A következő pillanatban Maxban hirtelen fellobbant valami. Rávetette magát az asszonyra, az felsikoltott. Jim felugrott, egyetlen szoritással átfogta a Max nyakát és a következő pillanatban Max meg . . . mondjuk: megszűnt élni.

Az asszony a rémülettől magához térve, boldogan ölelte át Jimet.

VI.

Az asszony okos asszony volt. Láta, hogy az urával valami változás történt. Alig emlékezett valamire, szótlán lett, mogorva. A sok évi tulfeszített munkának tulajdonította. És mivel a majomnak ugyis vége volt, hazavitte magával az urát. Bátran nyugalomba vonulhattak. Ott voltak a takarékkönyvek.

Jim kifogástalanul élte végig az életét. Szótlán mogorvasága sohasem szűnt ugyan meg, de ez olyan ritka erény volt honfitársai előtt, hogy városi tanácsos-ságához juttatta.

Pontosan fizette adóját és sohasem voltak kifogásai a fennálló rend ellen. Városnegyede polgárai tiszteletteljesen emelték meg kalapjukat, ha az ősz ember gyermekeivel sétálni indult.

Max Pfitznernek még három gyermeke született. A régi kettőből iparos lett, nem vitték többre. De a többi mind uri pályát választott, mert elég eszük volt hozzá. Az egyik birodalmi képviselő, a másik jó hírnevű orvos, a harmadik pedig, a legfiatalabb, katona. Most főhadnagy, de politikával is foglalkozik és nem lehetetlen, hogy valaha kancellár lesz belőle.

A COPF.

1.

Az Örömvölgy-utcában, amely örök siralomnak völgye volt, a sötétudvaru, düledező Spilinger-házban laktak a kinaiak. Kivülről valamikor zöld volt a ház, az évek óta lehullott vakolatot betiporták az agyagos földbe és a Spilinger-ház előtt zöld színe lett a gyalogjárónak. Az utca felé csak egy emelet homlokzata fenyegesedett kidöléssel, de hátul, az udvar végében, a szűk és piszoktól szurokfekete falépcső két emeletnyi magasra vitt fel nyikorogva és ingadozóan. Rézművesek műhelyei lehettek valamikor a két emeleten, a padlókból később is mindig sárgás por szitált fölfelé a dobbanó lépésekre, a falakban pedig ökölnyi gömbölyű lyukak voltak, amelyeket papirossal kellett beragasztani, hogy a szomszédok át ne lássanak egymás szennyésébe.

A második emeleten, leghátul, ahol egy keveset balfelé kanyarodott a folyosó és a vége befejezetlenül, nyitottan ásítózott egy üres telekre, heti bérért egy szoba és egy konyha volt a kinaiak lakása. A szobában tizenegyen aludtak, a konyhában tizenheten. Mert a

konyha nagyobb volt és melegebb. Egynéhányan szakadozó matrácokon háltak, a többiek tömetlen szalmazsákokon, összegubancolt rongydarabokon és a csupasz téglán.

A kínaiak utcai kereskedésből éltek. Az asszonyok és a gyerekek papirlegyzőket árultak és papirosból készült kicsi labdarózsákat, amelyeket forgatni lehetett a nyelvük körül és amelyeknek minden fordulásra más lett a színük. A férfiak vésett kövekkel járták a kávéházakat.

Az asszonyok és gyerekek reggel keltek, délelőtt és egész délutánon apró tipegéssel mentek a nagyváros utcáin. Estére hazakerültek, ettek, elkészítették a férfiak eledelét, azután imádkoztak, furcsa, vontatott dalocskákat dünnyögtek, egymáshoz bujtak a vackon és elaludtak. Éjjel az utcákon nem járnak vásárló emberek.

A férfiak délután keltek és estefelé kezdtek benézegetni a kávéházakba. Hajnalra vetődtek haza, megették az ételt és aludtak egész délelőttön át. Délelőtt a kávéházakban nincsen senki.

A kolóniának az öreg Vuan-fu-tseng volt a feje és valamennyi férfi között a fiatal Tsi-funak volt a legcsodálatosabb haja. Kékesfeketén ragyogó, hatalmas fonatokban omlott alá a Tsi-fu haja, vastagabban, mint a legvastagabb hajókötel, le egészen a Tsi-fu sarkáig. A többieknek szurkos volt a copfjuk, kenőcsökkel kellett fényesíteni, hogy ragyogásra bírják és éppen csakhogy leért a hátuk közepéig. Tsi-fu sohasem kente a haját, nőtt és ragyogott az magától és szabadon. Aki meglátta, legyőzhetetlen vágyat érzett a megsimogatására és

a simogatása puha volt, lágy és megborzongató, amilyen egyébként csak az asszonyi haj érintése. A kínaiak áhitattal és félig lehunytt szempillákkal tekintettek a Tsi-fu csodálatos copfjára, a kávéházakban pedig Tsi-fu sokkal több faragott követ adott el, mint a többiek, éppen a copfja miatt.

Tsi-fu, fonott kosarával a karján, megállott a kávéházban egy asztal mellett, amelynél férfiak ültek és nők. Sárga arcán szarkalábakba futottak az apró ráncok, kicsiny szemeivel barátságosan hunyorgatott és megvételre kínálta kosarából a faragott köveket.

A férfiak először sohasem akartak vásárolni és tovább küldték Tsi-fut. De az asszonyok szeme gyorsan végigfutott rajta, megpillantották a copfját és akkor azután már rendben volt minden.

— Nézd csak — mondotta mindig valamelyik asszony — milyen csodálatos haja van ennek a kinainak!

Tsi-fu már a hangsúlyból értette, mit jelentenek ezek a szavak és még barátságosabban vigyorgott. Az asszonyok simogatni kezdték a Tsi-fu haját, cirógatták és emelgették, nézték, hogyan tükröződik rajta villogva a villany fénye, vitatkoztak a Tsi-fu haján és hajszeszrecepteket kértek tőle. A férfiak boszankodtak, csipős megjegyzéseket tettek az asszonyokra, gunyosan beszéltek a kínai copfról, elmaradottságot emlegettek, de azután ránéztek a Tsi-fu diadalmas, illatozó és gyönyörűségei hajfonatára, a tükörbe pillantottak, titkos irigységet éreztek a nyomoruságos kínai iránt és dühösen kezdtek vásárolni a Tsi-fu kosarából.

Majmok voltak a kosárban és fantasztikus állatok. Bikák és szalamanderek, kigyók és sárkányok tekergőztek, mesebeli békák guggoltak terpeszkedve, valamenynyien sárga és vörös megfaragott kőből. Az egyik kövön széles száju tündér heverészett virágokkal televésett sziklán, a tündér szemei borsónagyságúra voltak kifaragva, a tündér kezei egy fának a törzsét tartották ölelve. A fa törzséből apró gnómok bujtak elő, az ágakon a levelek közt ezerlábu pókok csimpaszkodtak, testükből csipkeszővésű fonalakat eresztve alá. A pókhálófonaadék alatt egybefonódott a tündér szálakra faragott hosszú hajával s a csodálatos vékonyságu, zuhatagként kanyargó kőfonáltömkeleg végre a szikla alján egy áttört gömbben kanyarodott össze, a gömb belsejében pedig, emberi elmének felfoghatatlan módon oda belefaragva, egy fölismerhetetlen és gyönyörűségesen iszonyatos kis szörnyeteg szunyókált összekuporodva, emberi ábrázattal, de összetekert, hosszú gyikfarokkal és a farkon végig emberi szemekkel és emberi fülekkel. És a többi kővön is, mind valamennyin, állatok és szörnyetegek, tündérek, ártó démonok és védő szellemek, emberek, istenek, fák, gyökerek, gyümölcsök, egymást ölelve, egymásból nőve, egymást szorítva, a természet minden elkülönített rendje iszonyatos, vad és ismeretlen fantáziával összekeverve, egymásba oltva, egy egészbe fonva, mintha maga az őszanyag örvénylene e faragott különös kövekben, maga az őszanyag, amelybe még nem hozott különállást, szimmetriát és rendet a teremtés, a tudatos emberi elme.

Voltak persze egyszerű kövek is. Nagy majmok, csaknem ökölnagyságúak, azután kisebbek, mint egy dió, azután még picinyebbek, mint egy gyűszű és egészen parányiak, akár csak egy babszem. Fölhuzott térdekkel guggoltak e majmok, előrenyult fejüket komikus fél-szegséggel nyugtatva keresztbe fektetett első lábaikon, szögletesek voltak, minden szabály és megszokás ellenére valók és mégis élettel teljesek. Szemeik kidülledően voltak kifaragva és befestve szép, karminpiros színnel.

Tsi-fu szerette a köveit, de valamennyi között legjobban ragaszkodott egy kis kő pagodához. Kicsi volt a pagoda és lapos, a teteje hajlott csucokban futott össze, az oldalain hajszálfinom csipkézetű fantasztikus ablakcskák voltak kifűrészelve. Ajtó nem volt a pagodán és a belsejében csodálatos módon mégis egy kis szent Buddha szobor álmódzott örökös csöndben és örökös félhomályban. Csak a csipkés ablakokon keresztül lehetett látni a kis Buddhát, az ablakok csipkéi furcsa, kusza árnyékokat vetettek az arcára és a hasára, amelyet hiába védett összekulcsolt kezecskéivel. A kis Buddha néha sirt az árnyékok vonalai közt, néha meg nevetett és Tsi-fu egyaránt szerette, akár sirt, akár nevetett. Óvatosan eldugta mindig a kosara sarkába, hogy valaki véletlenül meg ne pillantsa, meg ne kívánja és meg ne vegye tőle. A kis Buddhát Tsi-fu sohasem akarta eladni.

És egyszer mégis eladta. Egy kávéházban egy furcsa ember átkutatta a kosarát, meglátta a kis Buddhát és megvette. Tsi-fu lehetetlen árat kért, hogy meg ne vegye, mégis megvette. Aznap reggel Tsi-fu kinlódva ment

haza, nyugtalan volt, nem jól érezte magát, sejtelmek ki-nozták, s amikor végre elaludt, szörnyek üldözték és ki-gyók tekergőztek a nyaka köré, a kis Buddha pedig szemrehányóan nézett rá egy csipkés ablakon át a pa-goda belsejéből.

2.

A Spilinger-ház udvarán, minden délután pontban négy órakor megszólalt a verkli. Az udvar közepén ko-pár, kiszáradt akácfa állott, minden második évben bujt ki csak rajta egynéhány levél, azok is mindjárt szürkék voltak, mintha nedvek helyett piszkot és port szívtak volna magukba a földből. A falábu koldus a fa alá tolta a zongoraverklit és vidám, táncos ütemek zendül-tek meg a levegőben, felkuszta az emeletekre, beszívá-rogtak a falak résein és felkeltették a kinaiakat.

A kinaiak kitelepedtek a rozoga lépcsőkre, mere-ven guggoltak, felhuzott lábakkal, mint megannyi resz-kezős fejű, porcellán mandarinok. Alant az udvarban mellbeteg asszonyok és kócoshajú lányok ültek a küszö-bökön, a lányok vontatva és elnyújtottan énekelték a zongoraverkli dalait. A lányok mellett facér jasszlegé-nyek fütyörésztek és cigarettavégekkel dobálták a cse-nevész és piszkos, hosszúingecskéjű gyermekeket, akik összefogózva és sipitozva keringtek a zengő zongora-verkli körül. A cigarettavégek, amelyekbe kavicsok vol-tak dugva, a kinaiak közé tévedeztek néha, egy-egy jól irányított papircsutka az orrán találta valamelyik

copfos legényt. A lányok visitva kacagtak, a jasszok két ujjal fütytyöngettek, a kínai pedig, akit a dobás ért, meg sem mozdult. A kínaiak mozdulatlanul ültek a lépcsőn, hallgatták a zongoraverklit és messze elnéztek a levegőbe a kacagó, táncoló, ingerkedő és zajongó udvar fölött.

— Márika — mondta egy délután a szeplős, vörös Szepi a mellette ülő kacagó szemü szőke leánynak — Márika, mért nézed te azt a kinait, ott jobbra, a harmadik lépcsőn?

Márika két nap óta haragban volt a vörös Szepivel, kacéran, magakelletve és kihívóan felelte tehát:

— A copfját nézem! Azt a gyönyörűséges copfját!

A vörös Szepi fölkelt, hunyorgató két vizenyős szemével ránézett Márikára és szótlanul a kapu felé indult. Márika elnyujtva kacagta utána a zongoraverkli nótáját:

— Me—e—rt most a szere—e—töm

E—egy szerecsen . . .

E—egy szerecsen . . .

3.

A vörös Szepi két napig nem mutatkozott, csak az ajtók mögül leselkedett láttatlanul és szívós kitartással. És a harmadik napon, hajnali öt óra után megcsipte őket, amint Márika a sötét kapualjban találkozott a hazatérő hosszucopfos kinaival. A kínai megölelte a lány derekát, Márika pedig két kézzel simogatta, cirógatta és becézgette a Tsi-fu ragyogó csodálatos hajfonatát.

A vörös Szepi lábujjhegyen átkerült a lépcső mellé, amelyik fölfelé vezetett a kínaiakhoz, ott behúzódott a sötét falmélyedésbe és hirtelen nagyot és szilaját füttyentett. Márka elsikoltotta magát és befutott a házmesterlakásba, ahonnan kaput nyitni jött elő a kínainak. A kínai ijedten nézett szerte a sötétben, azután, hogy senkit sem látott, szapora léptekkel sietett át az udvaron a lépcső felé. Amikor a harmadik lépcsőfokra lépett, egyszerre egy erős férfikar fogta át hátulról a nyakát és a fejét leszoritotta, úgy hogy mozdulni sem tudott. A következő pillanatban rettenetes ütést kapott a háta közepébe, szédülten előrebukott és mind a két kezével meg kellett kapaszkodnia a lépcső karfájába. Kosara, a faragott kövekkel, csörömpölve zuhant le a földre, a kéz pedig, mely eddig a nyakát szoritotta, elengedte. Tsi-fu két erős rántást érzett a fején, utána — valami éles, nyekergő nyisszantást hallott, azután — egy szempillantásnyi szünet múlva — futó lépések távolodó zaját a háta mögül. Iszonyatosat dobbant a szive, reszkető két kezével a hajához kapott és eszméletlenül vágódott hanyatt a lépcső aljában.

4.

Az udvaron diadalmasan és csufolódva zengett a zongoraverkli, a kínaiak közül azonban egyetlen egy sem volt látható a lépcsőn. Valamennyien összegyülekezve állottak a konyhában, amelynek ajtaját bereteszelték és a felső ablaknyílásokat rongyokkal aggatták el. Erős

szagu olaj égett sárkányalaku vert vas mécsesben. Ott voltak mindannyian, férfiak, nők és a gyermekek. A kör közepében sárgánál sárgábban, mozdulatlanul és lehunytt szempillákkal állott Tsi-fu.

— Tsi-fu! — szólalt meg vékony fisztula fahangon az öreg Vuan-fu-tseng — Tsi-fu, fia a minden tiszteletre érdemes Tsi-ting-yoonak, akinek arca öreg és fején a hajszálak fehérek, mint télen a nagy sivatag, Tsi-fu, testednek disze, fejednek ékessége hova lett?

Tsi-fu hallgatott.

— Tsi-fu! — folytatta monoton, vontatott ének-léssel Vuan-fu-tseng — testednek ékességével a vöröshaju fehér ember játszik csufolódva lent az udvaron. Lengeti a levegőben, vonszolja a porban és pattogat vele, ahogyan az igavonó barmot hajtó ostorral szokás. Tsi-fu, a te hajad ez a baromhajtó ostor.

Tsi-fu hallgatott.

— Tsi-fu! — hangzott tovább mind magasabban a rettenetes hang — Tsi-fu, aki együtt indultál velünk Sin-hoából, Hoo-Nan tartományból, a Lo-Kiang folyó virágos partjai mellől, nem térsz te többet haza apád házába, amely bambuszrudakon uszik a Lo-Kiang folyó hátán. Nincs neked otthonod Sin-hoában és nincs otthonod sehol másutt a mennyei nagy birodalomban. Idegenben kell meghalnod neked és ha meghalsz, tisztátalan testedet nem viteti senki haza, a virágok közé, a termő rizsföldek alá. Idegenben fogsz élni, amíg élsz és ha meghalsz, idegen földben fog kinlódni a tested. Lelked az idegenben nem ölthet magára megtisztult ujj,

eleven alakot, testetlenül fog kóborolni, kárhozottan, örökké, az idegen mezőkön. Tsi-fu, aki engedte, hogy elvegyék tőle teste ékességét, az elveszítette az arcát! És kinek arca nincs, az halott és rosszabb, mint a temetetlen belpoklos döge! Az öreg Tsi-ting-yoo fiának, Tsi-funak, nincs többé arca!

Vuan-fu-tseng erősen és tajtékszó megvetéssel odaköpi egyenesen Tsi-fu arcába. Tsi-fu hallgatott, állott mereven és mozdulatlanul. Életkor szerint rangsorban vonult el előtte valamennyi férfi, mind utálattal az arcába köpi. Azután az asszonyok jöttek, rettenetes szidalmakat kiáltottak a füleibe és ugyanugy cselekedtek, mint a férfiak. Végül a gyermekek következtek és ujjongva utánozták a felnőtteket.

Elvonultak valamennyien. Tsi-fu állott, mereven, mozdulatlanul és észre sem vette, hogy magára maradt.

5.

Két egész napon át kuporgott Tsi-fu szomszédjának konyha sarkában, ahova az asszonyok a szemetet rázták. Társai közül még csak rá sem nézett egyetlen egy se. Az asszonyok fölibe öntötték a moslékot, mintha ott se volna, a gyermekek tipródtak rajta és este izzó végű fadarabokkal piszkálták mozdulatlan lábait. A második napon csöndesen fölkel és reszketeg mozdulatokkal kosarát kereste. Nem volt meg, a többiek magukkal vitték. Tsi-fu zsebeibe rakta a faragott köveket és lassu

léptekkel kifelé indult. Az asszonyok némán nézték, amit cselekszik és engedték, hogy menjen.

Lelopózott a lépcsőn és révedezőn megkezdte megszokott körutját a kávéházakba. Mintha ma még többen lettek volna emberek, mint máskor. Az utcákon kavargott a zürzavaros zaj, rohanó benzinkocsik tülei bugtak, csengők sikoltoztak és szédítően fénylettek a magas villanylámpák. Tsi-fu már a nyolcadik ragyogó helyiségben járta sorra az embereket és még mindig nem adott el semmit. Az asszonyok szeme, amely máskor ragyogva pihent meg fénylő hajfonadékán, most közönyösen siklott tova a feje fölött. A férfiak odábtolták, ha faragott köveit a kezükbe tette és a pincérek előldösték az asztalok mellől. Tsi-fu lélektelenül ödöngött a zürzavaros, kiabáló emberek között és torz mosollyal nyujtotta feléjük erőlködve a faragott köveket.

— Jókor jössz, kínai! — kiáltott rá egyszerre csak valaki egy függönyös fürkéből, ahol csupa férfiak ültek — igazán jókor jössz! Nézz ide, kínai!

Nagy, képes ujságot emelt Tsi-fu elé. A képeken csengőtornyú pagodák látszottak, széles utca, az utcán kínai emberek heverő teste, testük az uttesten, fejük súp sima vágással, külön a járdán. Más képen mező volt, a fűvön, összekötözött kezekkel, csoportosan állottak egyenruhás kínaiak és másik egyenruhás kínaiak hosszú-csővű puskákból lövöldözték őket agyon. A puskacsövek végén még fehéren füstölgött a füst.

Az emberek a függönyös fürkében kíváncsian vigyázták a kínai arcát, de Tsi-fu mosolya nem változott.

— Hallod-e — kiáltott rá türelmetlenül valaki — Kinában kitört a forradalom. Nézd, hogyan ölik a köztársaságiak a császárpártiakat. Honfitársaid! Látnod?! Elkergették a kínai császárt! Kína köztársaság lett! Érted?! És nem lesz többé copf! A köztársaság levágatja a copfot! Hohó! Te már le is vágta? Nincs copfod? Hiszen te a legmodernebb kínai vagy! Tsi-fu könnyösen hallgatta az érthetetlen idegen szavakat, könnyösen nézte az érdektelen képet és türelmesen, vi-gyorgó nevetéssel nyujtotta az emberek felé a faragott köveket. Az emberek boszankodva és megvetéssel néztek rá, pénzdarabokat dobtak a tenyerébe, a köveket el se vették és kilökték a függönyös fölkéből az ostoba kinait.

Az utcán Tsi-fu megolvasta a pénzét, még aligha volt elég. Végigjárt egy sereg kávéházat, végtére sikerült eladnia néhány apró majmot. Keresgélve haladt az utcán, vizsgálódott a megvilágított kirakatok között, egy helyütt megállapodott, kiválasztott magának egy keskeny pengéjű, hosszú kést, sokáig nézte, bement, megvásárolta és elrejtette a ruhája alatt a szive fölé.

Eldobált romlott gyümölcsöt evett vacsorára a Dunaparton és egy épülő ház deszkaállványai között töltötte a hideg éjszakát. Másnap délelőtt elkészült a liget felé és didergő láz rázogatta tagjait a forró nap-sütésben is. Délután négy óra tájban Tsi-fu elindult hazafelé.

A kínaiak hallgatagon ültek a korhadtt lépcsőn, a falábu koldus szaporán forgatta a zongoraverklit, a pizs-kos gyerekek ugrándozva járták a fa körül a táncot és

a vörös Szepi röhögve csavargatta a gyönyörű kínai hajfonatot a megbékélt Márika nyaka köré. Tsi-fu besiklott a kapunyíláson és nekisimulva a falhoz, macskalépésekkel lopózkodott a vörös Szepi felé.

A jasszlegény ott ült éppen a kapualja szélén, háttal a kapunyílásnak és ahogy röhögve maga elé bámult a földre, egyszerre lassan növekvő, kigyózó árnyékot pillantott meg maga előtt a földön. Megrettenve látta, ahogy az árnyékból egy kar nyulik a feje fölé, a kar végében valami hosszú, hegyes. A vörös Szepi hirtelen és hihetetlen gyorsasággal fölfelé lökte a nyitott tenyerét és éppen csuklóján ragadta a Tsi-fu sujtani akaró karját, görcsösen szorított ujjai között a veszedelmesen villogó, hosszú, hegyes késsel.

Erősen tartva a megragadott kezét, mint acélrugó pattant föl hátrafordulva a verekezésben felnőtt jasszlegény és a következő pillanatban iszonyatos és kivédhetetlen ökölcsapást zuditott a tajtékzó Tsi-fu arca közé. Megingott és eszméletlenül esett össze a kínai teste, ujjai között mereven szorítva a hosszupengéjű kést. A vörös Szepi pedig őrzöngő táncot kezdett a földön heverő tehetetlen testen, rugta és tépázta, kemény, csontos csapásokkal zuzta a vérbeboruló, rongyolódó arcot és csattogó ostorként verte Tsi-fu fejét a saját gyönyörű, erős hajfonatával.

Azután kövekkel dobálta meg a mozdulatlan kínait az egész fölháborodott népség és végül — attól tartva, hogy meghalt — sietve futottak szerteszéjjel, üresen és árván hagyva az udvart.

És ekkor fölkeltek a kínaiak, akik érzéktelenül és megmozdulatlanul ültek mindezek alatt, fölemelték a vérbeborult, élettelen testet és fölvitték magukkal a szuette, ingadozó és recsegő fekete lépcsőn.

6.

Vérrel futott, megdagadt szemeit fölnyitotta Tsi-fu és ahogy körülrévedezett könnyes tekintete, azt hitte, a multakat idéző lázálmok tartanak tovább. Reggel volt, a felső ablakokon sárga napsugarak törekedtek előre a sűrű párázatu konyhalevegőben, reggel volt és a kínai férfiak mégis nem aludtak, talpon voltak valamennyien. Ünneplő ruházatokban álltak a konyhában, tisztálkodtak, rendezkedtek és elmenni készültek hazulról. Az asszonyok és a gyerekek nem voltak odahaza, azok már kora reggel óta dolguk után jártak. Az egyik kínai megrántotta az öreg Vuan-fu-tseng karját és suttogva figyelmeztette, hogy Tsi-fu eszméletre tért. Vuan-fu-tseng, kiszáradt testét előregörbitve, két karját összefonva a hátán, odaállott Tsi-fu elé és rá sem tekintve az előtte sinylődő emberi testre, lassu, megfontolt gyűlölettel, sziszegve emelkedő éneklő hangon beszélni kezdett.

— Arcnélküli lény, akinek valamikor neve volt és e név Tsi-funak hangzott, figyelmezzél a szavakra, amiket az én szám nem tehozzád intéz, hanem az üres levegőbe szór. A test, amelynek arca nincs, olyan, mint a belpoklos temetetlen dőge. De a boszu, amely nem

sikerült, olyan, mint a szent vipera, amelynek szentségtelen kezek kitörték szájából a mérges nyilakat, olyan, mint a pusztuló vipera, amelyet veszett patkány marása ért. Pusztuló dög viperának nincs helye emberek között, akiknek testén ott leng a szent disz, akiknek arcán ott van az arc. Mi most megyünk, mert hiv bennünket a konzul, fogadott fia a menyei szent birodalomnak, aki intéző uja ez idegen városban a mi szülő anyánk messzire nyuló karjainak. Nagy változásokról, nagy parancsolatokról szól hozzánk a hiradás és mi megyünk, hogy megtudjuk és engedelmeskedjünk a menyei szent birodalom akaratának. Messzire megyünk az idegen város idegen testében, legmagasabb pontjára ér utjának az égi sárga korong, amire visszatérünk és amire visszatérünk, nem akarunk többet együtt lenni a törött fogu megmart viperával, aki mellett törött foga ott van a földön és akinek tudnia kell, mit várnak tőle azok, akiknek arcán még ott van az arc.

Megfordultak valamennyien, elmentek, kívülről hangzott a kulcs zörrenése. Tsi-fu reszkető keze körültapogatózott a rongyok között, a hosszupengéjü kés ott volt mellette a földön. Tsi-fu keze a késen nyugodott, kitágult szeme merően a porszemekre bámult, amelyek kusza táncot jártak a sárga napsugárban.

A Lo-Kiang folyóra gondolt és a bambuszfatutajra, amely lassu reszketéssel nyugszik a ringó vizen. A tutaj közepén összerótt bambuszkodakból a ház, a tutaj szélén csodálatos haju kínai kis fiu ül, mezitelen lábát belelógatja a meleg vízbe és nevető arccal nézi

az ezüstös hasu kövér kacsákat, amelyek hosszú zsinórokra kötve usznak a tutaj mellett és a mélybe buknak az apró halak után. Távol, egészen távol, viruló zöld rizstáblák terülnek széjjel, fölöttük, ahogy a messze hegyek mögött eltűnik a nap, sötét lilaszinben ragyog az ég. A szomszéd tutajon fehérruhát mosó kislány énekelget, olyan a hangja, mint a harmatos hulló mandulavirág és fönt, magasan a tutajok fölött, széttárt szárnyakkal röpül egy karcsu, idegen madár. Őszhaju, öreg Tsi-ting-yoo ott ül a padon a bambusznád házikó előtt, hunyorgó szemével fölnéz a szálló idegen madárra, őszhaju Tsi-ting-yoo várja a fiát.

Tsi-fu fájó teste nagyot rándul, folyton könnyező szeme a fényt keresi. Rézsutosan hajlanak a sárga napsugarak, elhaladnak a felső ablaknyílás fölé. A Lo-Kiang folyó eltűnik Tsi-fu szemei elől és vad táncot kezdenek körülötte a faragott kövek faragott szellemei. Kigyók tekergőznek, démonok huhognak, hosszú fekete hajszálakból csipkés pókháló szövődik, a csipkéken át kis pagodába vetődik az árnyék, az árnyékok közt keservesen zokog a kis jószívű Buddha. A kis Buddha kezei szorosan összekulcsolva a hasán nyugszanak és Tsi-fu mindakét sárga kezének hideg ujjai összekulcsolódnak a hosszupengéjű kés nyelén. A kés hegye befelé fordulva az ölelésre zárt karok között, vékony éle fölfelé szikrázik. Lassan, nyugodtan és izgalom nélkül haladnak az összekulcsolt kezek mind közelebb a Tsi-fu testéhez és nemsokára ott nyugszanak közvetlenül a hasán. A hosszupengéjű kés nyele a görcsbe hajló ujjak

között meredezik, a hosszú penge eltűnt mélyen valahol. A sárga kezekre titokzatos forrásu vörös folyadék zuhog. Azután nyugodtan és lassan fölfelé indulnak a kérérlhetetlen erejű vörös ujjak a késsel és Tsi-fu vértelen ajka csöndes, titokzatos imákat mormol az összeszorított fogak előtt.

A sárga napfény egészen eltűnt a felső ablaktáblák fölött és egyszerre futó lépések csoszogó zaja hangzott fel kint a folyosón. Robbanva tárult be az ajtó és lihegő futással özönlöttek be rajta a kinaiak. Legelől ziháló, öreg mellet Vuan-fu-tseng.

— Tsi-fu! — kiáltotta sikitó vén hangja minden erejével — Tsi-fu, fia őszhaju öreg Tsi-ting-yoonak, Tsi-fu kelj föl és emeld arcodat a mi arcunk mellé! A menyei szent birodalom nem akarja többé, hogy fiai testének meglegyen ősi disze. A mennyek birodalmának parancsa szent, fejünknek sincs már ékessége — és Tsi-funak, Tsi-ting-yoo fiának arcán ott van az arc!

Tisztán hallotta a szavakat és halódó szemeivel Tsi-fu a magasba nézett. Sárga arcokat látott maga fölött, sárga kezeket, amelyek hadonáztak és ahogy megfordultak a sárga arcok, csupaszra nyirt fejek fordultak feléje, amelyeken hiányoztak a fekete hajfonatok. Elbirhatatlan fényességgel ragyogott Vuan-fu-tseng kopasz koponyája és a kis pagodában gunyos grimaszokkal, fuldokló röhögéssel nevetett a kicsike Buddha. Iszonyatos, vad értelmetlenséggel meredt a kacagó istenségre Tsi-fu, széttárta vörös karjait, fölemelkedett, visszaesett és meghalt.

A SZÉP MELUZINA.

Az őszi szél néha meglegette a panoptikum vászonfalát és ilyenkor nagyokat lobbantak bent az üveg alatt a pislogó lángok. A bejáratnál, a kassza előtt, egy üvegszekrényben titokzatos csontváz integetett hivatkozóan csontkarjaival, csábító muzsikával zengett a sippal, dobbal, csörgőkkel megtoldott zongoraverkli, de az égről aprószemű, nyirkos eső szitált, éjjelre közeledett az idő, nem ácsorgott már a vásártéren a panoptikum előtt senki élő lélek.

A hold néha kiszabadult a felhők alól és megnövesztette a nagytorony elnyult árnyékát. Denevérek csapkodtak a templomablakok körül, a toronyban háromnegyedet vert az ódon óra. A bejárat mellett elhallgatott a zongoraverkli.

A falábu őr még egyszer végigjárta az üres panoptikumot, nincs-e még valahol egy elkésett látogató. Kinlódva eloltotta azután a lámpákat sorra, kulcsait csörgetve a bejáratához kopogott és dörögve szólalt meg egyszer vissza a küszöbről:

— Viaszfigurák, jó éjszakát!

Lágy sóhajtság felelt rá válaszul, mintha a sötét

vászonfalak visszhangozták volna: jó éjszakát. A rozsdás ajtóban csikorgott a kulcs, kívülről nem hangzott be több semmi nesz.

Csönd volt, azután titokzatos hegedűhur bugott fel valahonnét mélyen. A láncon csüngő régi lámpásban kísérteties kék láng lobbant föl és a sarokban hang hallatszott a gigerli felől.

— Krrrr . . . rrr . . . rrr . . . r! . . . — mondotta hosszan a gigerli és az elnyújtott hang mintha csak folytatása lett volna az előbbi lágy sóhajtásnak.

A gigerli a fal mellett állott, kockás pepita volt a ruhája, a nadrágja élesre vasalt, a zöld nyakkendője széles, elegáns csokorra kötve. Ingmellében gyémánt ragyogott, sárga csepűhaján félrerendült egy kissé az ódon szürke cylinder. Derékban megroppanva állott a gigerli, felső teste merészen előre hajolt, talán előre is bukott volna, ha nincs átvetve a derekán a durva kóckötél, amelyik odakötötte a vaspálcához a háta mögött. Nagy fehér keztyükbe bujtatva, mereven lelógtak a gigerli kezei, a keztyük összetapadt végei hosszabbak voltak, mint bennük az ujjak.

A gigerli mellett üres volt a dobogó, mintha még egy bábu számára lenne ott hely. Balkéz felől vele szemben egy kis állványon kuporgott a lidérc, aki olyan volt, mintha majom lenne. De pup emelkedett a hátán, kétoldalt kis denevérszárnyai voltak, a fejébubján két rövid szarv meredezett és hosszú, görbe karmokban végződtek a lábujjai. A szemei iszonyatos zöld fényben ragyogtak. Nappal a lidérc a szemeit forgatta, a

szárnyait lengette és karmaival hadonászva, rémitgette az embereket.

Amint a gigerli azt mondta: krrrr . . . a lidérc egyszerre a gigerli felé fordította a fejét.

— Kérem — mondotta kíváncsian —, ön sóhajtott?

— Ostobaság! — felelte vontatottan a gigerli, — én nem sóhajtottam. Csak a rugó mozdult meg bennem, az tett ugy: krrrr . . . Én sohase sóhajtok.

— Nem? — csodálkozott el a lidérc. — És miért nem?

— A báb azért báb, hogy ne sóhajtsen soha. Sóhajtani csak az ember szokott.

— Ember? — krákgotta a kielégíthetetlen lidérc, — kérem, mi az az ember?

— Ezt se tudja? — szólt változatlan nyugalommal a gigerli, — hát honnét került ön ide tulajdonképpen?

— Ahonnét ön. A gyárból.

— Én nem a gyárból kerültem ide! — felelte a gigerli.

— Hát honnét? — a lidércnek a szája is tátva maradt a csodálkozástól.

A gigerli nem felelt, ázott kék üvegszemével a levegőbe nézett. A lidérc jobbnak látta visszatérni az előző kérdésre.

— Kérem — szólalt meg a tőle telhető legnagyobb szelidséggel —, mondja meg nekem, mi az az ember?

— Az ember — válaszolta a gigerli —, az ember

az, aki jön, megy, küzködik, kinlódik, örök lázban sorvad. Az ember az a sok kétlábu lény, aki nappal itt közöttünk jár és kíváncsi szemmel reánk bámul.

A lidérc megerőltette magát, hogy megértse, amit a gigerli beszél és most örvendezve kiáltotta:

— Az a sok cifra kétlábu lény . . . de hiszen akkor kegyed is ember!

— Más a viaszbáb — felelte unottan a gigerli — és más az ember. Az ember mindig menni akar, a báb mindig csak egy helyben áll. Az ember sir és kacag a kintől, a báb nem sir és nem nevet. Láttá már ön, hogy én valaha sirtam vagy örültem?

— De ön olyan éppen, mint az a sok kétlábu lény! — erősködött a lidérc.

— Csak kívülről vagyok olyan.

— És belülről? — követelte a lidérc, aki végére akart járni a dolognak.

— Belülről hiányzik belőlem valami.

— Micsoda? — hangzott a kérdés.

— A szív! — felelte rá változatlan, monoton nyugalommal a gigerli.

Jobbkézfelől a gigerlivel szemben, magas dobogón, üveg alatt feküdt a szép Meluzina, avagy: A halfarku nő. Hosszurojtu, fekete szempilláit föl tudta emelni, mélységesen kék, csaknem fekete, nagy szemek ragyogtak alattuk. Lobogó vörös haj szakadt szabadon csupasz vállaira, ahogy gömbölyű két karjával egy sziklán könyökölt. Derekától kezdve nem emberi teste volt a szép Meluzinának, hanem pikkelyes halfark nyult el

a viaszhabokon, félig kiemelkedve uszonyaival a mozdulatlan vízből. Nappal, amikor látogatók jártak, a szép Meluzina fölnyitotta és behunyta rojtos szempilláit, keble zihált, vállán lengett a haja, az iszonyatos haltest pedig fenyegetően emelkedett föl és hanyatlott alá.

Amikor a gigerli unottan azt mondta: sziv! — fölemelkedtek a szép Meluzina rojtos szempillái. Keble zihált, halk, dallamos zenével szavak suhantak ajkairól, mintha önmagának suttogna vagy a régi lámpa kísérteties lángjának mondana rejtelmes éneket.

A lidérc kimeredt szemekkel figyelt, a gigerli pedig közönyös tekintettel nézett el a szép Meluzina feje fölött.

— A sziv! A sziv! — énekelte halkan a szép Meluzina. — Én bennem szilaj veréssel lángol a sziv! Láva a szivem, emberszemek perzselő sugara gyújtotta lángra! Igézet tartja nappal kötve a nyelvem, a szemem él csak nappal, a szememben lángol nappal a szivem. Örvénylő, titkos csillogással nézek a szép emberszemekbe és varázsszene zeng a szememben, amikor a férfiak szemébe nézek. És akit megver ez a nézés, akit megfog a zene varázsa, nincs annak többet sehol nyugodalma. Igéző végzet huzza-vonja, a szive csak a titkos zenére figyel ... s amikor idézem . . . amikor kívánom . . . jönnie kell... Jönnie kell!

Tompa zengéssel szűrődött a falakon át a toronyóra hangja. Tizenkettőt vert és az utolsó ütésnél kés penge szuródott keresztül kívülről a ponyvafalon. Négyzöget vágott a ponyván az ezüstös penge és erős lendülettel ugrott be a nyíláson egy barnakabátos ifju.

Karcsu volt és magas, harangos, hosszú barna kabátjának ujjából finomszövésű, halovány csipkék lengtek, sárga mellényén színes selyemvirágok nyiltak, bodorított, hosszú fürtökben ért vállára gesztenyebarna haja. Eldobta kezéből a kést, karjait széttárta és odaért a szép Meluzina elé.

— Meluzina! — szólalt meg a barnakabátos ifju és mélyen zengett a szava, mint tó fenekéről az elsülyedt harang. — Eljöttem Meluzina! Szemedbe néztem s hárfa lett a szívem, csak neved zug reszkető hurjain. Elhunyt anyám a sirból mintha hívna . . . a messzeségből szállt felém a dallam . . . a levegőből szállott a zene . . . Jöttem, mert hívtál, szépséges Meluzina, szeretlek, Meluzina, szeretlek, Meluzina!

— Aki engem mer szeretni! — hangzott szilajon a szép Meluzina szava, — erős legyen annak a szíve! Nagy, rejtett veszély az én szerelmem, mert én vagyok a tenger lánya! Jaj annak, aki engem csókol, ha végzetemet meg nem oldja! Jaj, ha nincs ércből a szíve, hogy megváltson engem vagy megöljön! Méreg az én csókom, de az ajkam nyitva, aki szivni akarja: jöjjön!

Széttárta karjait a szép Meluzina és meggondolás nélkül, vakon és boldogan rohant beléjük a barnakabátos ifju. Csönd volt a panoptikumban, csak a lidérc denevérszárnyai rebbentek ijedten.

Nem rebbentek még másodszor a szárnyak, amikor fuldokolva tántorodott hátra a barnakabátos ifju.

Mind a két kezét a mellére szorította és vonagló torkából töredezetten szakadtak föl a lázas szavak:

— A szívem! . . . A szívem! . . . A szívem hova lett! . . . Űr van csak . . . a mellemben . . . a szívem helyett . . . Kiszivta a szívem! . . . egy asszonyi . . . száj . . . a szívem! . . . hogyan fáj! . . . jaj! . . . oh! . . . már semmire fáj! . . .

Vergődő mozgása mindinkább lassudott, amig ezeket mondotta a barnakabátos ifju, rángatózásai szögletesek lettek és gépiesek, arcán a vonások közönyre merevedtek, tántorgó lábai megrogyadozva hátrafelé vitték és amikor szavainak a végére ért, a barnakabátos ifju ott állott mereven és mozdulatlanul a dobogón, a gigerli mellett.

A szép Meluzina lesütött szempillákkal, halkan és szeliden suttogetta:

— Én úgy szeretnék már szeretni . . . úgy várom mindig az erősszívű férfit! Én úgy szeretnék ember lenni s nem emberszívek temetője. De erős szive legyen annak, aki engem emberré tesz! Mert én vagyok az örök asszony, csak félig ember, félig . . .

A lidérc fülelt, de nem hallhatta meg az utolsó szót. A szép Meluzina elhallgatott. Pihent, csak iszonyatos halfarka csapdosta erősen a viaszhabokat. A lidérc a gigerli felé fordult.

— Mi történt itt? — kérdezte suttogetva.

— Semmi! — felelte a gigerli, — eggyel többen vagyunk.

— Báb lett belőle? — kérdezte a lidérc.

— Báb.

— És talán valamikor kegyed is . . .? — a lidérc félbehagyta a kérdést.

Mert a gigerli elfordult és közönyös arccal, unott, merev tekintettel bámult a levegőbe a szép Meluzina feje fölött.

AZ ISTENI GONDVISELÉS.

Valamivel éjfél után Ágoston ur, jószabásu tavaszi kabátban és villogó cylinderrel, nekiindult a ligetnek azzal a megmásíthatatlanul szilárdnak gondolt elhatározással, hogy valamelyik alkalmas és vendégszerető fára felakasztja magát. Választhatott volna ugyan valami előkelőbb, anyagi körülményeihez és sötét elhatározása indító okához méltóbb halálnemet is, de elsősorban: Ágoston ur gyermekkorá óta bizonyos ideges ellen-szenvvel viseltetett a lövészerszámok iránt, amelyek olyan nagyot durrannak, hogy valósággal megijesztk az embert ; másodsorban: a mérgekről azt hallotta, hogy nagyon rosszizüek és bizonyos fájdalmakkal járnak ; ami pedig végül a vízbeugrást illeti: az sohasem biztos, a legjobb akarata ellenére is kimenthetik az embert és különben a vízbeugrás még sokkal kevésbbé poétikus, mint ott függni egy zöldelő fa suttogó levelei között. Egyszóval Ágoston ur úgy érezte, hogy számára egyetlen halálnem van csak: ezen az illatos, langyos tavaszi éjszakán, egy misztikus holdfénnel elárasztott kis tisztáson, megmerevedett, kinyujtott tagokkal himbálódzani lassu mozgással egy reszkető faágon. Ágoston ur egy kicsit köpcös, alacsony legény volt és való-

sággal hízelt neki az a gondolat, hogy amikor reggelre megtalálják a fán, bizonyosan karcsubbna, hosszabbna és nyulánkabbna fogják találni, mint a mi-lyen, illetve, mint amilyen volt.

Ágoston ur halka fütörészve lépegetett a nép-telen utakon, már kétszer is megállapodott egy-egy al-kalmasnak látszó fánál, de egyik esetben sem volt meg-elégedve a művészietlen hatású környezettel és tovább indult. Most eszébe jutott valami, ráemlékezett egy kö-zeli, félreeső kis tisztásra, amelynek éppen a közepén állott egy magányos fa. Gyorsan arrafelé tartott és oda-érve, nagyot sóhajtott. Igen, ez volt a hely, amelyet keresett. A kis tisztást sűrűn egymás mellett álló fák vették körül körbefutó falként, középütt ott állott a magányos fa és a felülről áradó holdfény éppen a fára tüzött. Ágoston ur gyors elhatározással kivette zsebé-ből azt a hosszú, vékony, de elszakadhatatlanul erős, vadonatu szijat, amelyet egyenesen erre a célra vásá-rolt és közelebb lépett a fához, hogy egy nem nagyon magasán fekvő, alkalmas ág után nézzen, amelyre könny-nyű lenne fölkapaszkodni.

Megkerülte a fát és egyszerre csak előrehajolt, ki-meredt szemekkel, mintha fejbevágták volna, a másik pillanatban pedig hátratántorodott a meglepetéstől, akár-csak most meg előlről érte volna ütés. Nem, nem, hiába meregette a szemeit, nem a holdfény reszkető káprázata játszott vele, valóság volt, nem lehetett benne semmi kétség: a fán, amelyre ő akarta felkötni magát, már egy másik akasztott ember csüngött. Alig egy pillanat-

tal előbb köthette fel magát, mert még erősen fickándozott. Ágoston ur lélektelenül, megdermedten bámult rá, de ebben a pillanatban az akasztott ember egy nagyot rugott a lábával és erre a mozdulatra Ágoston urba egyszerre visszatért az élet, egyszerre felébredt minden lélekjelenléte.

Eldobta a szijat, amelyet eddig görcsös öntudatlansággal szorongatott a kezében és olyan hihetetlen gyorsasággal, fürgeséggel és ügyességgel, amelyet talán ő maga sem várt volna önmagától, kezeivel és lábaival kapaszkodva, felkuszott a fa törzsén a nem nagyon magasan fekvő ágig, azután óvatosan végighasalt az ágon, az egyik kezével fogódzkodott, a másikkal pedig a zseb-kését kotorásztta elő a zsebéből. A fogával nyitotta ki a késpengét és három-négy nyisszantással átvágta az ágra hurkolt kötelet, amelyen az akasztott ember lógott.

Az akasztott ember lepottyant, nagyot koppant és elterült a földön. Egy szempillantás alatt már Ágoston ur is mellette volt és aggódva hajolt fölé, hogy lássa, él-e még vajjon. Egy fél perc is alig telhetett el így kinos feszültségben, amikor az akasztott ember, aki nek a lepottyanással járt földhözütődés, úgy látszik, javára szolgált, egyszerre csak megmozdult, felnyitotta a szemeit, azután egy hirtelen mozdulattal fölült, körülnézett és megszólalt. De nagyon illetlenül szólalt meg, mert ahelyett, hogy első szavaival a hagyományos szokás szerint az iránt érdeklődött volna, hogy hol van, vajjon még ezen a földi, avagy pedig már azon a bi-

zonyos tulvilágon, ehelyett az akasztott és földre poty-
tyant ember haragosan ezt kiáltotta:

— Micsoda disznóság ez?!

Ágoston ur ijedten összerezcent és tátott szájjal
bámult a haragos emberre, aki most összevont szem-
öldökü, szurós szemeivel egyenesen őrá nézett és har-
sogva ismételte:

— Micsoda disznóság ez? Hát már meghalni sem
hagyják az embert nyugodtan? Kicsoda ön?

— Én, jó ember — válaszolta fölmagasztosultan
Ágoston ur és bizonyos, önmagára is meglepetésszerűen
ható kenetteljes jóakarat rezgett a hangjában —, én,
jó ember, az vagyok, akit az isteni gondviselés azért
küldött, hogy megmentsem önt.

— Az isteni gondviselés . . . — mormogta elgon-
dolkodva a fáról leakasztott jó ember — az isteni gond-
viselés . . .! — Egyszerre vont egyet a vállán és lep-
lezetlen megvetéssel mondta Ágoston urnak: Micsoda
butaság! Mert valami ostoba véletlen idehozta és elég
korán érkezett, hogy ne engedjen engem meghalni, most
elkezd itt fecsegni az isteni gondviselésről! Füttyölök
rá, érti, az isteni gondviselésre is, meg magára is! Mi
a fenét csináljak én most ezen a világon?

— Jó ember — intette feddően, atyai jóindulattal
Ágoston ur —, ne káromolja az isteni gondviselést. Nem
butaság az és nem is véletlenség. Hallgasson ide és is-
merje meg alázatos szívvvel az isteni gondviselés belát-
hatatlan bölcsességét. Tudja, miért jöttem én erre a
helyre?

— Nem — válaszolta mérgesen a jó ember —, nem és akármilyen legyek, ha csak egy csöppet is kíváncsi vagyok rá.

— Azért jöttem — folytatta megzavarhatatlanul és még fölmagasztosultabban a kenetteljes Ágoston ur —, azért jöttem erre a helyre, hogy felkössem magamat erre a fára, amelyen kevés perccel ezelőtt ön rugdalódzott.

— Miii . . . micsoda? — kérdezte bámulva a leakasztott jó ember.

— Azért jöttem, ismétlem önnek, hogy felkössem magamat erre a fára. Leszámoltam az étellel és megakartam halni, mert boldogtalanul szerelmes voltam. Csak voltam! Mert, ime, az isteni gondviselés utamba vezérelte önt, aki itt függött már ezen a fán. Az isteni gondviselés így szólt hozzám: Ágoston, miért halnál te meg? Amiért egy leány nem akar szeretni? De hiszen annyi más leány van még a világon. Ágoston, kiáltotta felém a jóságos gondviselés, neked még tennivalóid vannak ezen a világon; Ágoston, terád még feladatok várakoznak! Ne lázadozzál az élet ellen és örvendj, hogy élhetsz, ameddig a jó isten élni enged. Ki tudja, mennyi boldogság várakozik még rád. Az isteni gondviselés utjai beláthatatlanok. Nézd, most meg akartál halni és a halál helyett a saját életeden kívül még egy másik emberi életet is megmentet veled az isteni gondviselés. Nos, mit szól ön mindehhez, jó ember?

— Azt mondom — felelte változatlanul boszus hangon a jó ember, aki egyébként a legnagyobb figye-

lemmel hallgatta Ágoston urat —, azt mondom, hogy mindez nagyon szép lenne, de én el nem hiszek belőle egy árva szót se. Ezt maga mind csak most találta ki.

— Ugy? — kiáltotta diadalmasan Ágoston ur.
— Hát idenézzen! Itt a szíjj, amivel föl akartam kötni magam, itt van, fogja meg! Azután nézze, itt ez a cédula, amit a zsebembe készítettem, a saját írásom, olvassa! Olvassa, jó ember!

Az idegen jó ember a holdfénybe tartotta a cédulát és olvasta:

„Öngyilkos vagyok. A magam akaratából halok meg. Nevem Ágoston. Lakom Bank-utca 17. Ne okoljanak senkit — annak a nyomorult leánynak is bocsáson meg az isten — és ne boncoljanak föl“.

Ágoston ur nevetve visszavette a cédulát és zsebetette.

— Ezt — mondotta — elteszem emlékül. Hiszi-e most már jó ember, amit mondtam?

A jó ember figyelmesen végignézte Ágoston urat, azután csendesen megszólalt:

— Miért . . . miért akart meghalni? Szerelemért? Hát azért is lehet?

— Hát? — mondta bámulva Ágoston. — Hát mi másért? Hát maga miért akart?

— Nyomor! — felelte elkomorodva a jó ember.

Ágoston ur tüzesen és gyorsan kezdett beszélni:

— Nyomor? Olyan nincs! Azon mindig lehet segíteni. Egy ilyen épkézláb ember, mint ön, mindig tud keresni annyit, hogy éhen ne haljon.

— Én nem akarok dolgozni — mondta az akasztott ember —, éppen dolgozni nem tudok. Inkább meghalok!

— Akkor lopjon, csináljon akármit — kiáltotta Ágoston ur —, mindent szabad, csak meghalni nem! Én mondom ezt önnek, én, aki az előbb még magam is meg akartam halni. Mindent inkább, csak meghalni nem!

— De hát mit csináljak — kérdezte a másik —, mit csináljak? Hova menjek? Mibe kezdjek? Nincs egy fillérem se!

— Nézze, jó ember, nézze, barátom — lelkendezett Ágoston ur és elővette a tárcáját —, én megmentettem a maga életét, de mondhatnám azt is, hogy maga mentette meg az enyémet. Idenézzen, én adok önnek száz koronát! Érti? Száz koronát! Az sok pénz egy ilyen szegény embernek! Azzal új életet kezdhet. Tessék, itt van; no vegye el, az isteni gondviselés küldi ezt önnek.

A jó ember kidülledt szemekkel bámult a tárcára, amelyből Ágoston ur a pénzt elővette. Sok, sok pénz volt még abban a tárcában, nagyon sok, csupa kék, meg vörösszinű nagy papiros; tizszer, talán százszor annyi, mint amennyit Ágoston ur feléje nyújtott. A jó ember testén hirtelen reszketés futott végig és gyorsan körülnézett: csönd és sötétség mindenfelől.

— No vegye el — unszolta Ágoston ur — vegye el, soh'se szégyelje magát.

Nem szégyelte! Gyorsan kinyújtotta a karját és erősen megmarkolta a tárcát, amelyet Ágoston ur a

másik kezében tartott. Ágoston ur rémulten fölkiáltott, de a második kiáltásra már nem volt ideje. Kapott egy olyan pofont, hogy szédülni kezdett körülötte minden. Eleresztette a tárcát és menekülni akart, de abban a pillanatban már egy másik ütés érte, egy olyan hatalmas ökölcsapás, hogy Ágoston ur eszméletlenül esett össze.

A fáról leakasztott jó ember fölemelte Ágoston urat, a vadonatu, vékony szijjból, amelyet Ágoston ur egyenesen erre a célra vásárolt, kitűnő hurkot vetett Ágoston ur nyakába — gyorsan ment a dolog, volt már némi gyakorlata a hurokkészítésben —, azután a fához hurcolta Ágoston urat és — nem minden fáradtság és vesződés nélkül — felkötötte ugyanarra az ágra, amelyen nemrégiben még ő maga himbálódzott. Amikor már az ágon lógott, Ágoston ur veszettül rugdalózni kezdett, de a jó ember alulról belecsimpaszkodott a lábába és jószívién nyugalomra kényszerítette.

Néhány pillanat múlva a jó ember gyorsan távozott és eltűnt a fák között, Ágoston ur pedig csöndesen lógott a fán, amelyet igazán megható festőiséggel ragyogott be a tulvilági fényü, biztató holdsugár.

A HÜSÉGES ROSALINDE.

*Kisasszonyt rabolt egy
istentelen rabló.*

Gesta Romanorum.

I.

Kópjákra szögezett, kigyónyelvű, vékony pántlikazászlócskák lengettek oromzatán a rácsos felvonókapunak, amelyen át Rosalinde kisasszony naponként kilovagolt. Rosalinde kisasszony szőke volt, a haját kibontva viselte a lengőtollu kalpag alatt, nehéz zöld brokátból volt a térdig felcsiptetett lovaglóruhája és szatytyánkeztűs kicsi öklén vörösselyem-sapkás hófehér skythiai sólyom gubbasztott. A lábán piros selyemmel bélelt pici sárga csizma, a kengyel ezüsből és a nehéz nyeregszija, lószerszám és csótár mind csupa szinezüst veretű. Mögötte zömök, cicomás lovakon bőrmelles, hasított ujjasu, hosszukópjás nyolc darab zsoldos katona, védőkiséretül. Rosalinde kisasszony egy várurnak volt a leánya.

Egyszer, amikor sebesröpülésű galambot kergetett a sólyom, Rosalinde kisasszony könnyű lova messze maga mögött hagyta a nehézkes zsoldos katonákat. Sokáig tartott a hajsza. Egy erdőszélen, olyan messzire a vártól, amennyire még sohasem jártak, a galambra csapott a sólyom. Rosalinde kisasszony vágatva közeledett hozzá. És ekkor a sűrű fák közül, rozsdavörös

erős paripán, kirohant a rabló. Rezegve állott meg a nyil Rosalinde kisasszony lovának sügyében. Magasra ágaskodott fel a ló, de Rosalinde kisasszony ekkor már ott feküdt, félig alétan, a rabló előtt a nyeregben, az erős rozsdavörös paripán. A rabló félkézzel tartotta Rosalinde kisasszony derekát, másik karjával a kantársziját zabolázta és a rozsdavörös ló szélvészrohanással száguldott vissza a zegzugos menetű sűrű fák közé.

Amikorra a zsoldoskatonák az erdőhöz értek, csak Rosalinde kisasszony lova hörgött és verdeste fejét egy penészes fatömbhöz. A zsoldosok bemerészkedtek a rosz-hirű, veszedelmes erdőbe. Csak lassan haladhattak, erdőjáráshoz nem szokott lovaik így is alig tudták elkerülni a fákat és egy különösen sötét sűrűségnél, valahonnét az összeboruló fák tetejéről váratlanul sűrű nyilzáró fogadta őket. Két katona átlőtt torokkal zuhant le lováról, a többiek megfordultak és gyáva futással menekültek arra, amerről, a láthatár szélén, bizonytalan körvonalakkal kéklött feléjük a távoli várhegy.

II.

A rozsdavörös ló sűrű füvel fedett tisztásra ért és itt horkanva megállott. Kócos, hosszú sörényére tajtékos hófehér hab szakadt alá. A rabló feszített két karján emelve drága terhét, leszállott a lóról. Rosalinde kisasszony már egészen eszméletre jött, de jobbnak látta úgy tenni, mintha nem tudna magáról. A szive szakadozottan, rettegve vert, de Rosalinde kisasszony össze-

szorította a száját, a szemét erősen hunyva tartotta és megmerevített testtel engedte, hogy a rabló a fűre fektesse.

A rabló félszemmel a lova felé nézett — a ló a kövér fűvet tépegette —, azután odahajolt a mozdulatlan Rosalinde kisasszony fölé. Rosalinde kisasszony nem akart fölnézni, de égető borzongás futotta el a testét, mintha mérges pók mászkálna rajta vagy mintha csipős csalánagyba feküdt volna bele. Izzó férfinézés kuszott rajta végig és Rosalinde kisasszony lassan és óvatosan, ahogy gondolta, hogy észre nem vehető, kilesett a szempillái rojtos szitája mögül.

A rablónak rut és paraszti ábrázata volt, a jobb szeme alól kiindulva rettenetes vörös forradás szántotta keresztül a száját, be egészen az álla alá, ahol elvesztett a bozontos, szakadozott szélü szakáll alatt. A régi seb szélei, vastagon kiforradva, ördögi piros fényben izzottak és Rosalinde kisasszonynak megállt a szíve, ahogy feketés fogakat látott kivigyorogni a négyfelé osztott borzalmas száj mögött. Nem nézte tovább, hanem halálraváltan, de mereven, gőgösen és mozdulatlanul várakozott.

Azt gondolta, hogy egyetlen hangot sem tudna kilehelni, de éles és rikoltó kiáltás szakadt föl a torkán, ahogy a rabló egyszerre a melléhez nyult és erőszakos rántással föltépte keblén a ruhát. Rosalinde kisasszony a két kezével akarta befödni a mellét, de akkorra már a szőrös, durva parasztkézek kegyetlen szakítással hasítottak ketté minden ruhát rajta. Rosalinde kisasszony

ott feküdt fehérleő ruhái közepette, mint egy tejbehullott, rózsás, óriás eperszem a hajladozó, ragyogó zöld fűvön. Rosalinde kisasszony föl akart ugrani, durva ütés érte a testét, Rosalinde kisasszony sikoltani akart, a négyfelé osztott rettenetes száj keményen az ajkára szorult.

III.

Rosalinde szeméből sűrűn omlottak a könnyek és vonagló szája elhaló hangon, szaggatott sirással jajgatott segítségért.

— Jajgathatsz már! — röhögött a rabló és fütytyentett a távolabb legelésző lónak. Azután fölkelt, megigazította a hevederszijat, újra odalépett és bőrcsizmája orrával megrugta a földön kuporgó Rosalinde testét.

— Co föl! — kiáltott rá durván.

— Segítség! — sikoltott még egyszer, utoljára és kétségbeesett erővel Rosalinde.

És ekkor, jobbról a sűrű fák közt, ércsörgés hangzott. A rabló káromkodva arrafelé fordult. Tompa lódobogás közeledett a fűvön, az érc erősebben és fenyegetően zörrent, a tisztásra robogva kibukkant egy ércpajzsos, páncélos, sisakos lovag.

A vaskezytűs kéz megrántotta a harci mén száját, a vasbaöltözött lovag a földre ugrott és rengő léptekkel állott meg a rabló előtt. A felütött sisakrostély alatt tiszta égszínkép szem villogott, a lovag ifju volt,

de páncélja porral fedett, az arca sápadt és a homlokán piros vér szivárgott.

— Mi történik itt? — kérdezte erős hangon. — Ki az, aki segítségért kiáltott?

Rosalinde föltérdelt és imára kulcsolta kezeit.

— Lovag ur — esedezett elcsukló remegéssel —, a pajzsodon Szűz Mária arca. Az ő nevére: ments meg! Ugy rabolt el, uri kisasszony vagyok . . .

— Hazudik! — kiáltott közbe a rabló. — A feleségem ez, lovag ur! Megcsalt, itt értem, attól fél most, hogy megölöm, azért kiabált segítségért.

— Lovag ur — könyörgött Rosalinde —, ide nézz a ruháimra. Csak egy pillantást kell a ruháimra vetned. Uri kisasszony vagyok. Erőszakkal rabolt el a rabló.

A lovag ránézett a letépett ruhákra, azután szó nélkül kirántotta keresztmarkolatu hosszu, széles kardját. Akkorra már a rabló kezében is rezegve meredt előre a fényes csillogásu, éles, csupasz penge.

— Lovag ur — szólalt meg komoran a rabló —, eriggy az utamból. Hát uri kisasszony, erővel raboltam, az enyém, már az enyém, addig van. De teneked a homlokod véres, a páncélod szakadozott, a vascsizmád porral fedve, a pajzsodon horpadások. Csatából gyössz, fáradt karral. Ennekem csak bőrből a páncélom, keskenyebb a kardom, de azért aszondom, mégegyszer aszondom: eriggy az utamból.

A lovag nem felelt, vascsizmás lábával előredobant, a nehéz kard iszonyu csapást mért a rabló fejére. Fürgén ugrott a megtámadott félre és a két kard most

szikrázva, veszekedett dühvel csapkodott egymásnak. A lovag fáradtan, nehézkesen fordult, a rabló cikkázó karddal táncolt körülötte. Döngött a páncél a lovag testén a sűrű csapkodástól, a keskeny kard hegye betörött réseken szurkodott keresztül, vér csurgott ki a poros horpadások alól. És ahogy egyszer a rabló kardja nyakán érte a lovagot, sűrű vérsugár szökkent ki a sisak széle alatt.

Megtántorodott a lovag és hirtelen elhajítva pajzsát, két kézre fogta az egyenes kardot. — Mária, segíts! — fohászkodott fel buzgón és a süvitve zuhanó csapás nyomán szilánkokra szakadozva hullott szerte-szét a rabló keskeny kardja.

A fegyvertelen rabló gyors futásnak eredt, fölvetette magát a nyeregbe és megsarkantyuzottan száguldott tova a fák közt a rozsdavörös ló.

IV.

A fáradt lovag nem üldözte.

— Öltözzél fel, kisasszony, — szólott az imádkozó Rosalindehez.

Rosalinde magára burkolta rongyait. A lovag hátal fordult feléje, hosszú tüskéket tört le a bokrokról és hátratartott kézzel nyújtotta oda azokat. Rosalinde a tüskékkel összetűzte ruháit.

Akkor a lovag megfordult, egyenesen a szemébe nézett a kékszemű Rosalindenek és csöndesen így szólott:

— Kisasszony, ha te is úgy akarod, akkor én most

a váramba viszlek. Félóra multával könnyen odaérünk. Magas bércezen áll a váram, benne erős, hü legénység. Asszonyokat rendelek szolgálatodra a várban. Én most nem maradok ottan. Én csatából jövök, hirnök vagyok, győzelmes csatából a királyhoz küldve. Énnékem máma még a királyhoz kell érnem. Ha hiradást tettem, meg se is pihenek, már fordulok a váram felé vissza. Holnapra hajnalra megjártam az utat. Akkor te megmondod, hol az apád vára. Elébe járulunk, én tőle tégedet feleségül veszlek. Abból, ami történt, soha senki semmit meg ne tudjon. A te jó hirednek nem lesz soha hija. Ha fiad születik, annak a gyereknek én leszek az apja. Megfogadom néked lovagi szavamra: addig, amíg nem vagy hites feleségem, én tehozzád egyetlen egy ujjammal se érek, én tetőled addig a neved se kérdem.

— De hogyha te nem vagy velem, én félek a várban, hiába lesznek ott az erős legények! — szólt szepelve Rosalinde.

— Megmutatom néked a titkos kijárást, melynek rajtam kívül más nem tudja nyitját. Ha akármilyen veszély fenyeget, míg nem vagyok véled, azon át megmenekülhetsz.

Rosalinde rámosolygott a lovagra, aztán lágyan mondta, simogató szóval:

— Maradj velem te a várban. Ne menjél most a királyhoz. Hiszen véred hullik . . .

— Hogyha hullik, te éretted hullik! — felelte rá most már lázas szóval a lovag. — Hanem férfi dolga: kötelesség. Nekem ma a királyhoz kell mennem. Hol-

napra hajnalra visszatérek hozzád! — És tűz lobbant fel a szemében, ahogy megkérdezte: Induljunk-e hát, kisasszony?

— Induljunk! — szólt Rosalinde.

V.

A várkapu csikorogva zárult be a tovarobogó várur mögött és Rosalinde — elbocsátva a szolgálatára rendelt asszonyokat — aludni tért az ágyasházba.

És éjfélkor kő koppant az ágyasház ablakán. Rosalinde fölriadt álmából. Ujra koppant a kő. Rosalinde széttárta az ablak fatábláit, kihajolt és kutatva nézett alá a mélybe.

— Én vagyok! — hangzott egy suttogó hang a várárok fenekéről. A hold halvány fényében Rosalinde fölismerte a rabló torz arcát.

— Megmondta neked a lovag, hogy merre van a titkos menekülő ut a várból? — kérdezte a suttogó hang.

— Meg, — felelte Rosalinde.

— Merre van?

— A várkapuval szemben, a nagy diófától jobbra harminc lépés, ott a csipkebokor mögött egy lapos kő, alatta a titkos ut.

A fatáblák bezárultak. A rabló a nagy diófától meglépte a harminc lépést, ott találta a csipkebokrot, mögötte a lapos követ. Fölemelte, alatta volt a titkos ut. A rabló fütytyentett, marcona, fegyveres cimborák

bujtak elő a bokrok közül és bevonultak a rabló után az titkos utba. Belülről gerendákkal és földdel elzárták a nyilást.

Álmában lepték meg a várőrséget és felkoncolták az utolsó emberig. Azután osztozkodtak az asszonyokon és részegre itták magukat a nehéz borokból.

A rabló pedig bement az ágyasházba és szitkozódva rugta be az ajtót, amely mögött ott volt Rosalinde.

VI.

Hajnalra a lovag visszatért. Zörgetett a várkapun, de a várkapu nem nyilott meg. Gyalog akart bejutni a titkos uton, de a nyilást gerendákkal és földdel elzárva találta.

És kő koppant az ágyasház ablakán. Rosalinde fölriadt. Ujra koppant a kő. Rosalinde széttárta az ablak fatábláit, kihajolt és kutatva nézett alá a mélybe.

— Én vagyok! — zengett egy tiszta hang a várárok fenekéről. A ragyogó napfényben Rosalinde fölismerete a lovag halovány, fiatal arcát és tiszta kék szemeit.

— Mit akarsz? — kérdezte Rosalinde.

— Az őrséggel történt valami, — felelt a lovag. Jöjj, nyisd ki a várkaput, hogy bemehessek.

— Be ne ereszd — suttogta Rosalinde háta mögött a rabló —, cimboráim részegek és én egyedül nem bírok vele.

— De ki vagy te, hogy be akarsz jönni? — kiáltott le Rosalinde a lovagnak.

— Én vagyok a lovag, akié a vár, aki megvédek.

— Nem ismerek rád, hátha nem te vagy az!

— Nem ismersz rám? A testem sebekkel boritva, amiket teéretted kaptam.

— Mutasd meg a sebeidet, akkor talán rád ismerek.

És a lovag lerakta pajzsát, letette sisakját, ledobta páncéljait, úgy mutatta meg csupasz testén a vérző sebeket.

— Most már rád ismerek! — kiáltotta Rosalinde.

— Bocskáss be hát a váramba.

— De félek tőled, hogy megölsz. Dobd el a kardodat!

A lovag lehajította kardját az árokba. Most már védtelen volt, fegyvertelen volt és ekkor éles karddal rohant ki rá a várból a rabló. Egyetlen csapással ketté hasította a lovag fejét, azután visszafordult a várkapu felé, ahol ragyogó napfényben, kitárt karokkal várta Rosalinde.

AZ ANYASZIV.

1.

A lovag börtönébe sohase jutott le a napfény. Szűk volt a börtön, négyet léphetett hosszában a lovag, széltében kettőt és a ráctalan keskeny nyiláson, amely elérhetetlen magasságban volt a kőboltozaton, csak az átellenes falra szivárgott néha valami szürkeség, ami olyan volt, mintha kívül fény lett volna. És a lovag mégis tudta, nappal van-e vagy éjszaka, nyár-e vagy ősz, tél-e vagy tavasz. Nyáron reggel élesszemű por hullott be a felső nyiláson és tompa jajgatás sirt: korbáccsal verték az utakat seprő rabszolgákat az örök. Azután lányok kacagása hangzott és a lovag tudta: szolgálóival játszik a kertben a török ur lánya. Ősszel ritkább lett a kacagás és a börtönbe falevelek szállottak alá. A lovag szétmorzsolta ujjai között a leveleket és érezte, hogy szárazak egészen. Télen nem volt kacagás és nagy ritkán puha hó jutott a lovag szájába. Csodálatosan jó ize volt és hosszú időkre enyhítette az égető szomjuságot, amely a poshadt ivóvíz után a lovag torkában mindig visszamaradt.

Fiatal volt a lovag. Örökkévalóságig tartó hét

hosszu év börtöne azonban megtörte derekának lányos karcsuságát. Arcán gyöngyházas patyolattá sápadt az élet pirossága, valamikor napfényes szőke haja fakóra változott, kezén és lábán fekélyes sebek fakadtak a rozsdás bilincs alatt, a fekélyek elborították az egész testét. Türkizes, nagy fiatal szeméből kilobbant a láng, ami tizennyolcesztendősen harcolni hajtotta a pogány ellen és régen rongyokra szakadt válláról a vöröskeresztes hófehér köpeny, amely büszkén hirdette valamikor, hogy aki viseli, odatartozik a szent sirért harcolók áldott seregébe. Négyezer aranyat követelt váltságul a szép fiatal keresztes vitézért a török ur, a lovag anyja messze volt és szegény, esztendők óta érezte mind bizonyosabban és mind kétségbeesettebben a lovag, hogy ott fog elrothadni eleven testtel a világtalan sziklabörtön mélyén. Már nem bizott semmiben, csak még Szűz Máriában.

2.

És egyszer, a hetedik esztendő végén — nyár volt és zengve szállt a börtön mélyére a vidám kacagás — nagy, gömbölyű valami röpült be a nyíláson. Pattogva ugrált a sziklapadlón. A lovag fölvette: labda volt, vékony selymekből rugalmas drótokra feszítve. A kertben ijedten hallgatott el a nevetés, suttogó lányhangok tanakodtak, hova tűnhetett a kőpárkány alatt fölfedezett pincehasadékon a labda. A lovag hegyesre harapta hosszú körmeit és apró pontokat kezdett szurkálni a labda

selymébe. Egy szívet rajzolt, a szivből nagy vércseppek csepegtek. Azután fölhajította a labdát és a labda eltűnt.

Harmadnapra éjjel rőt fény szivárgott a vasveretes ajtó hasadékain. Lánc csördült halkán, megzörrent a zár és — először hét esztendő óta — kinyilott az ajtó. A küszöbön — méccsel a kezében és lopva lépő meztelen lábbal — ott állott a török ur leánya. A lovag reszkető térde megingott, feje mélyen lehajlott, nem bírta a mécses fényét és a lány sötét szemének égő lobogását.

— Lovag! — mondotta csendesen a lány — eredj. A folyosón mákonyos italtól alszik az őr. A kapuőr is alszik. Apám leggyorsabb lova vár a kertben, a nyeregben ruha és fegyverek. Menj!

— És te? — kérdezte a lovag. — Mi lesz teveled?

— Csak te menj! — felelte a lány.

A lovag érezte, hogy karjai gyöngék, lábai nem tudják szorítani a száguldó ló oldalát. Szemhéjai rángatóztak, az egész testén égtek a sebek. A lány arcát fénybe árasztotta a mécses, a lovag fölnézett rá és ismeretlen tűz erejét érezte a szívében.

— Egyedül nem megyek! — hangjában régi erő ébredt. — Jöjj velem!

— Veled? — forró lihegés öntötte el a lányt. — A hazádba, a te néped közé? És mi lesz ott énbelőlem?

Talpraszökkent a térdelő lovag, bilincses kezével megragadta a lány kezét, a szemébe nézett, úgy mondta erősen, tisztán, fogadalommal és mámorral tele:

— A feleségem!

A lány kezében remegett a mécses.

— Ugy, ahogyan tinálatok szokás?

— Ugy!

— És ha mégse . . . ha mégse? . . . — a török lány arcán fájdalom vonaglott, nagy sötét szeme ijedten nézte a lovag arcát.

A lovag magasra emelte bilincsenek láncát, mintha keresztesmarkolatu kardját fogná a kezében és hittelt fogadta, erős esküvéssel:

— Akkor visszajövök ide, a börtön sirboltjába. Rab vagyok, amig feleségem nem vagy. Te vagy a szabadság és ha meg nem tartanálak, visszatérek ide, az örök éjszakába és magamra rakom újra a láncot. Fogadom: lovagi szavamra, anyám életére, kinszenvedéseire a Mi Urunk Jézus Krisztusnak és szeplőtlenségére Mi-asszonyunk Szüz Máriának!

3.

Fehér hajkoronás, rokkant öreg asszony ült az olajfa árnyékában. Aranyszövésű nagy himzésre hajolt, a lépések dobogására föl se nézett.

— Anyám! — rikoltotta boldogan a lovag és karjait ujjongva ölelésre tárta.

Az anya fölsikoltott. Sápadt, petyhüdt arcát keskre futotta a vér, megroggyanó lába előrelépett, reszkető karjai ölelésre nyiltak. De lépése ledobbant, kinyujtott két keze öleléstelenül meredt előre, révedező szeme nyugtalanul, gyanakodva nézte a török leányt.

— Ki ez a nő? — kérdezte felcsattanó szóval.

— Aki megszabadított! — felelte ragyogva a lovag.

Az anya a fia sugárzó arcára nézett, azután nézte a fia kezét, amint melegen és bátorítva átfonta a lány ujjait. Merev lett az arca, a nézése kemény, a szava pedig éles volt és hideg, ahogy megkérdezte:

— És mit akar itt?

— A feleségem lesz! — mélyről fakadó forróság rezgett a lovag szavában.

— Az én lányom? Soha! — kiáltotta az anya és átkozó mozdulattal taszította a tenyerét a leány felé.

— Anyám . . . te nem tudod . . . kezdte a lovag ijedt dadogással, de kemény, recsegő hanggal vágott szavába az anyja:

— Hallgass! Ezért szültelek és ezért ápoltalak? Ezért rokkant meg éretted a derekam hét esztendő óta tartó keserves szüntelen munkában . . .

— Anyám, ez a hét év . . .

— Betetőzése csak az én kinokkal keresztes, nehéz életemnek, amit éretted szenvedtem, tenéked áldoztam. Az életed csaknem az életembe került. Jární se tudtál még, olyan kicsi voltál, amikor özvegyen maradtam. Amíg élt az apád, sehonnai volt addig is, részeges, kockázó, szoknyákat kergető, csak pénzét dobáló. Énrám szakadt minden, mégis megóvtalak, fel is neveltelek. Sose jártál szegényebb ruhában, mint a többi, módos nagyuri apródok. Megtaníttattalak lovagi tornákra, kard forgatására, kopja vetésére. Hogy mehecs harcolni szent sirért harcolók áldott seregében, drága kössöntyümből telt páncélnak ára.

— Anyám, tudom én ezt . . .

— Alighogy elmentél, álnok rokonok rám törtek, gonosz fondorsággal. Várhegyünk elvették, kiforgattak minden kevés földjeimből. Aki özvegyen is várnak ura voltam, zsellérasszonyoknál tengődtem kenyéren. Igazságomat meg nem adta se császár, se pápa. De én mindent türtem, én mindig csak vártam: diadalmas hadból a fiam majd megjön! Majd az megmutatja! Erős két karjával mindet visszaszerzi, ami anyjáé volt, még többet is hozzá. Kincset hoz magával pogányok földjéről, meg egy tűzben edzett, erős, éles kardot. Anyja szenvedését élete végén majd boldogra fordítja.

— Anyám, most itt vagyok!

— Hogy elpártolj tőlem! Hogy odaállj más asszony mellé! Pogányhoz! Idegenhez!

— Értsd meg, anyám, végre: börtönben sinylődtem . . .

— Hét évvel ezelőtt hirül hozták nékem vándorló kalmárok, akik a had után kereskedni jártak s akkor visszatértek. Hozták a hirt: török rabságban sinylődik a fiam. Aztán mások jöttek, azok hirül adták: négyezer aranyat kér érted váltságba a török. Egy szempillantásig én nem tétováztam! Nappal lett énnékem akkortól az éjjel. Az arany szövéssel a szemem kinéztem, a vékony fonállal ujjaim sebeztem, örök lehajlással derekam megtörtem. Vándorló kalmárok vitték a szöveget. Mire visszatértek, csengő aranyakat hoztak érette cserébe. Hét esztendő óta alig-alig ettem, szüntelen munkában dolgoztam, testemmel, lelkemmel, a fiatalságom-

mal, egész életemmel, az én szerelmes drága magzatomért. Ne sinylődjék tovább a török rabságban . . .

— Most már nem sinylődöm! Török ur leánya bilincsem széttörte! Elhagyta érettem az apját, az anyját...

— Éppen olyan könnyen hagy el majd téged is, hogyha már reád unt . . .

— Gyöngé lábaimat a lóhoz kötözte, a zabolát fogta, a lovat hajszolta három napig, három éjjel, étlen, ivás nélkül . . .

— Négy napig gyötrődtem élet-halál között, amikor szültelek . . .

— Piszok és betegség a testem kiverte. Gyógyító balzsamot kent a sebeimre, lágy, fehér kezével a fekélyt nyomkodta . . .

— Anyád mind megtette. Születésed óta tizennyolc év alatt százszor beteg voltál. Hosszu esztendőkön ápoltam a tested.

— A börtön sirjából fölhozott a napra. Szerelemből tette!

— Szemérmetlen! Céda! A kéj miatt tette!

— Egyetlen ujjal is még hozzá nem nyultam!

— Annyira se szeret, hogy házasság nélkül magát neked adná! Számítás! Ravaszság!

— Anyám, rajtam kívül senkije a földön!

— Az anyádnak sincsen. Asszonyt találsz könnyen minden utkeresztnél, de anyád csak egy van!

— Hát mért kell minekünk így szörnyen csatázni? Egymás szívét tépve viaskodni mért kell? Amit értem

tettél: szeretetből tetted. Amit ő értem tett: szerelem-ből tette. Szeressétek egymást! Annál erősebben!

— Soha, amig élek!

— Lovagi szavamat adtam, anyám, néki!

— Tartsd meg a szavadat: anyádat elveszted!

— Lovagi szavamra, anyám életére, a Krisztus sebére, az isten anyjának szeplőtlenségére megfogadtam néki: vagy feleségem lesz, vagy sirbörtönömbbe nyomban visszatérek!

— Menj, fiam, menj vissza!

— Anyám: én szeretem!

— Fiam: én gyűlölöm!

— Anyám, a börtönbe én most visszatérek. Soha onnét élve nem jövök ki többet!

— Menj, fiam, menj vissza! Anyád kivált téged!

— Hány aranyad van már, váltságdíjra, anyám?

— Százötven aranyam együtt van már, fiam!

4.

A török lány a lovag arcába nézett. Némán és bizakodva várt valamit. A lovag elfordult és csendesen megindult visszafelé. Mélységes, vad megvetéssel nézett rá a lány, azután lehajtotta a fejét és némán a nyomdokába lépdelt. És attól kezdve, végig a hosszú uton, nem szólt többé soha egyetlen egy szót sem a szóitalan lovaghoz.

Visszahozta a foglyot, akit megszöktetett: a török ur a legszelidebben bánt a leánnyal. Zsákba varrták és

csöndes, holdvilágos éjjel bedobták a vizbe. A lovagot bántatlanul börtönébe vitték: négyezer aranyat ért.

Az anya dolgozott. Vitték a kalmárok az aranyhimes szövetet. Az öreg asszony szeme mindig jobban gyöngült, erőtlen ujja egyre kuszábban vezette a finom fonalat, a kalmárok egyre kevesebbet adtak az újabb szövésért, hanem azért a harmincadik átdolgozott esztendő végén nyolcszáz aranya volt már az anyának. Ekkor egy reggel — hetvenkettedik évét töltötte be éppen — munkában virrasztott éjszaka után kiesett merevülő kezéből a tű: végső sóhajával imát rebegve fiáért, az anya meghalt.

A lovag pedig ott rothadt el a török börtönben.

A JÓ TETT.

Sok mindenféle jócselekedet van ezen a világon, az már egyszer bizonyos. A gazdag emberek alamizsnát adnak a szegény embereknek, hogy azok éhen ne pusztuljanak, hanem minél tovább gyönyörködhessenek a földi gyönyörűségekben. Idegen emberek, akiknek semmi közük se volna egymáshoz, munkát adnak egymásnak, agyondolgoztatják egymást, semmi egyébért, csak-hogy jó cselekedetet gyakoroljanak. És ha már idegen emberek is ilyen jóságosak egymáshoz, a családi élet meg éppen a jótettek szakadatlan sorozata. A szülők föláldozzák magukat gyermekeikért, a gyermekek életüket adják szüleikért. A gyermeki önfeláldozás csodái legszebb lapjait teremtik a jó tettek aranykönyvének, de valamennyi között a legeslegfőbb helyet az a bámulatos cselekedet foglalja el, melyet Marcoról, az olasz lazaróniról jegyzett föl vésőjével márvány táblájára a mindig éberen őrködő Clio.

*

Marconak válláig ért a szurokfényű, torzonborz haja. A fülében fényes sárgarézből arany karikafüggő ragyogott, garibaldisan szétnyitott ingének villogó vörös

volt a színe, már ahol kilátszott a nemes patina alól. A kabátot megvetendő luxusnak tartotta, a nadrágja ellenben leért csaknem egészen a bokájáig. Sokat tartott a lábai szép formájára, nem is nyomorgatta őket cipővel soha.

A körülményeihez képest Marco elég kényelmesen élt. Reggeltől késő éjszakáig sétált. Érezte, hogy ez a hivatása. Megvetően nézte a naplopókat, akik egész nap az idegenek sarkában voltak, hogy néhány rongyos centesimiért apró szivességeket tegyenek nekik. Marco ott volt mindenütt, látott mindent, de soha még csak a kezét sem nyújtotta ki valami után. Marco sohasem dolgozott. És tudta, hogy erre büszke lehet.

Mert ha már az ember, a maga akaratán kívül, egyszer csak itt találja magát ezen a világon, ugyan mi lehetne hozzá emberileg méltóbb, mintha zsebredugja a kezét és flegmatikusan fütyörészve nézi a világot. Hadd süssön a nap és hadd essen az eső! A munkát büntetésül rótták az emberre, igazi ember, aki tart valamit emberi méltóságára, inkább meghal, de megbüntetni nem hagyja magát, hozzá még olyasvalami vétekért, amit el se követett. Egy angol lord, a legtökéletesebb, az ideális ember, a gentleman, dolgozik talán? Marco, ha nem születik véletlenül olasz lazzaroninak, okvetlenül angol lordnak született volna.

Azt a keveset, amire szüksége volt, az apjától, meg a kedvesétől kapta Marco. Az öreg Filippo az idegeneket vezetgette már vagy negyven esztendő óta. A „nagy dörmögő“ volt a speciális területe. Senki sem tudott olyan

gyönyörű és mégis könnyű járásu utakat a Vesuvio tetejére, mint az öreg Filippo. Minden második-harmadik nap jött haza, de nem egyszer megesett, hogy csak egy hét mulva került elő. Ilyenkor Marco éhen pusztult volna, ha nem lett volna kedvese. De Beáta sohasem maradt el, minden este hazajött Marcohoz és odaadta, amit keresett. Beátának volt egy zöld papagálya, meg egy fehér egere. Planetákat huztak az idegeneknek. Planétás olasz lány bizonyosan volt ugyan minden városban, ahonnét az idegenek jöttek, de az igazi, hamisítatlan nápolyi planéta, az mégis csak valami egészen más. Mindenkinek kell legalább egyet hazavinni. És mivel Beátának csengőbb volt a hangja, ábrándosabbak a szemei mint a többi planétás lánynak, ő keresett legjobban közöttük.

Marco sohasem járt arra, amerre Beáta ment. El nem kísérte volna soha. Nem szerette látni, amint az idegen excellenzák megsimogatták a Beáta gödörtelen állát. Nem volt valami tulságosan szerelmes a kedvesébe, legalább minden két hétben egyszer meg is csalta, de az mégis sértette volna az önérzetét. Különben nem is azért tartott ki Beáta mellett már évek óta, mert pontosan odaadta neki minden pénzét — Marco nem volt ennyire anyagias, — hanem azért, mert olyan szépen hangzott a neve.

Beáta — ha ezt a szót kimondta Marco, azonnal úgy érezte, mintha templomba lépett volna, ahol tömjénillat szállong és a homályon át olyan reszkető fényvel csillognak a gyertyák. Marco igazán vallásos volt.

Félt az Istentől és szenvedélyesen szerette a templomokat. És ezért nem verte meg Beátát soha.

Természetesen Marco nem volt ennyire tisztában a saját érzelmeivel. Ő csak élt, öntudatlanul, de a legmodernebb életfilozófia alapján rendezkedve be. Elhárított az életéből, a gondolkodásából mindent, ami kellemetlen lehetett volna számára, örült a meleg napnak és nézte az életet.

A sors nem állhatatos, a szerencse kereke forog. Marco ezt nem tudta. Mikor először sugta be neki Anita, hogy Beáta egy idegennél volt, látták bemenni és kijönni vele a szállodából, Marco vállat vont, azután nyakonütötte Anitát. Tudta, hogy Anita szemet vetett őrá, nem törődött hát a locsogásával.

De a rákövetkező harmadik napon Beáta nem jött haza. Másnap sem, harmadnap sem, sohasem. Eltűnt. Marco fölkeresett mindent, kereste, de nem találta. A pletyka azt beszélte, hogy elutazott azzal a bizonyos idegennel és hogy . . . de a többivel Marco nem törődött. Bement a templomba, imádkozott, azután megesküdött az oltár előtt, hogy Beátát, amint újra elébe kerül, megfojtja — és nyugodtan indult sétálni tovább.

Az öreg Filippo már egy hete odavolt és Marco-nak elfogyott a pénze. Egy napig koplalt is, mire meghozták az öreget. Ugy hozták, mert leesett valahol és kitörött a lába. Keserves napok következtek, míg az öreg betegen feküdt. Marco mindent eladott, amiye csak volt az apjának, még a rézcirádákkal kiveret hatalmas

botját is. Ugy sem lesz rá szüksége, a törött lábával nem mászhat többet sohase hegyet.

Fölépült az öreg, de a keretnek vége volt. A melle is nagyon nehezen zihált.

Alig hogy eszméletre tért, alig hogy megértette a helyzetét és beszédre tudta nyitni a száját, elkezdte szidni a fiát. Megmondta neki, milyen naplopó volt eddig és azt követelte, hogy ezentul Marco keressen mind a kettőjükre.

Marco úgy érezte, hogy az öregnek egyáltalán nincs igaza, de azért ellenmondás nélkül hallgatta végig. Hogy ellenmondjon, azt nem engedte volna a fiui tisztelet. Elment sétálni és közben nem egyszer gondolt arra is, hogyan kereshetne ő pénzt. Akit csak látott, mindenki dolgozott, lőtott-futott. Még legkényelmesebben a komédiások, az utcai énekesek éltek, azután az utcagyerekek, akik csomagokat hordtak és horgásztak. De mégis csak dolgozott valamennyi. Még a koldusok is dolgoztak, kinyujtották a kezüket a pénzért.

Marco hazament, egy ideig még hallgatta az apja zsörtölődését, azután elaludt. Csodálatos álma volt. Templomajtóban állt és nem mert beljebb menni. Rettenetes szorongás szoritotta össze szívét. És egyszerre csak a sötét templom belsejéből valami fényesség kezdett közeledni felé. Láthatatlan erő térdrenyomta és a vakító fényesség előtt le kellett hunynia a szemét. Lélekzetet is alig mert venni, tudta, hogy az jelent meg előtte, aki-nek a ruhája szegélyét sem csókolhatja meg az ő gyarló, bűnös emberi ajka.

Csodálatos, szivig ható lágy hang hallatszott, a tünemény beszélni kezdett: „Marco, te nagy bűnös vagy. Nem azért, amiért nem dolgoztál, hiszen a paradicsomban sem kellett az embernek dolgoznia. De bűnös vagy és elkárhozol, mert nem tartod meg az ur parancsolatát. Eddig szegény öreg apád dolgozott érted, most pedig te nem akarod eltartani őt. Nagy a te bűnöd, Marco, be vagy jegyezve a fekete könyvbe. Csak egyetlen módon törülheted ki onnét a neved, csak egyetlen uton juthatsz valamikor a mennybe, ha valami nagy jótettel érdemeled ki büneid bocsánatát. Ez a nagy jócselekedet pedig nem lehet más, minthogy gondtalan öregséget biztosítasz szegény munkaképtelen apádnak. Gondolkodjál Marco, hallgass szived szavára és aszerint cselekedjél.”

A jelenés eltűnt és Marco veritékes homlokkal riadt föl álmából. Körülnézett. Otthon volt, a földön feküdt és mellette csendesen aludt az öreg Filippo. Marco áhitattal nézte. Milyen szájalmas így a képe, — gondolta magában. Fakó, ráncos, barázdás arca, amely olyan, mint valami halotté, töpörödött, nyomorék teste, mely mintha már csak az örök nyugalom után vágyakoznék, még álmában is hörgő, ziháló melle könyekre inditják, aki látja. Nappal persze, mikor tele van szitokkal a szája, nappal, mikor olyan vadul villognak nagy, fenyegető szemei, ezek a hatalmas, kerek, lobogó tűzben égő, örökifju olasz szemek, amelyeknek villanása visszariasztja a hozzá közeledőt, nappal ugyan meg nem szánná senki. De így, békésen, lezárt szemekkel, mintha vak volna, olyan megindító beteg öreg ember. Hiszen, ha így lát-

nák, annyi pénzt . . . Marco fölugrott és elfütytyentette magát örömében. Tudta már, mit kell cselekednie.

Óvatosan odahajolt az alvó fölé, kihuzta hegyes kését, keresztet vetett magára, azután két villámgyors, mesteri döféssel kiszurta az öreg Filippónak mind a két szemét. A szegény öreg fölörditott, azután elájult a fájdalomtól.

De már egy hét múlva begyógyultak a szemüregek és Marco karonfogva, óvatos gyöngédséggel vezette ki az öreget a piazzára. Leültette, kezébe adta a sapkáját, ő maga pedig elindult szokott sétájára. Délre vissza-került és az öreg sapkája már tele volt pénzzel. Megebédtek, azután Filippo munkába állt, Marco pedig újra kószálni indult.

Este érte ment. Zsebredugta a pénzt, karonfogta az öreget és indultak hazafelé. És aki látta, milyen féltő gonddal vezeti az a szép szál legény öreg, világtalan apját, milyen szeretettel szól hozzá, hogyan gördítgeti el utjából bottal az apró köveket, annak meg kellett, hogy essék a szive a gyermeki odaadás ilyen ritka látványára. Minden idegennek megesett a szive és a pénzdarabok utközben is sűrűn hullottak az öreg világtalan sapkájába. Mert ő tartotta mindig a sapkát. Marco pedig a kezét sem nyújtotta ki soha egyetlenegy pénzdarab után sem.

*

És ha van isten az égben, pedig ugyebár van, aki igaz súlylyal mérlegeli az emberi cselekedeteket, aki kü-

lönválasztja a gonosz szándékot a kegyes igyekezettől, akkor a napos-ügyeletes angyal már régen törölte a bűnök fekete könyvéből a Marco nevét, jutalmul azért a kettős jó cselekedetért, melyet Marco öreg munkaképtelen apjával és önmagával cselekedett.

A TÜKÖR LELKE.

Jegyzőkönyv.

Felvétetett az „Arany Liliom, Magyar Spiritiszták Köre“ 1909. évi december hó 27-én tartott ülésén a kör helyiségében, este 8 órától 1½10-ig. Jelen voltak: az elnök, a jegyző, a kör alulirott tagjai, Bertens kisasszony és Roodger szelleme.

Az ülés szabályszerű megnyitása után a kör médiuma, Bertens kisasszony, elfoglalta szokott helyét a függöny előtt és fejét a függöny ráncai közé hajtotta. Az elnök lecsavarta a villanyt, a jelenlevők lánckörbe ültek a médium köré és várták a kör rendes vendégének, jó szellemének, Roodger urnak jelentkezését. (Miután a kör Roodger ur beleegyezésével elhatározta, hogy ezen nevezetes ülésnek jegyzőkönyvét a nyilvánosság elé bocsátja, a jegyzőkönyv vezetője szükségesnek tartja, hogy ennél a pontnál megjegyezze a következőket: A kör hosszú ideig sikertelenül kísérletezett. Csak miután az elnöknek sikerült Bertens kisasszonyt felfedeznie, kezdődtek a kör ülésein a szokásos, ismert szellemjelenségek. Roodger ur szelleme Bertens kisasszony kíséretében tisztelte meg látogatásával a kör helyiségét. Mindezideig Roodger ur a szellemek rendes módján,

a kopogtató ábécén keresztül érintkezett a körrel, így adta tudtunkra nevét és a feltett kérdésekre válaszait. A kör utolsó ülésén kérdést intéztünk Roodger urhoz, nem volna-e hajlandó valamely, ránk nézve érdekesebb módon, például a plansetta, a háromlábú íróasztalka segítségével beszélgetni velünk. Roodger ur kopogással adott válasza szó szerint a következő volt: „Bertens kisasszony képességei annyira kifejlődtek, hogy az ő segítségével nem is írásban, hanem közvetlenül fogok legközelebb érintkezni veletek“. Ez volt az utolsó értesítés, melyet jelen ülésünk megkezdése előtt Roodger urtól kaptunk.)

Alig néhány percig ülhettek az ülés résztvevői néma várakozásban, midőn tiszta, erőshangu három koppantás hallatszott. Roodger ur megérkezett.

Hosszabb szünet állt be, mely alatt a kör tagjai még a szokásos udvarias kérdést is elfeledték föltenni Roodger ur tényleges jelenléte iránt, annyira szorongva várták a történendőket.

Egyszerre csak Bertens kisasszony megszólalt. De a hang, melyet hallottunk, nem az ő hangja volt. A félhomályban egészen jól láttuk, amint a szája mozgott, úgy éreztük, hogy a hang az ő melléből tör elő, de zúgó, érces, férfias csengésű volt.

„Itt vagyok . . .“ Csak ezt a két szót mondta, mert ugyanabban a pillanatban a médium karjai előre-csapódtak a levegőben, teste megvonaglott, mozgása vad dühöt vagy iszonyatos kétségbeesést fejezett ki. És újra megszólalt ajkai közül az előbbi hang. De nyu-

godt, harangkondulásszerű zengése eltűnt, rikácsoló hangokkal kevert tompa morgással üvöltötte: „Tükör! Tükör van jelen! Hogy mertetek tükröt hozni magatokkal!”

Mélységes csönd lett. Az elnök reszkető hangon kezdte kérdezni: „Kinél . . .”, de kérdését nem fejezhette be. Felső kabátjaink egy álló fogason csüngtek. Anélkül, hogy a jelenlevők közül bárki megmozdult volna, a kabátok suhogni kezdtek, az egyik magasra emelkedett a levegőben, azután alázuhant. Láthatatlan kezek egy kis lapos csomagot emeltek ki a belső zsebéből. A kis csomag ellebegett fölöttünk a levegőben, a médium feje fölött megállt és szép lassan oszlani kezdett. Atomonként tűnt el szemünk elől, mintha csak egy szelet kenyér lett volna, melyet lassu majszolgáltatással fogyaszt el egy láthatatlan száj. Tanui voltunk a legcsodálatosabb jelenségnek. Roodger ur szelleme egyszerűen szétoszlatta, dematerializálta a gyűlölt tárgyat.

Halálos csöndben telt le néhány pillanat, míg újra első szelid zengésével hangzott föl a szellem szava: „Kérdezzetek”.

Az elnök megszólalt: „Ha Roodger ur szelleme éreztetni akarja velünk jóságát, kérjük, adja okát az előbbi jelenetnek. Nem magyarázatot kérünk. Tudjuk, hogy a negyedik dimenzió titkait meg nem érthetjük, míg szellemünk testünkben lakik. De azt talán meg tudnók érteni, miért gyűlöli Roodger ur szelleme a tükröket. Miért tiltotta meg már legelső megjelenése alkalmával, hogy tükör legyen a szobában, miért kellett

fatáblákkal elzárnunk az ablakokat, hogy ne tükröz-hessenek, miért haragudott meg ennyire, hogy most véletlenül valamelyikünkönél egy, bizonyosan feledékeny-ségből nála maradt, valószínűleg utközből vásárolt tük-röt talált. Ha e kérdés, ha a magyarázat nem izgatná föl esetleg újra, kérjük Roodger ur szellemét, feleljen kérdésünkre“.

Bertens kisasszony nehezen, zihálva lélegzett, ajkai sajátságosan vonaglottak, azután gyors, pergő beszédre indította őket a szellem akarata.

„Sokszor el fogok még közétek jönni. Sokat fog-tok megtudni tőlem. Tudjátok meg most legelőször, hogyan vált el szellemem a testtől. Ahogy ti monda-nátok: elbeszélem nektek, hogyan haltam meg. Amig testem volt — ti úgy mondjátok: amig élt; én így mon-dom: amig halott voltam —, a természet titkait kutat-tam. Tulfeszített idegszálakkal akartam berohanni min-den dolgok végső vegykonyhájába. Sohasem sikerült. Sorra kifogtak rajtam a pozitív tudományok. Csak ad-dig juthattam el, ameddig más ember, a végső mély-ségekbe letekintenem nem adatott. Tudósok helyett végső elkeseredésemben sarlatánok közé kezdtem járni. Csalókkal és önmagukat is ámitókkal keveredtem össze. A babonában kerestem, amit a tudásban nem talál-tam. És e között a cigánynépség között megismerkedtem egy csodálatos lénnel. Coppeliussnak hívták, akár-csak a Hoffmann varázslóját. (A jegyzőkönyv vezetője itt ismét szükségesnek tart megjegyezni valamit. Ber-tens kisasszony, német neve dacára, csak magyarul tud.

Egy szegény kékfestő mesterember lánya, aki állandó felügyeletünk alatt áll. Olvasni nem tud, színházba sohasem volt. Ugyszólván teljesen műveletlen. Ha el tudnók is hitetni magunkkal, hogy a többi, amit Roodger ur szelleme vele mondat, nem haladja túl értelmi körét, meg vagyunk róla győződve, hogy a Coppelius és Hoffmann szaváról — még ha hallotta volna is őket valaha — ilyen világos fogalmakat nem alkothatott magának.)

Ez a Coppelius jóslatokat mondott és bűvészkedéssel foglalkozott. Hosszu ideig hidegen érintkezett velem, vizsgálgatott. Végre méltónak talált, hogy barátságába befogadjon. Homályos odujában, mikor először beléptem oda, nem lepett meg a sokféle bűbájoskodó eszköz, de csodálkozással töltött el a rengeteg tükrök. A falakat csupa óriási tükörtábla borította, állványokon különös alaku egymásnak fordított tükrök ragyogtak, az asztalokon halomba rakva, még a földre ledobálva is mindenütt hidegfényű, csillogó tükrök.

— Igen, felelte Coppelius gondolatbeli kérdésemre, a tükrök foglalták le az én életemet. Ön sohasem foglalkozott velük?

— Csak eszköznek használtam őket.

— Pedig a tükör öncél, a fáradságos kutatásra legérdemesebb, csodálatos eredményeket ígérő öncél. Ezek a sima lapok, melyek egyetlen sikban, látszólag minden más kiterjedés nélkül, visszaadják a legnagyobb mélységet, visszaadnak mozgást és mozdulatlanságot, formát és szint, anyagot és árnyat, ezek az érthetetlen,

részvétlen, villogó lények örvény gyanánt szívták maguk felé az én kutató lelkemet.

— Eh, szóltam könnyedén, a tükörnek nincs titka, amit kutatni érdemes volna. Egyszerű visszaverő képessége . . .

Coppelius büszkén kiegyenesedett, megvető hangszallyal vágta felém: „A tükörnek lelke van!”

Rábámultam, aztán gunyosan kacagni kezdtem. Kacagó arcomat ezer tükörlap fordította vissza felém. Beszélni kezdtem: Nézze Coppelius, a tükör lélektelen anyag. Én sokat figyeltem a látás törvényeit és tudtam, hogy a tükrözés . . .

— Ön elbizott bolond. Ide vigyázzon! — És Coppelius két furcsa végű vezetéket fogott a kezébe, melyek hatalmas villanytelep áramát vezették tova.

— Mit akar? — kérdeztem csodálkozva.

— Magyarázgatás helyett bebizonyítom önnek . . .

— De mit?

— Amit az emberi lélek egyszer tudomásul vett, az többé az emberi lélekből el nem veszhet. Az, öntudatlanul bár, de benne marad. Még akkor is, ha akár a tudomásulvételt sem tudja az öntudatunk. Ezt tudja ön is . . .

— Tudom.

— A rövidlátás mondja csak: emberi lélek. Miért? Mert mást nem tudnak megismerni? A tükörnek is van lelke, éppen olyan lelke, mint az embernek. Bizonyos, hogy mindennek van lelke.

— Coppelius, ez őrülség. Mert . . .

— Én megnyilatkozásra birtam a tükör lelkét! Éppen úgy nyugszik benne minden, amit valaha tudomásul vett, mint az emberi lélekben.

— De hogyan . . .

— Ezzel a vezetékkal fölrázom a tükör lelkét, az átfutó áram visszatéríti rezgéseit és a tükör nem az előtte álló képet veri vissza többé, hanem elpörgeti a mult képeit, melyeket magába szivott. Mint ahogy az álom elvonultatja az ember lelkének öntudatlan képeit, úgy kényszeritem én is álmodni a tükör lelkét. Én határozom meg az időt is . . . ide vigyázzon. Azonnal újra látni fogja saját magát, amint belépett ide . . .

Megragadtam Coppelius karját.

— Nem, — kiáltottam — nem itt. Itt szemfényvesztésekre van berendezve minden. Azt tehet itt amit akar. De ha csakugyan van lelke a tükörnek, jöjjön most, azonnal hozzám. Minden előkészület nélkül. Évek óta áll a szobámban egy hatalmas álló tükör. Rázza föl annak a lelkét, vonultassa el benne a képeket, melyeket évek óta előtte éltem, . . . és én hiszek önnek.

Coppelius egy kis ércfogantyus, zárt ládikát emelt le a polcról. Kézitáskának látszott. Nyugodtan mondta:

— Menjünk.

Én kábultan mentem vele. És mikor ott állottunk a szobámban, Coppelius szétnyitotta ládikáját. Elöttem ismeretlen rendszerű kézi villanytelep volt. Borzongás vett rajtam erőt, amint néma komolyságát láttam, mellyel a vezeték szétnyitható kapcsait tükröm szélén, elől és hátul, megerősítette. Furcsa, kékes fényű

pamacsok érintették a tükör lapját. Coppelius intésére leengedtem az ablakfüggönyöket. Este volt. Meggyújtottam a lámpát.

Coppelius lenyomott egy karosszékbe, a tükör elé. Azután egy kiálló fogantyura tette kezét a villanytelegen és hidegen szólt:

— Akarja látni a tükör történetét, keletkezése óta vagy csak a saját életéből azt, ami a tükör előtt lefolyt?

Ekkor már annyira erőt vett rajtam a borzadás, hogy csak reszketve tudtam felelni:

— Csak . . . a . . . saját . . . életem.

Coppelius babrált valamit a gépen, beigazított egy kis kereket, azután lenyomta a fogantyut.

És ekkor rémes dolog történt. A tükör egy pillanatra elhomályosodott, mintha fényét vesztette volna, majd fényes villanások cikáztak rajta keresztül, a következő szempillantásban megvilágosodott a lapja és — ott állottam a tükörben öt évvel ezelőt!

Lélekvesztetten bámultam a fényes lapra. Igen, ez az én szobám, ahogyan akkor be volt rendezve. És ott állok én! Én magam! De hiszen ez nem én vagyok! Ni, ott a párna, amelyet Emmától . . . szentséges . . .

Mintha rezgésnélküli mozgófénykép volna, úgy pörgött tova előttem a tükör színjátéka. Emma bejött az ajtón, újra láttam a szakítás jelenetét, melyet azóta kiirtottam emlékezetemből. Láttam magamat, amint . . . nem, nem magamat láttam!

Az az ember, aki ott cselekedte előttem az én cselekedeteimet, nem én voltam. Ez az öntelt mozgásu,

elbizott arcu, szívtelen báb! Nem, ez nem én vagyok! Hol vannak a pontos okok, a magam-meggyőző körülmények, az a sok kényszerítő igazság, melynek hatása alatt ekkor cselekedtem úgy, ahogy cselekednem kellett! Ahogyan másképp nem cselekedhettem. Mindez, amit most látok, így történt, de mégis másképp. Az én lelkemben nem így élt mindennek a képe!

Kétségbeesett mozdulatot tettem Coppelius felé. Ő megértette, följebb engedte a fogantyut.

Ott láttam magamat egy hét előtt. Azután emelkedett a fogantyu és napok röptek, ott volt a tegnap!

De ez sem én voltam, nem én! Hogy köthetném én ilyen figyelemmel a nyakkendőmet! Hogyan mozoghatnék ilyen formátlanul, ilyen otrombán! És ez a ki-fejezéstelen arc! Az én arcom szép . . . nem képzelődöm, amikor szépnek tartom magamat, hiszen csak bele kell néznem a tükörbe és . . . óh, hiszen a tükörbe nézek!

De nem a mai szememmel, a mai nézésemmel nézem a mai arcom, hanem a mai nézésem látja azt az embert, aki tegnap voltam. Én változtam volna meg? Öt évről — mára? Lehet. Tegnapról, ma reggelről — mára? Lehetetlen! És mégis, mégis, ez az ember ott, ma reggelről, ma délről, ez az ember ott nem én vagyok! Utálom ezt az embert. Nem vállalom felelősséget egyetlen tettéért. Én nem így cselekedtem, nem így akartam . . . én ezt az embert nem ismerem! A tükör csal!

A tükör csal? De melyik? Ez a hideg, fényes,

érzéketlen felület? Ez csalna? Miért? Vagy a másik tükör? Amelyik ennek a részvétlennek a tükrözését elferditi előttem? A szemem csal?

Én nem ismerem magamat. Sohasem ismertem magamból igazán csak egy szemernyit is!

Nem, hiszen ez lehetetlen, tudásom, lelkem, minden, az életem . . . soha nem láttam . . . nem, ezt csak ez a Coppelius, ez a pokolbeli . . .

Fölugrottam. Megragadtam Coppelius, fölemeltem és belezuditottam a tükörbe. Széthasadt a feje, a tükör ezer szilánkra pattant szerte.

De életre galvanizált lelke tovább vonaglott és mintha csak gunyolni akart volna, azt mutatta, amit abban a pillanatban cselekedtem.

Nem magamat, egy őrültet láttam magam előtt. És nem egy tükörben! Minden parányi szilánkból felém pörgött az előbbi jelenet képe.

És én tudtam, hogy minél apróbb darabokra zuzom, annál többször ordítja felém az előbbi perc idegen emberének tettét. Nem bírok a tükörrel, csak a tűz bír vele, abban összeolvad.

Fölragadtam a lámpát és lángbaborítottam a függönyöket. Az égő petroleum végigömlött rajtam“.

Eddig beszélt Roodger ur szelleme. Az utolsó szavaknál Bertens kisasszony, aki az egész idő alatt ropant idegesen mozgott, hirtelen felugrott, két kezével a torkához kapott, mintha fulladozna, egyet lépett előre és élettelenül összeesett. Az asztal a szoba közepén fölemelkedett a levegőbe, himbálózó mozdulatokat tett,

ezután visszazuhant a helyére. Az összes jelenlevők hűs fuvalmat éreztek arcukon és hatalmas roppanás hallatszott. Azután néma csönd. A szellem eltávozott.

Bertens kisasszony csak másfélórai kezelés után tért eszméletre és gyengesége miatt az „Arany Liliom” két hétig nem ülésezhetett. A legelső szeanszon azután Roodger ur szelleme engedélyt adott a társaságnak, hogy ezt a rendkívüli jegyzőkönyvet a nagy közönség elé bocsássa.

Következik a jegyzőkönyv hitelesítése, kelt mint fent, az elnök, a jegyző és még 11 jelen volt tag sajátkezű aláírása.

A KETREC.

Annak, hogy Juon lakat alá került, igazán nem ő maga volt az oka. Addig, amíg el nem ment a „népgyűlésre“, nem volt Juonnak soha semmi baja, sem önmagával, sem senki mással az egész világon. De amikor az a szakállas kis fekete ember fölmászott a deszkával befödött kut tetejére és onnét ékes román nyelven, szép népies fordulatokkal beszélni kezdett, akkor Juont egyszerre különös izgalom fogta el.

A kis fekete ember arról beszélt, hogy a legnagyobb valami a világon a szabadság. És arról beszélt, hogy Juon nem szabad. Egyenesen Juonra mutatott a kinyújtott karjával, úgy kiáltotta: Románok, nem vagytok szabadok! Azután arról beszélt, hogy a szolgabírónak nem muszáj köszönni, csak azért, mert ő a szolgabíró. Juon toporzékolt örömében, amikor ezt hallotta és rögtön megfogadta magában, hogy ezentul nem köszön többet a szolgabírónak. Eddigelé ugyan nagyon jól esett neki, amikor a szolgabíró visszaköszöntötte, de inkább lemond erről az örömről, nem köszön neki előre többet. És abban is tökéletesen igaza volt a kis feketének, hogy Juonnak az őszre be kell mennie katonának. Pedig a szabad ember nem engedi befogatni

magát — mondotta tovább a fekete ember —, nem enged parancsolni magának, nem enged három eszten-dőt elrabolni az életéből, nem engedi, hogy úgy bán-janak vele, mint a láncravert medvével, akinek úgy kell táncolnia, ahogy Juon veri a dobot. A szabad em-ber, a szabad román nem megy be katonának, hanem elmegy inkább a világ másik végére, ahol a szabad embert nem fogja be katonának senki. Mivel pedig a hatóságok nem engedik el a szabad románt Amerikába, ő, a kis fekete ember, megmondja mindenkinek, aki akarja, külön-külön, titokban, hogyan juthat el Ameri-kába, a szabadság földjére, úgy, hogy a hatóságok ne is tudjanak róla semmit.

De ebben a pillanatban a kis fekete, ahelyett, hogy tovább folytatta volna, leugrott a kutról és sietve igyekezett eltűnni az emberek között. Juon bámulva körülnézett és ekkor látta, hogy a kakastollasok jöttek. A kis fekete már ott állt és ott hadonászott a csendőr-főhadnagy előtt, a kakastollasok pedig, nem éppen va-lami barátságosan, oszlatni kezdték az embereket. Az egyik jól oldalbavágta Juont, a szálás Juon pedig, aki már a szolgabírónak sem akart köszönni, erre a rezes botjával olyan hatalmasat vágott a kakastollas arcába, hogy az szó nélkül eldőlt és fekvé maradt. A többi ka-kastollas persze azután lenyomta Juont, jól elagyabu-gyálták és vasra verték.

Igy került Juon lakat alá. Ottbenn nem lett volna éppen valami nagyon rossz dolga, igaz, hogy dolgozni kellett, de még ezt is megszokta idővel, csak azt ne

érezte volna, hogy be van zárva. A kis fekete embernek a szabadságról mondott ígéi benne maradtak Juon lelkében. Nem értette, nem is igyekezett megérteni, hogy miért került ő ide, arról is csak homályos sejtelmei voltak, hogy egyhamar nem igen szabadul ki, de azt nagy erővel érezte, hogy rettenetes igazságtalanság történik vele. Ő szabad ember és mégis fogva tartják. Este, amikor a börtönőr rázárta a cella ajtaját, Juon olyas valamit érzett, mintha belül, széles mellében legeslegbelül, meg akarna pattanni valami. Valami tágulni kezdett ott belül, feszíteni a Juon mellét, úgy, hogy le kellett dobnia minden ruhát a nyakáról, az a furcsa valami könnyeket sajtol a Juon szemeibe és őrült gondolatokat kergetett szakadatlan körbe a Juon fejében, őrült gondolatokat a minden áron való szabadulásról.

A gondolatok addig keringtek, amíg Juon kieszelte a szabadulás módját. Az udvaron volt egy mérgeslevelű bokor, abból Juon lenyelt egy csomó levelet, rosszul lett, bevitték a rabkórházba, ott másnap éjjel kilöpözött a folyosóra, végtelen óvatossággal kinyitotta az ablakot a folyosó végén, kimászott a villámhárítóra, föl a háztetőre, a csatorna mentén hason csuszott végig a kórházkert hátsó faláig, ott a csatornán leereszkedett és átvette magát a kerítésen.

A tulsó oldalon csendesen fekvé maradt néhány percig. Azután lopva felkuszott a vasuti töltésre. A kis állomáson rengeteg hosszúságu tehervonat állott. Juon óvatosan megkeresett egy kocsit, amelyiknek a tolóajtaja még nyitva volt. Bemászott és elrejtőzött a lá-

dák mögé. Később még hallotta, amint zsákokat lóditanak a kocsiba, kívül egy hang kiáltva számolta a zsákokat, azután csikorgott a tolóajtó, az égnek addig látható kis sötétkék sávja eltűnt Juon szeme elől és a kocsi, nagyokat zökkenve, gurulni kezdett.

Hosszan, iszonyatos dübörgéssel vágatott előre a vonat, Juon azt hitte, meg kell siketülnie a borzasztó csattogástól, egynéhányszor, amikor megállottak, szeretett volna kimenekülni, de, ahogy átleskelődött az árutömegeken, világosságot látott beszűrődni a kocsi hasadékain. Juon tudta, hogy most nappal van, ott a kocsin kívül világos van, emberek járnak, meglátják őt, ha kimászik a kocsiból. A vonat mindig csak megindult újra és Juon még meg sem mert mozdulni a ládák mögül. Végre, hosszú idő múltán, a réseken már nem ütött át kívülről a nappali fény, este lett, Juont az éhség kezdte kinozni, már egy egész napja utazott és nem evett semmit, elhatározta, hogy most már nem vár tovább, menekül ebből a guruló börtönből is.

Mégis harmadszorra állott meg újra a vonat, amíg az ajtóhoz mert botorkálni. Hosszas fáradtságba telt az is, amíg addig huzta, tolt, lökdöste belülről az ajtót, hogy az fölpattant. Csikorgó hanggal gurult félre a szabadbavivő nyílás elől és Juon rémülten lapult meg néhány másodpercig. Azután, hogy minden néma maradt körülötte, hirtelen kivetette magát a kocsiból, gyorsan távolodott pár lépést a vonattól, ekkor zihálva megállt és révedezően, keresve nézett körül.

Jobbkézfelől, meg balról is, alacsony deszkakeri-

tés meredt elé. De jobbról, a deszkakerítésen túl, újabb kerítések látszóttak, köztük sinek és ide-oda pöfögő mozgonyok tüzes szeme világított az éjszakában, túl sineken, vonatokon és kerítéseken pedig a ködben otromba, nagytömegű házak körvonalai fenyegetőztek, sokkal magasabbak még a rabkórháznál is. Juon összeborzongott a jobbfelől reá várakozó nagyváros rémeitől. Balra fordult. Itt a deszkakerítés másik oldalán zöld fák látszóttak, lombok rezegtek, a fák között apró, barátságos fehérségű, pirostetős kis házak villantak ki. Juon nem habozott soká, átmászott a baloldali kerítésen.

Amint leért a földre, valahol a közelben egy lágyhangu óra kezdett ütni. Először négyet ütött, azután mélyebb kongással hármat. Juon eltávolodott a kerítéstől és boldogan lépegetett mind beljebb a fák közé. A kerítés közelében vakító fényességgel szikráztak a vasuti lámpák, lilaszínű fényük kápráztatta a Juon szemét. Azok a magas lámpások még a sűrű ködön is átfénylettek, még a környéket is megvilágították maguk körül. Itt benn a fák között, amelyeknek ágai összehajoltak a sűrű utakon, sötét volt és homály, fehéresen derengő köd, amely a sötétséget még bizonytalannabbá tette, elmosva a tárgyak körvonalait és foszlányokra tépte tömegüket.

Juon nagyon éhes volt. Alighogy egy kissé nyugton érezte magát, alighogy a riasztó lámpafény helyett burkoló sötétség vette körül, kinzó erővel támadt föl benne az éhség. Keresgélve és tapogatózva indult neki, hogy ráakadjon egy olyan kis házra, amilyent az előbb

láttatott vele a kerítés tulsó feléről a fénysugár. Egy kis ideig tartó botorkálás után elérte az egyik házat. Kicsit furcsa épület volt, uriasan épült, téglatetővel, de mégis parasztinak látszott, ablakok nem voltak rajta és kísérteties csönd uralkodott körülötte. Juonnak erősen dobogott a szíve, reszketett egy kissé, de az éhség hajtotta. Lassan benyomta az ajtót, nem volt bezárva. Belül sötétség volt és Juon csak lépésről-lépésre tapogatózkodott előre. Kezei egyszer csak valami rácsot érintettek, végigsiklottak azon keresztül-kāsul, azután megfordult Juon balfelé, majd jobbra próbálkozott, semerre sem lehetett tovább menni, fal zárta el mindenütt az utat, visszatért hát megint a rácshoz. Bizonyosan ez zárja el a ház többi részét. De hátha ki lehet nyitni, mint ahogy nyitva volt a ház ajtaja is. És csakugyan, egy kis keresgélés után két kapocsra akadt Juon, hidegségükről érezte, hogy azok is vasból vannak, mint a rács, kiemelte őket a kapocslyukból és kevés próbálgatás után sikerült fölfelé eltolnia a rácsnak egy mozgó részét.

Egy kissé meggörnyedt a szálás Juon, amint belépett a nyíláson, hogy túlhaladjon a rácson. De azután kiegyenesedett és botorkálva, kinyújtott kézzel lépett előre egyet-kettőt a vak sötétségben.

Akárhogy vigyázott, mégis megbotlott valamiben, ami a földön hevert és Juon előre bukott. És ahogy leesett, iszonyatos rémülettel érezte, hogy egy eleven testre zuhant rá, de ez az eleven test nem ember teste. Juon erős, durva szőrt érzett a tenyerei alatt, azután

megmozdult az a valami, ami alatta volt, Juon egy hatalmas lökést érzett, úgy, hogy visszaröpült a rácsig és halálos rémülettel látott felvillanni maga előtt két tűzben égő nagy kerek szemet, amelyek nem lehettek élő emberi lény szemei. Juon dübörögve induló mozgást hallott, azután valami forró perzselő lehellet párázatát érezte maga felé közeledni.

Irtózatossá válva kétségbeeséssel rugott magán egyet Juon és abban a pillanatban szerencsésen kipottyant a rácsra, amelyet ő maga nyitott fel az előbb. Talpra állt és rohanni kezdett előre, de a térdei megcsuklottak attól az iszonyatos, falakat rázó ordítástól, amely a rács felől utána hangzott. Halálveritékkel a homlokán esett neki az ajtónak és maga sem tudta, hogyan tette meg azt az egyetlen lépést, amely a szabadba vezetett.

Alighogy kiért, újra felharsant mögötte az előbbi ordítás, de mintha most még közelebből, egészen az ajtó mögül hangzott volna. Juon eszeveszetten futni kezdett, nem nézve, nem látva hova, merre. Alig rohant egy iramodást, nekifutott valami falnak, Juon üvegcsörömpölést hallott és szárnyak rémes csapkodását érezte a feje körül. Visszafordult és futott tovább. Most szembejött vele valaki, lapos sapkája volt, mint a börtönőröknek. Meg akarta állítani a futó Juont, de az félrelódította maga elől és rohant tovább. Az ellökött ember sipba fujt, a sip sikoltva, élesen szólt.

Egy pár pillanat múlva Juon sipolást, hangokat, kiabálást és zürzavaros lármát hallott a háta mögött. A démonok, amelyek ugylátszik ezen az elátkozott he-

lyen laktak, üzőbe vették és Juon futni kezdett az élettéért. Őrült, keveredett hajsza indult meg, Juon borzalmas helyeken rohant végig, fák között és folyosókon, ajtókon ki és ajtókon be, mindenütt eszeveszett ordítás és az éjből kivilágító tüzes szemek körülötte, háta mögött pedig egyre dobogva az üldözők zaja.

Egy keskeny hidhoz ért, végigrohant rajta, belezuhant a vízbe, de az csak térdéig ért, Juon tovább rohant. Sás közé jutott, nádszálak vérezték föl az arcát, rikácsoló, nagy furcsa madarak rebbentek föl és egy kideszkázott vizes helyen valami pokolbeli szörnyeteg pikkelyes, vonagló testét érezte a lábai alatt.

Kijutott a vízből, zihálva, elfuladtan, véresen agyonhajszolva. Meg kellett állnia. Előtte egy házfal terpeszkedett. A házfal mögül egyszerre egy hatalmas árnyék szökkent elő a levegőbe, Juon ugyanazokat a tüzes szemeket látta, ugyanazt az iszonyatos ordítást hallotta, mint az első házban, ahol kinyitotta a rácsot. Egy sárgás fényű szörnyeteg rohant el Juon mellett, őt észre sem véve. A szörnyeteg nyomában egy egész sereg ember, mind egyforma ruhában, egyforma sapkával mint a börtönőrök. A kezükben fegyverek, vasrudak és himbálódzó lámpák, amelyek lidércek gyanánt lobognak a ködben.

Juon rohanni kezd tovább, oldalt. Az üldözők egy része utána veti magát, a többi a szörnyután szalad. Juon ereje végső megfeszítésével száguld előre. A melle csaknem megpattan, tüdeje szétrepedni készül, feje szédül a rémségektől, de Juon el van szánva, hogy

inkább holtan esik össze, mintsem újra elfogassa magát. Egyszerre csak homályosan úgy érzi, hogy valami alacsony akadály van előtte. Nagyot ugrik, háta mögött ijedt felkiáltásokat hall és lába alatt elvesztve a talajt, lezuhan valahova.

A zuhanástól magához térve Juon, talpra akart állni. Az egyik térde nagyot csuklott, Juon metsző fájdalommal érzett és nem tudott felállni. Körülvizsgálódott. Valami veremfélében volt, körülötte csupasz falak, fönt, meredeken, az üldözők lámpáinak vörössárga fénye. Emberek hajolnak a meredek falra és valamit lekiabálnak Juonhoz. Nem érti őket és nem is törődik velük. Fájdó lábát maga után vonszolva megint nekiindul, tapogatózva a falak mentén. Nyílásra akad, a nyílás alacsony, csak négykézláb görnyedve lehet bemászni rajta. Juon bemászik. Vak sötétségben, kanyarogva és tekergőzve halad az ut, néha annyira összeszűkül, hogy csak vergődve lehet keresztül jutni rajta. Juon ruháját letépi, bőrét véresre horzsolják az érdes falak, Juon összeharapja a fogait és kuszik négykézláb tovább.

Vége, amikor már szinte sohasem akart végeszakkadni, kitágult a folyosó, a falak már nem szorították, Juon fölemelhette egy kissé lehajtott fejét. És ahogy fölemeli, tüzes szemek villannak meg mellette jobbról és tüzes szemek villannak meg balról, reszkette tapogatózó kezei vasrácsokat éreznek mindenfelől. A vasrácsokat iszonyu erővel nekizuduló csapások döngetik belülről, az egész sötét folyosó reszket a bömböléstől és Juon félholtan vonszolja magát tova a pokoltornácon.

A folyosó megvilágosodik, egy lámpa ég a falon. Juon nagyot lélezkzik, megáll, talán tul van a veszedelmeken. És ekkor megnyílik a folyosó végén, éppen Juon előtt egy ajtó, az üldözők lármája hallik, elébe kerültek. Juon vérbenforgó szemekkel néz körül. Merre menjen? Hova meneküljön? Ott áll a szürke folyosón, háta mögött a rémek szemei, a rémek ordítása, előtte a fegyveres üldözők. Nincs menekvés! És oldalt? Egyikfelől a merev fal, rajta a lámpa, éles világot vetve Juon összerongyolt alakjára, másik oldalon pedig egy rács, a föltolható része nyitva, a lámpa belevilágít, a rács mögött üres a tér.

Juon egyetlen ugrással lekapja a lámpát a falról, eloltja, azután beveti magát a nyíláson, a rácsot visszakereszti a háta mögött. Tapogatózva megy előre, egy másik nyílásra akad, azon is beereszkedik, annak a rácsát is leereszti maga mögött. Tapogatózik, két vasrudra akad, amelyek a rácshoz vannak erősítve, megtalálja a vasrudak karikáit, keresztbe tolja azokat és érzi, hogy most erősen elrekeszelte magát. Körülmászik, alig egy pár lépés a tér, amelyben van. Sehol semmi nyílás, semmi kijárás. Innét nem lehet tovább menni. De ide be se lehet jönni! Senkinek! Semminek! Milyen jó az erős rácsok mögött, ahova nem jutnak be az ismeretlen világ kinzó lidércei. Hogy lármáznak ott a rácsokon kívül! Csak lármázzanak! Juon gunyosan mosolyog, azután tökéletes kimerüléssel, de a tökéletes biztonság érzetében, nyugodtan álomra dől — az állatkerti ketrec mélyén.

A FÖSVÉNY HALÁLA.

A házmester betette maga mögött az ajtót és kíváncsian nézett a doktorra. Az krákogott, dörögött, végre megszólalt, egy kicsit unottan, egy kicsit dühösen:

Miért nem hívtak előbb, barátocskám? Itt én már nem segíthetek!

Hájas, nehéz szuszogásu ember volt a házmester, a hangja meg vékony, gyerekes, sipító. Amint gyorsan, kerepelve beszélt, úgy hangzott, mintha valami elromlott masina nyikorogna.

— Jaj, nagyságos uram, nem lehetett. Amig eszméletnél volt, még csak be sem lehetett hozzá menni. Be nem engedett senkit.

— Hát miféle ember?

— Fösvény ez, nagyságos uram, de olyan, amilyen még sohase volt ezen a világon. Tizenhét esztendeje lakik itt ebben a lyukban, de az Isten ne segítse, ha egy évben egyszernél többször kimozdult onnan. A feleségem hordta fel neki, amit evett. Kutyának való volt az, nagyságos uram. Pedig van pénze a gazembernek, mert olyan akasztani — uram bocsá', még majd mit mondok . . .

A doktor türelmetlen mozdulatot tett.

— Jó, jó, hát én kitől kapom meg . . .

— Már ettől aligha, nagyságos uram. Ha csak holta után nem.

— De hát valakije csak van?

— Nincs ennek senkije. Aki járt hozzá, csupa idegen volt. Mind pénzt hozott. Sokan keresték. De most egy hét óta senki sem tudott bemenni. Azután, hogy kérdezték, hová lett, csak feltűnt nekem is a dolog. Az asszony is mondja, hogy négy napja az ételt se vette át. No, itt baj lesz. Fölmegyünk, szölongatjuk, nem felel az egy szót se. Az ajtót meg magára zárta. Azt bizony kiemeltük, mert rossztól tartottunk. Ahogy az ágyán láttam, mindjárt tudtam, hányadán van. Már nem tudott szólni, de azért majd megölt bennünket a nézésével.

— Szóval, nincs aki fizessen érte.

— Nincs biz'a, nagyságos uram. Nekünk is tartozik. De sok pénzének kell lennie valahol.

A doktor dühösen legyintett a kezével, azután megfordult és lefelé indult a rozoga lépcsőn.

— Nagyságos ur! — szólt utána a házmester —, hát mi lesz vele?

A doktor megállt, vállat vont.

— Mi lenne? Holnap estig meghal. Nem lehet ezt tovább huzni, ilyen nyomoruságos testtel . . .

— Azért nem nőtt nagyobbra, nagyságos uram, hogy többbe ne kerüljön a koporsója.

— Hivjanak minél előbb papot.

— Eljön még a nagyságos ur?

A doktor káromkodott egyet s krákogva lement.

A házmester bement a beteghez, odahajolt az ágya fölé.

— Boldizsár ur! Hallja, amit mondok?

A beteg meg se mozdult, de a szeme vad gyűlölettel nézett a fölébe hajoló arcra.

— Ne nézzen már olyan dühösen, no. Hiszen lát-szik, hogy érti, ha szólok. Hát a doktor azt mondta, Boldizsár ur, hogy hívjuk el a papot. Majd holnap reggel el is hívjuk. Addig csak legyen türelemmel.

Nevetett, aztán körülnézett egy kicsit a szobában, még egyszer odahajolt a beteg fölé és kiment.

Boldizsár egyedül maradt.

Ott feküdt a nyomoruságos ágyon, viaszsárgán, mozdulatlanul. Nem volt ura a testének, de különben eszénél volt tökéletesen. Mindent látott, hallott maga körül. Követte tekintetével a távozó embert, aztán, hogy az ajtót becsukódni hallotta, lehunyta a szemeit.

Rettenetes kinokat érzett. Akárhogy kinozta eddig a betegsége, meg az éhség, az mind semmiség volt azok-hoz a fájdalmakhoz képest, amik most dultak benne. Hallotta reggel, amint szólongatták, hívták a bezárt ajtón keresztül. Pokoli kárörömmel hallgatta. Hej, volt őneki magához való esze, mikor magára zárta az ajtót. Nem jöhet be hozzá senki, nem lophatja meg senki. Azután egyszerre hallotta, hogy az ajtó recsegni kezd és amikor bedőlt, mintha a szívéen hasítottak volna egy hatalmas rést.

Megkezdődött a kinszenvedés. Idegenek jártak-
keltek a szobájában. Kérdezgettek, nézegettek, össze-
vissza forgattak mindent. És neki nem volt annyi ereje,
hogy kiparancsolhatta volna őket. Még a száját se tudta
kinyitni, még csak hangot se tudott adni. Végre elmen-
tek és ő azt hitte, most már nyugton hagyják. Akkor
meg egyszerre csak visszajött az a kövér ember, akit
halálosan gyűlölt és megint egy idegent hozott magá-
val. A doktor! Ez most meg fog vizsgálni, gondolta,
irni fog valami hitvány vizet, ami legalább is egy fo-
rintba kerül, azután meg fogok gyógyulni és akkor a
doktornak is kell legalább fizetni egy forintot. Az két
forint! A szíve még jobban összeszorult. Egy heti éelme
nem kerül annyiba!

És nem tudott ellenkezni. A doktor megvizsgálta.
És amint forgatta az ágyban, rákönyökölt a szalma-
zsákra. És ő hallotta, amint a szalma zörrent és érezni
vélte, amint a továbbtolódó szalmaszálak megbörik a
zsákot. A kis zsákot, amiben az aranyai vannak! És
átszuródnak a kendőn, amibe a bankókat bugyolálta.
Milyen örült, milyen ostoba volt, hogy maga alá rej-
tette a pénzét. Hiszen most rögtön rá fognak akadni.
De hová rejthette volna máshová, mint a szalmazsákba,
Istenem hová?

Megfeszítette minden idegét, hogy ellökhesse az
ágytól ezeket a rabló idegeneket. Hasztalan! És ebben
a pillanatban ércpengést hallott. A doktor ejtette le a
hőmérője tokját. De ő azt hitte, hogy az aranyai jaj-
dultak föl, mert a hegyes szalmaszálak megszurták őket.

Most, gondolta, most vége mindennek. Most észreveszik a pénzét és elrabolják. Nem bírta tovább a fájdalmat és elájult.

Mire magához tért, már nem voltak ott. De menyeyei örömmel érezte, hogy a pénze ott van alatta. Meg sem tudott mozdulni, hogy utána tapogathatott volna, de tudta, érezte, hogy a pénze ott van, nem vették észre, nem vitték el.

Most magára maradt. Tisztán, világosan megértette, amit a kövér ember mondott. Gondolatai körbe jártak. El fogják hívni a papot, el fogják hívni a papot! Egyszerre világosság gyuladt az agyában, hogy mit jelent ez. Meg fog halni!

Nem volt többé kételye. Érezte, hogy ez a bizonyosság, a megingathatatlan bizonyosság. Legalább nem gyógyul meg és nem fogja megfizetni a doktornak a két forintot.

Csak aztán vágott bele lelkébe a fájdalom. Hiszen, ha ő meghál, itt kell hagynia a pénzét. Az ő drága kincse, az élete munkája idegeneké lesz. Kéjelgett a fájdalomban. Vajjon kinek a kezébe kerül először. A pap, igen, bizonyosan a pap veszi magához! Hiszen meg kell mondania, hogy kincs van a szalmazsákjában. A pap bizonyosan szép temetést rendeztet neki. Csupa drága viaszgyertya, égni fognak és a viasz le fog csöpögni a koporsóra, elrontja a drága takarót, a sok rojtot és akkor azt is meg fogják fizetni. Az ő pénzéből! És azután? A pap el fogja osztani az ő pénzét! Az ő kincsét oda fogja adni nyomoruságos, idegen koldusok-

nak! Az ő aranyai, amelyeket csókolgatott, ocsmány koldusok kezeibe kerülnek. Nem. Nem! Nem fogja megmondani, hogy pénze van. Inkább kárhozzék el! Milyen boldogság, hogy most nem tud beszélni. Talán holnap sem fog tudni. Ha tud is, úgy tesz, mintha nem tudna.

De hát mi lesz akkor? Ő meghal, eltemetik, a pénzéről nem fog tudni senki semmit. De azután? Az a kövér ember, a házmester, az sejti, hogy neki pénze van. Az fel fog jönni, talán még a temetés előtt, mikor ő már kiterítve fekszik, fel fog jönni, kutatni kezd, megtalálja a kincset — óh! hogy rejthette ilyen ostoba helyre! — és elviszi magával. Elviszi! És akkor a kincse még csak arra sem fog szolgálni, hogy lelki üdvössé, gének hasznára legyen, hanem el fogják pazarolni, inni-enni, mulatni, cifrálni fognak az ő pénzén! És vígan fognak nevetni rajta, aki egy életen keresztül gyűjtötte a kincset — az ő számukra.

A beteg lelke csupa kin volt.

Ha legalább volna valakije, felesége, lánya, gyerke, rokona, ha csak egy cselédje, aki közelebb áll hozzá, aki nem idegen . . . nem, nem, ez a gondolat még borzasztóbb, mint az előbbi kettő. Hogy olyan valakié legyen, aki itt élt mellette és türelmesen vártakozott az ő halálára! Nem. Jobb, senkije sincs.

De mit tegyen hát? De hogyan? Nem lehet, nem lehet. Hiába minden, a pénz itt marad, ő pedig meghal.

A fősvény szemei kimeredtek, arca pokolbeli kintől vonaglott. És egyszerre csak megrázkódott a pety-

hűdt test. Rángatózni kezdett, azután mozgások alakultak a rángásokból, a szétesni készülő tagok nyikorgtak és a beteg fölemelkedett az ágyról. Egy pillanatra mintha holtan akart volna visszaesni a test, de azután erővel fölült és leszállt az ágyról.

A gondolat hatalma életre keltette a pusztuló szervezetet. Mintha ismeretlen erő zsinóron rángatná, úgy mozogtak a reszkető tagok.

Fölnyitotta a szalmazsákot, kivette a kendőt és a zacskót. Letette az asztalra. Már egészen nyugodtan, erősen mozgott. Csak a szája reszketett folyton, mintha imákat mormolna.

Odament a szekrényhez és kinyitotta. Egy halom ruha alól batyut vett elő. Zálogok voltak, amikre pénzt kölcsönzött. Csupa arany, mást soha nem fogadott el. Letette azt is az asztalra.

Gyufát keresett. Szalmát rakott a kályhába és meggyújtotta. Azután kezébe vette a kendőt és odaült a kályha elé. Kibontotta a csomót, a kezébe vett egy bankjegyet. Reszketve tartotta a tűzre. A láng belekapott. A kezében tartotta, míg végigégett. Az utolsó lobbanásnál meggyújtotta a második bankót.

Elégette mind. Azután a két kezével tördelte, zuzta korommá a nagy csomó papirhamut. Vége volt, csak a korom feketéllett a padlón.

Fölkelt, az asztalra pillantott, azután az ablakhoz lépett. Sötétedett. A ház a Dunaparton állott és a víz olyan fekete volt, mint az a korom ott a padlón. Megpróbálta egy fadarabbal, hogy bele tudja-e dobni a

vizbe. Nem sikerült. Alig volt tíz méternyire a víz, még sem sikerült.

Nem, így nem lehet. Ujra kinézett, még nincs elég sötét.

Leült a földre és vonalakat húzott a koromba. Ezzel játszott egy félóráig. Azután újra kinézett az ablakon. Ki se látott rajta. Sötét volt és köd szállt.

Felöltözött, a batyuba beletette a zacskót és a batyut a hátára vette. Lelopakodott a hátsó lépcsőn. Aki látta is, vén házalónak tarthatta. A feje egészen be volt bugyolálva.

Leért a vízhez és leült a partra. A köd már egészen leszállt, mintha kísértetek lebegtek volna a folyó fölött.

Messze behajította az első aranyat, azután egyenként utána a többi. Fölkelt, odébb ment pár méterrel, leült és beledobálta a zálogtárgyakat. Karperecek, gyűrűk, órák, láncok csobbantak a vízbe. Élvezettel hallgatta. Az aranyak hogy süvitettek, mikor a vizet érték. Ezek meg hogy csobbantak, milyen lágyan.

Az utolsót, egy kis aranykeresztet, sokáig a kezében tartotta. Belehajította azt is. Azután ott ült még egy ideig, összekuporodva, mint valami éjszakai manó, körülötte szállottak a ködkisértetek.

Egyáltalán meg se villant benne az a gondolat, hogy belevesse magát a vízbe. Föltápászkodott, még a batyu rongyait is a nyaka köré kerítette és indult hazafelé.

Bejutott a kapun, még nem volt bezárva, korán

lehetett. Szilárdan ment fel a lépcsőn, az ajtót eltorlaszolta után.

Körülnézett, megsimogatta a kormos padlót, ki-sóhajtott az éjszakába, azután megállt, kiegyenesedett, mint valami tragikus hős. Ugy gyűlölte e pillanatban az egész emberiséget, ahogyan csak ember gyűlölni képes és nem volt kéj, amelyért elcserélte volna diadal-érzetét, hogy boszut állott rajta.

Azután úgy, ahogyan meredten állt, megrándult és végigesett a padlón, mint ahogyan elesik egy óriás, aki előbb maga alá tiporta gyűlölt ellenségét.

Mikor másnap délelőtt fölment hozzá a házmester, megint csak úgy kellett betörni az eltorlaszolt ajtót. Amint ott látták a földön, azt hitték, halott. Megforgatták és álmélkodva vették észre, hogy nyugodtan, hosszan lélegzik. Aludt. Mikor fölébresztették, gyöngye hangon enni kért.

Pap helyett megint csak elcipelték a krákogó doktort, az megnézte, valami csodát emlegetett, kijelentette, hogy egy hét múlva kutyabaja, valami nagy rázkódás segített rajta. Mormogott még valamit, hogy így mégis csak megkapja talán a pénzét, rendelt valamit és elment.

Öt nap múlva Boldizsár, mikor a házmesterné, aki ápolta, este lement és nyugodalmas jóéjszakát kívánt neki, föltápáskodott az ágyból. Olyan erősnek érezte magát, mint még soha életében.

Vidáman dörmögött, örült, hogy meggyógyult. Odament az ajtóhoz, bezárta. Amint az asztalra nézett,

két papirost látott ott. Két kifizetetlen számla volt a kétszer megcsinált ajtóról. Jókora összeg volt, de még csak a fejét sem csóválta rá.

Örült az életnek. Egészen más embernek érezte magát, mint valamikor régen, a betegsége előtt. Ezentul — gondolta magában — élvezni fogom az életet. Eleget kuporogtam mostig, hogy ezentul vidáman éljek.

Elgondolta, hogyan fog élni. Enni fog, inni fog, járni, szép ruhát vesz, talán asszonyt is . . . — vigyorgni kezdett.

Nem, egy bizonyos. Nem lesz többet fősvény. Elég volt mostanáig. Mert hiszen most már tudja, hogy az ember meghalhat és akkor nem viheti magával a kincsét. Nem, el fogja költeni szépen, urasan, mindent, hogy csak a temetési költség maradjon majd utána.

Odament az ágyhoz és nyugodtan belenyult a szalmazsákba. Megnézi egy kicsit, hiszen már olyan régen látta.

Zavarodottan kapta vissza a kezét. Nincs! Megijedt. Ellopták! Ki tehette? Csak a házmesterék, igen ők! Csak ők!

Segítségért akar rohanni és ebben a pillanatban a kályhára esik a tekintete. A kályhában tűz lobog. Ősz van, hideg van, a házmesterné tüzet rakott.

A lángnyelvek lobognak, Boldizsár felé integetnek. Emlékezzél! Emlékezzél!

Boldizsár az ablakhoz rohan. Sötét van, köd száll és feketén zug a Duna. Olyan feketék a habok, mint a korom . . . hol, hol? Mint a korom ott a földön.

Boldizsár megfordul, nekitámaszkodik az ablaknak és mozdulatlanul áll.

A kályhában gunyos táncot járnak az apró démonok, a Duna diadaléneket harsog és a ködkisértetek az ablak köré gyűlnek, ujjongó örömmel tapsolnak valakinek és karjaikat nyujtogatják.

Boldizsár tudja, kinek tapsolnak, Boldizsár tudja, kire várnak. Szép csöndesen odamegy a szekrényhez, rongyokat szed elő és egy kendőt, amelybe egy zacskó volt takarva valamikor, összecsavarja és összekötözi őket, hurkot készít, a hurok végét fölveti a felső ajtóvassarokra, széket huz oda, föláll a székre, a hurokba igazítja szépen a nyakát, azután egy nagyot sóhajt Boldizsár és kirugja maga alól a széket.

MOZIFILM.

„A HALOTT RÓZSÁJA.”

(Szenzációs dráma. 600 méter hosszú.)

1. *Egy gonosz feleség.* Elegáns szoba. Betegágy. Az éjjeli szekrényen orvosságos üvegek. Az ágyban egy öreg, vézna, kiszáradt, beesett szemű, sápadt, beteg ember. Az asszony, egészen távol az ágytól, gyönyörű pongyolában, tükör előtt áll, divatosan fésült haját igazgatja. A szeme nagy, kerek, villogó, fekete. Kigyózó szemöldökök, erős termet. A beteg az ágyban reszketve mozdul. Csontos, kiaszott keze, mely eddig a takarón nyugodott, megemelkedik. Az asszony az ágy felé pillant, de meg sem mozdul a tükör mellől. A beteg feje féloldalra fordul, szeme vágyódva néz az asszonyra, keze az éjjeli szekrény felé lendül. Inni akar. Az asszony nyugodtan nézegeti magát a tükörben. A beteg kétségbeesett könyörgéssel integet az asszonynak, nincs elég ereje, hogy orvosságot öntsön magának. Az asszony közeledik hozzá, megvetően végig méri, gyorsan hátat fordít, még egy szalagot megigazít a ruháján és kimegy a szobából. A beteg magára marad.

2. *A beteg féltékenykedni kezd.* A beteg szemei ki-
mondhatatlan fájdalommal követték az asszony lépéseit.

Most visszazuhan párnái közé, keskeny kezével eltakarja szemeit. Az ágy fölött, a falon, a tarka gobelin-szőnyeg halványodni kezd, szintelenné válik, elmosódik, eltűnik, az üressé lett térben megjelennek a beteg gondolatai.

Az asszony kacér pózban pamlagon ül. Előtte egy fiatal ember térdel, ostromolja. Idehajlik, odahajlik, csókolgatja az asszony kezét. Az asszony gyöngéden védekezik, nevet, megrázza a fejét, egyszerre átöleli az ifju nyakát és magához szoritja. Hosszan ölelkeznek.

A beteg teste megvonaglik az ágyban. Keze föl-emelkedik az arcról és vadul szétcsap a levegőben. A vizió eltűnik a falon, helyette ott a gobelin kép.

A beteg hánykolódni kezd, szemei kidagadnak, arcvonásai megmerevednek. Iszonyu dühvel csikorgatja össze fogait, kezei görcsösen kapaszkodnak az ágy szélebe. Melle zihál. Még egy végső erőfeszítés és az akarat győzedelmeskedik. A beteg fölül az ágyon. Leszáll. Reszketés rázza egész testét, de mégis tud mozogni. Hálóköntöst vesz magára. Vánszorgó léptekkel, meg-megállva közben, az ajtóhoz ér, amelyen az asszony kiment. Kezeit dobogó szívére szoritja, a kulcslyukhoz hajlik.

3. *A rózsza.* A másik szoba. Az asszony kacér pózban pamlagon ül. Nyilik az ajtó, egy fiatal ember lép be. Magas, karcsu, elegáns, simára fésült haján villog a napfény. Köszön, kezét csókol, leül. Hosszu száron ringó, gyönyörű szál rózsát nyújt át az asszonynak. Az asszony kegyesen fogadja. Az ifju mozdulatlanul

ül és ábrándosan nézi az asszonyt. Az asszony játszani kezd a rózsával. Hajából vékony, hosszú, ékszerben végződő fényes tüt vesz elő és apró szurásokkal rajzolgatni kezd valamit a rózsza egyik szirmára. Az ifju kíváncsian odahajol, az asszony kacagva eltolja magától. Az ifju megcsókolja az elhárító kezét. Az asszony tovább babrál a tüvel a rózsán.

Ugrik a kép. A vászon óriásira nagyított női kéz, benne rengeteg nagyságu rózsza pihen. A másik kéz a tüvel nagy pontokat szur a rózsasziromra. A pontokból betük alakulnak, a betükből szó lesz.

Ugrik a kép. Az asszony kacér pózban a pam-lagon ül. A fiatal ember hirtelen elébe térdel. Ostromolja. Idehajlik, odahajlik, csókolgatni akarja az asszony kezét. Az asszony nem engedi, még dolgozik a rózsán. A fiatal ember kitarja karjait. Az asszony hirtelen odanyújtja neki a rózsát. Az ifju utánakap, ajkához szoritja, azután elolvassa a szót, amit az asszony a rózsasziromra irt.

A vásznon méteres nagyságu rózsza rezeg. Hatalmas szirmán villogó, fehér pontokkal, tisztán, olvashatóan kiszurkálva ez a szó: Szeretlek.

Az ifju ujra megcsókolja a rózsát és meg akarja ölelni az asszonyt. Az asszony gyöngén védekezik, nevet, elveszi tőle a rózsát és hajába tüzi. Az ifju felé hajol.

Fölpattan az ajtó és beront rajta a beteg. A pam-lag felé rohan, de belebotlik egy székre. A szerelmes pár fölugrik, az ifju kalapja után kap és az ajtó felé

menekül. Az asszony kiegyenesedik, gőgösen hátraveti fejét, mozdulatlanul. Várja az öreg támadását. Az megrohanja, de az asszonynak nem kell védekeznie. Az öreg az asszony hajához kap és őrült vággyal kiragadja onnan a rózsát. Reszketve maga elé tartja és elolvassa a szót, mely e percben mindennél jobban érdekli. Elolvassa, egyet lép az asszony felé, kezei fölemelkednek a levegőbe, azután az egész ember megperdül maga körül, a szívéhez kap és végigesik a padlón.

Az ifju, ki eddig az ajtónál állt, hozzárohan, fölhajol. Hallgatja a szív verését. Föláll és megdöbbszent kézmozdulatot tesz az asszony felé. Az asszony odalép, szemöldei megvonaglanak, szenvedélyesen magához öleli az ifjut és lábával gőgösen ura holttestére lép.

4. *A kigunyolt halott.* Ravatal. A férj kiteřitve. Az asszony kezében rózsákból kötött koszoru. Az ifju belép. Az asszony nyugodtan megcsókolja és odaadja neki a koszorut, az egyik rózsát mutatja neki. Az ifju közelebből megnézi a rózsát.

Óriási rózsa, szirmára szabályos betűkkel kipuntozva ez a szó: „Utállak“.

Az ifju megdöbbenve ejti ki kezéből a koszorut. Az asszony megvetően végigméri, fölveszi a koszorut és odateszi a halott kebelére. Csufolódó mozdulatot tesz a ravatal felé, megfordul és ujra megcsókolja az ifjut.

5. *A temetőben.* Nyitott sir. Leeresztik a koporsót. Az asszony az ifju karjára támaszkodva áll a sirnál.

Nem törődik a körülállókkal. Büszkén hátat fordít nekik.

Behantolják a sirt. A pap távozik, a gyászolók oszladoznak. Az asszony keresgélni kezd a koszorúk között. Az ifju vissza akarja tartani, de hasztalan. Az asszony kezébe veszi a saját koszoruját.

A vásznon: nagy koszoru, szalagján fénylő betűkkel: „Imádott férjemnek“. A koszoru közepén nőni kezd egy rózsa, már eltakarja a koszorut, rajta a szó: „Utál-lak“.

Az asszony a fejfára akasztja a koszoruját. Karonfogja az ifjut és sietve távoznak. Sirok között vezet az ut. A kapunál kocsira ülnek, a kocsi megindul.

6. *A szegény temetőőr.* Nyomoruságos szoba. Görnyedt járásu, egyenruhás ember, sápadt asszony, hat apró gyerek. A legkisebb pólyában, az asszony karján, a legidősebb egy rongyos szoknyájú, vézna kis lány.

Az asszony nyitott tenyerét az ura elé tartja. Pénzt kér. A férfi szomoruan mutatja üres zsebeit. Az asszony sirva az asztalra borul.

A temetőőr megsimogatja az asszonyt, azután egy kis kosarat akaszt a kis lány karjára, nagy ollót vesz a kezébe és kifelé indul. A kis lány követi.

Kilépnek az ajtón. Elindulnak, befelé a temetőben. Sirok között vezet az ut, esteledik, kékes világitás. A temetőőr görnyedt támolgyással cammog, a kis lány rojtos, vékony vállkendőjét elkapdossa a szél. Ágak hajladoznak.

A temetőőr megáll egy sirnál. Friss sir. Koszorukkal borítva. A temetőőr lehajol a koszorukhoz, vizsgálgatja őket, válogat a virágok között. Működni kezd az olló, a legszebb szál virágokat levagdossa a koszorukról. A virágok odakerülnek a kis lány kosarába.

Ujra elindulnak. Sirok között visz megint az ut. Ágak hajladoznak, bokrok meglendülnek, a kis lány vállkendőjét meglegeti a szél. Megállnak egy sirnál. Uj virágok kerülnek a kis lány kosarába.

A kosár tele van. Visszafelé indulnak. Sirok között fehér keresztek villannak fel a holdfényben és a kis lány vállkendőjét erősen huzza a szél.

A temető kapujánál. A temetőőr megcsókolja a kis lányt, az nekiindul az utnak. A temetőőr bezárja a lándzsáshegyü kaput. A kapu előtt az örökméceszt himbálja, lobogtatja a szél.

7. *Egy vigasztalan özvegy.* Ragyogó szeparé. Frakos pincérek. Pezsgős üvegekkel megrakott asztal. Cigány muzsikál. Az özvegy kivágott ruhában, egyik kezében pezsgőspohár, másikkal az ifjut öleli. A poharat a tükörbe vágja. A cigány muzsikál.

Nyilik a szeparéajtó. Rongyos kis lány lép be. A karján virágkosár. Rettegve lép. Egy pincér már ki akarja lökni, de az asszony magához inti a lányt. Az asztalra önti a kosárból mind a virágot. Az ifju nagy papir-bankót ad a kis lánynak. A kis lány megcsókolja az asszony kezét és ugrálva távozik az ajtón.

8. *A nemezis.* A cigány muzsikál. Az asszony belemarkol a virágokba, fölemel egy rózsát és szagolni akarja. Keze egyszerre megmerevedik, feje előre hajol, szemei kidüllednek, amint kétségbeesve a rózsára bámul.

A vászon: óriásira nagyított rózsza, szirmán tisztán, olvashatóan, villogó, fenyegető betűkkel kipontozva egy szó: „Utállak“.

Az asszony arca halálsápadt, el akarja taszítani magától a rózsát, másik kezével görcsösen kapkod a levegőbe, teste vad kígyóvonalba görbül, fölemelkedik a levegőbe, azután élettelenül hull vissza.

Az ifju kétségbeesve kap a rózsza után, rámered, az arca halálsápadt lesz, odahajol az asszonyhoz, hallgatózik, fölegyenesedik és iszonyattal hátrál tőle. A cigányok és a pincérek rémülten állanak.

*

Világosság. Vége.

FRÁTER KLODOBALD.

1.

Az 1509. esztendőben történt, az Urnak legjámborabb és legkönnyen hívőbb városában, Bernben, hogy nyílt háborúság tört ki a dominikánus és franciskánus barátok között. Piaci prédikációkban és templomi szentbeszédekben szidták egymást az áhitatos hivek előtt és egyik napon, mikor éppen a franciskánusokon volt a sor, a dominikánusok az aszkéta életü Fráter Klodobaldot küldötték ki a franciskánusok templomába, hogy a háttérben észrevétlenül kihallgassa, mivel rágalmazza meg őket ujólag az istentől elrugaszkodott franciskánus.

A sötétarcu, szikár dominikánus meghuzódott egy oszlop mögött és türelemmel hallgatta a franciskánus cáromkodásait, csak könyökét szorította indulatában erősen a derekához, hogy jobban testébe nyomuljon a mindig rajta hordott szöges öv és a testi fájdalom enyhítse lelke háborgását. De amikor a gyalázatos franciskánus azt rikácsolta, hogy a dominikánusok istentagadók, nem hisznek a szeplőtlen fogantatásban és a szent szakramentumban, hogy mérget adtak be VII. Henrik császárnak, akkor Fráter Klodobald előrontott az oszlop

mögül, két csontos karjával szétcsapkodta maga mellől az embereket, megállt a szószékkal szemben és megsemmisítő hangon dörögte a sárguló arcu franciskánus felé: „Gazember! Hazudsz!”

A franciskánus, aki azt hitte, az ördög jelenik meg előtte, hogy megbüntesse hazugságaiért, egyszerre magához tért az emberi hangra, a kezében tartott rézveretű, hatalmas, kapcsos bibliát a szószékről odavágta egyenesen Fráter Klodobald fejéhez, az áhitatában megbotránkozott tömeg pedig véresre verte az összeroskadó dominikánust és kihajtotta a templom elé. Onnan vitték haza a többi fráterek. Ledobták a cella kövére és kiesttek, mert a rend már összegyülekezett, hogy határozzon Fráter Klodobald bűnhődése fölül.

2.

Éjfél volt és Fráter Klodobald összezuzott testtel, de térdenállva mormolta Jézus Krisztus teljes titulaturáját, úgy, ahogy itt következik és ahogyan az még ma is megtalálható sok templomban és kolostorban, szóról-szóra táblákra felírva:

„Őh legszentségesebb, legbölcsebb, legeslegfensége-sebb, legfelülmulthatatlanabb fejedelmünk, mi urunk Jézus Krisztus, igazi isten, az égi seregek koronázott császára, Zionnak és az egész földkerekségnek választott királya, minden időkben a szentek sokasítója, egyetlen legfőbb pap és érsek, az igazság választó fejedelme, a becsület főhercege, az élet hercege, Jeruzsálem őrgrófja,

Galilea vágrófja, a béke fejedelme, Betlehem grófja, Nazáreth bárója, a katolikus egyház legfőbb hadvezére, a szentségek kapuinak lovagja, a halál legyőzője, a szentségek ura, az özvegyek és árvák gyámolítója, az égi atyának és istennek legtitkosabb és legbizalmasabb tanácsosa, a mi legkegyelmesebb Uristenünk, Jézus a mi Megváltónk“.

Éjfél volt és amikor Fráter Klodobald éppen ezredszer mondta el Jézus Krisztus teljes titulaturáját, egyszerre édes zengésű zene csendült fel a háta mögött. Fráter Klodobald megfordult és azután arccal borult a Szent Szűz elé a földre. A Szent Szűz ruhája fehér volt és titokzatos világosság világított a szíve körül. A Szent Szűz arcát fátyol takarta, de haja vállára hullott a fátyol alól. A Szent Szűz háta mögött fényárban ragyogott a cella ajtaja. És most a Szent Szűz megszólalt lágy, szelíd, zenélő hangon.

— Kelj fel, Klodobald! — de Klodobald fekve maradt a földön.

— Te ma érettem szenvedtél, Klodobald és én megáldalak! — a Szent Szűz kiterjesztette karjait. Arcával a földet surolva Fráter Klodobald hozzácsuszott és megcsókolta köntöse szélét.

— Szenvedni fogsz, Klodobald — zengett tovább a Szent Szűz szava —, szenvedni fogsz, még sokkal többet, ma, ezen az éjen, de tőrj békén mindent, érettem és az én fiamért. Minden, ami történik veled, érettem történik. És kell, hogy te holnap elmenj a templomba, felmenj a szószékre és ott tanúságot tégy róla,

hogy érettem szenvedtél. És ha ezután meghalsz, Klodobald, érettem haltál meg és az én fiamért.

A Szent Szüz elhallgatott és mire Klodobald föl mert nézni, egyedül volt a cellában.

3.

Imába akart kezdeni újra, de ekkor felpattant a cellaajtó, tűzvörös fény villogott be rajta és álorcás, ocsmány ördögfajzatok rontottak rája. Szöges korbács valamennyi kezében. Fráter Klodobald imára kulcsolta kezeit és lehajtott fejjel várta, hogy szenvedhessen Szüz Máriáért és az ő szentséges fiáért.

Suhogtak a korbácsok, de Fráter Klodobald harsónak hangját hallotta, melyek mennyei diadalra riadtak.

A csuha szétfoszlott Fráter Klodobald testén, ösz-szemarcangolt tagjaiból rojtos szélü husdarabok csüngöttek alá, de vérbeborult szemei előtt ragyogó világosság fénylett és lezárt pillákkal mennyei gloria sugárzását látta. Egy korbácsütés a tarkóját érte és ekkor Fráter Klodobald eszméletlenül esett hátra.

Az ördögfiak abbahagyták a korbácsolást, de nem távoztak. Egy négyszögletű törrel átverték Fráter Klodobald lábát és a tenyerét mind a két kezén. A szíve fölé pedig hegyes tüvel gyönyörű, kicifrázott keresztet szurkáltak. Azután balzsamos, gyógyító irral kengették végig, bepólyázták és lágy takarók közé tették Fráter Klodobald testét.

4.

Misére harangoztak és Fráter Klodobald cellája előtt külön megkondult egy mélyhangu csengő. Az ajtónál árnyak leselkedtek, várták, fölébred-e Fráter Klodobald.

Fölébredt, fölkelt, fölvette az odakészített uj csuhát és a templomba indult. Gépiesen, élettelenül, szeme az égre irányozva. Két oldalt lehajtott fejü dominikánusok haladtak.

Fölment a szószékre, halkán beszélni kezdett, azután zugni kezdett a hangja, reszkető testtel, erős lélekkel, nehéz szavakkal tett tanuságot a Szent Szüz tegnapi megjelenése felől. Mintha nem is a melléből jönne, orgonazugásként tört elő a hangja, betöltötte a boltozatot, ahogy rajongva zengett halleluját az Urnak és kétségbeesését árasztva, recsegve hullottak a szavak, ahogy megátkozta a franciskánusokat.

Befejezte, halotti csendben megállt a szószékben, kihuzódva, nekifeszülten, karjait széttárta és összeesett.

— Mirákulum! — kiáltoztak a dominikánusok. — „Mirákulum!” — kiáltotta utánuk a nép.

Lehozták a szószékről, megmutatták kezein és lábán a szög helyét, szíve fölött a keresztet és az égi csoda előtt, amely imígyen tett tanubizonyságot a franciskánusokkal szemben a dominikánusok igazságáért, térdelve mormolta megrettent imáit a hívők tömege. Azután a tömeg oszladozni kezdett, majd összetömörült az utcákon, szaporodott, lármázott, morgott, nőtt és

terjeszkedett, végül pedig a franciskánusok elé vonult és kövekkel bedobálta az ablakokat.

5.

Fráter Klodobaldot a templomban ravatalozták fel. Testén a sebhelyek és szíve fölött a véres kereszt. A nép tódult mirákulumot látni.

Este lett, két dominikánus térdelt csak a ravatal mellett, már nem jött senki. A dominikánusok fölkeltek, a templomajtót bezárták, letelepedtek a ravatal lépcsőjére, suttogni, beszélni kezdtek.

Fráter Klodobald ott feküdt mozdulatlanul, teljes öntudattal, szívében a teljesített martirium mennyei örömével és hallgatta, amint a dominikánusok beszéltek. És ahogy füleibe szívódtak a hangok, ahogy megértette a szavakat, a pokol lángjai lobbantak fel mozdulatlan szívében. Irtózatos, éles fájdalom járta át halott testét, most nevetést hallott, a fiatalabbik dominikánus nevetett. Odahajolt a halott fölé, kiterjesztette karjait és lágyan, halk kacagással mondta:

— Te ma érettem szenvedtél, Klodobald és én megáldalak.

A másik dominikánus durván röhögött. Fráter Klodobald megismerte a Szent Szűz hangját és az ördögök röhögését.

A halott testén irtózatos rándulás futott végig, beesett arcából két tüzes golyó meredt a visszarettenő dominikánusokra.

Fráter Klodobald fölkelt a ravatalról és megragadta a két dominikánus nyakát. Nem volt emberi erő, amely kiszabadithatta volna őket ujjai közül. Fráter Klodobald elindult, magával cipelve nyakuknál fogva a két félholt dominikánust. Lábával rugta ki a templomajtót, végighaladt a rövid uton, a városkapitány házában odadobbant a késő esti órán még aggodalmasan együtt tanácskozó városi urak elé és bevádolta a dominikánus rendet azért, amit vele cselekedtek. Kezének szorítása alatt a két dominikánus vallott a városkapitány előtt. A két dominikánust láncok közé csavarták és katonák futó lépéssel mentek a többiekért. Fráter Klodobald erős kézzel aláírta, amit aláírtak vele, elment, visszament a templomba, bezárta maga után az ajtót, mind a két kezébe fogott egy-egy nehéz, hatalmas karos gyertyatartót és szétvert vele mindent, ami a templomban volt.

Amikor a főoltárt is szétrombolta, megállt, sátáni nevetéssel fölnevetett a templomboltozatra, azután körülnézett. Az egyik oszlop tükrös, fényes márványán megpillantotta saját magát szétnyílt, letépett csuhával, szíve fölött a véres kereszttel.

Fráter Klodobald kinyújtotta a két kezét, hegyes karmaival belemarcangolt a saját husába, letépte, eltörölte onnan a véres keresztet.

Azután megfordult maga körül, végigesett a földön. Ugy pihent ott, a széttépett bársony oltárteritőn, mint egy diadalmas hadvezér, hidegen, kinyújtózva a legyőzöttek fölött, a csatamezőn.

6.

Történt pedig mindez, ahogyan mondtuk, az 1509. esztendőben, az Urnak legjámborabb és legkönynyenhibőbb városában, Bernben. Ahol is tanuskodnak róla a városi latin könyvek, melyeket irtak a városi hatóság jelentésére vizsgálat megtevéséért és ítélkezésért Rómából kiküldött pápai nótáriusok és bírák, hívő hit-tel, de az igazság iránt még nagyobb szeretettel.

A GYÖNGYÖK.

I.

Hüvelykujjnyi üveglap és kettős páncélzár alatt, kékesfekete bársonyalapzaton ragyogtak a gyöngyök. Körülöttük a francia korona hires ékszerei, gyémántok, smaragdok, rubintok, történelmi ereklye valamennyi, de közöttük a Louvre büszkeségei mégis a káprázatos gyöngyök. Valamikor királynők nyakán sorakoztak füzérbe a gyöngyök, a francia királynők nyakán, amelyeknek villogó fehérsége versenyre kelt a gyöngyök káprázatával. Valamennyi francia királynő, mind sorra viselte a francia királyság legendás gyöngyeit, legutoljára ő maga, a „Femme Capet“, akinek liliomhajlásu nyakáról a guillotine metszette le a legszebb, eleven gyöngyöt.

Évszázadok elmúlt királyi ragyogása, a napkirályok fénye, szent asszonyok titkos szenvedése, kegyencnők hivalkodása, öröm, bánat, kacagás, könnyek és a guillotine glóriája mind ott kísértettek a gyöngyök szikrázó fehérségében, kékesbe játszó holdvilágos fénnel. A köztársaság muzeumba üzte a kincseket érő királyi ékszert, de a muzeumjárók rejtelmes legendákat szöttek

a gyöngyök körül, amelyek halott királynők eleven nyakát ékesítették valamikor. A Louvre Apollo-galériáján voltak láthatók a gyöngyök és az Apolló-galériát a gyöngyök miatt háromszor annyi néző látogatta mindig, mint a Louvre bármelyik másik osztályát.

Szikrázó fényben, szemkápráztató ragyogással heverték a szabályos kis gömbök a sötét bársonyon. Szivárványos fényjáték játszott körülöttük, mintha meghatározhatatlan villogásuk egyre csak titokzatosságára emlékeztetne e parányi göröngyöknek, amelyek eleven szervezet testéből kiválva kerültek föl a tengerek rejtelmes mélységéből a királyi trónus magasságába. Páratlan fényjáték volt a francia királyi gyöngyök ragyogása és szállt a legenda, hogy azért ragyognak szebben a világ minden más gyöngyeinél, mert királyi asszonyok nyakán szívták tele magukat a csodálatos, elmulthatatlan fénnel.

És az elmulthatatlan fény egyszer csak elmúlt, a ragyogás nem ragyogott többé. Az első néző, aki haloványnak találta a világhíres fényű gyöngyöket, káplázó szemét okolta, a maga hibájában kereste a csaródás okát. De jött a második, a tizedik már bátor leghény volt, nem rettentette a világhír és a Baedeker csillagjai, a tizedik csalódott néző már kimondta bátran, hogy ő unalmas, fénytelen fehér gömböcskéket lát csak az állítólag fölülmulthatatlanul szivárványos fényű gyöngyök helyén. És ahogy jöttek százával a kíváncsiak, százával távoztak csalódottan és már ezer ember sutogta világgá, hogy hiba van a híres francia gyöngyök

körül. Amikor pedig már mindenki tudott róla, akkor sietve megjelentek az ujságírók, megnézték és szenzációval kürtölték világgá, amit az egész világ tudott. Ott volt, még csak tagadni sem lehetett, láthatta akárki: elhidegült fénnel, elmúlt ragyogással, tompultan és mint tejszinü, értéktelen rideg kis göröngyök feküdtek vánkosaikon üvegekoporsójukban a halott gyöngyök. Hiányzott belőlük a fény, a ragyogás, a melegség, az élet. A közvélemény először suttogni kezdte, azután nyíltan beszélte, végül teli torokkal, harsogó vádként ordította, hogy a Louvreban lopás történt: a francia korona legendás gyöngyeit ügyes tolvajok értéktelen utánzatokkal cserélték ki.

II.

— Monsieur Dupuerre! — mondotta a szépművészetek minisztere a Louvre igazgatójának — a gyöngyök miatt kérettem személyesen magamhoz önt.

— Monsieur Rebrenceau! — válaszolta a Louvre igazgatója a szépművészetek miniszterének — ostobaság, amit az emberek beszélnek és a hírlapok a gyöngyökről irnak.

— A gyöngyöket tehát nem cserélték ki?

— Franciaország legelső szakértőivel vizsgáltattam meg tegnap a gyöngyöket. Valamennyien bizonyítják, hogy a kettős páncélzár alatt ugyanazon gyöngyök láthatók ma is, amelyek évtizedek óta a Louvre büszkeségei.

— De mi történt hát akkor a gyöngyökkel? Mert valaminek csak kellett történni velük?

— A gyöngyök — felelte nyugodtan a Louvre igazgatója — megvakultak, mint ahogy megvakul csaknem minden igazgyöngy, ha hosszú ideig nélkülözniök kell az emberi test melegét.

A szépművészetek minisztere egy pillanatig meghökkenve bámult a Louvre igazgatójára, azután bosszusan kiáltotta:

— Monsieur Dupuerre! Csak nem kívánja komolyan, hogy elhigyjem önnek ezt a régi, ostoba babonaságot?

A Louvre igazgatója vállat vont:

— Sok mindent valóságnak fogad el a legujabb, igazi tudományos kutatás, ami régi legenda az emberi közhitben és amit ostoba babonának bélyegzett a mindennel leszámolni akaró álfelvilágosodás. Babona vagy nem babona, kísérletileg bebizonyított igazság, hogy a gyöngyök színe és ragyogása összefüggésben van az emberi testtel. A gyöngy állat testéből születik és ugyanilyen a természete a szintén állati keletkezésű korállnak is. Ha emberi testen viselik őket, ragyognak, fényük meleg és sugárzó lesz. Ha pedig sokáig hevernek viseletlenül, fényük elvész, ragyogásuk tompul és végül megvakulnak. Azért természetesen még nem élő lények a gyöngy és a koráll. Ezt hinni róluk már csakugyan babona lenne. De állati testből, szerves anyagokból erednek és fényvesztésük megmagyarázható tudományos hipotézissel is. Akár az emberi test melege, akár a vér-

lúktetés, a test rezgései, vagy akármi más van is rájuk olyan titokzatos hatással, mindez egy cseppet sem titokzatosabb és érthetetlenebb, egy cseppet sem természetfölöttibb, mint hogy például a megdörzsölt borostyánkő magához rántja a papírszeletkét, vagy a fizikának akárhány megszokott és ezért mindennapinak látszó tüneménye. Teljes magyarázatát adni még nem tudta a tudomány, hanem azért nemkevésbé kísérletileg bizonyított tény, hogy a gyöngyök fénye függ az emberi testtől.

— De hát akkor mit cselekedjünk? — szólalt meg tétován, néhány percnyi szünet multával a szépművészetek minisztere. — Hozzuk talán nyilvánosságra a szakértők véleményét?

— A nyilvánosság — felelte a Louvre igazgatója — sohasem hisz a szakértők véleményének. A nyilvánosság csak a gyöngyök ragyogásának hinne.

— Hát lehetséges az, hogy a gyöngyök újra ragyogjanak?

— Ha újra emberi testre kerülnek a megvakult gyöngyök, visszakapják régi ragyogásukat.

— És ön azt gondolja . . . azt gondolja, hogy lehetséges lenne . . . ?

— Tudom, hogy lehetséges!

— Monsieur Dupuerre! — mondta a szépművészetek minisztere a Louvre igazgatójának — fölhatalmazom önt, hogy cselekedje azt, amit jónak lát, a francia királyi gyöngyök ragyogásának új életre keltéséért!

III.

A Provence mezőiről került Párisba Nanette. Nem tudta, miért megy, de ment, mert küldötték és mert az anyja pénzt kapott előre a jegyzőtől. A jegyző segítette be Nanettet a vonatba és Nanette, aki két nappal előtte még mosott ruhát vitt haza az anyja kosarában a jegyzőnek, boldogan nevetett, élvezte az irigységet, ami leplezetlenül áradt felé az utazáshoz kicsődült emberekből. Ott volt az egész falu, látták, hogy a jegyző tette föl Nanettet a vasuti kocsiba, nem abba, amelyiknek fából volt a padja, hanem amelyiké drága zöld bársonyból.

Két nappal előbb, amikor Nanette hazavitte a mosott ruhát, pápaszemes két idegen ember ült a jegyzőnél. Felugortak, amikor Nanettet meglátták és kiabálni kezdtek: Ez az! Ez az! Ez a kiabálás — megtudta hamarosan Nanette és megtudta az egész falu — azt jelentette, hogy a két pápaszemes Nanetteben megtalálta, amit keresett hetek óta: a legszebb francia parasztleányt. Lángoló piros volt mindig a Nanette két duzzadó orcája, a járása ringott, gömbölyű volt a nyaka és a két szemében mélységes barnasággal dalolt a vídám egészség. Tarka, szép paraszti ruhában, a nyakán fűzérre fűzött gyönyörű kaláris, így ült Nanette a bársonyos pamtagon és ragyogó nevetéssel integetett bucsut az anyjának, amikor indult a vonat.

Nevetett Nanette akkor is, amikor Párisba értek.

Megállott a vonat és Nanette tágranyitott, kacagó szemmel nézte a töméntelen embert, aki ujjongó kíváncsisággal mind feléje tolongott, bámulta a rengeteg apró, fekete, kattogó masinát, amelyiknek az üvegszeme mind őt vette célba. Azután körülfogta egy pár fekete ruhás, köztük ott voltak a pápaszemesek is, fürge emberkék ugráltak elő, a kezükben ceruza volt meg apró noteszek, mindenféle furcsákat kérdezgettek tőle, hanem Nanettet akkor már bedugták egy fényesre lakkozott hintóba, amelyik mindjárt robogni is kezdett.

Nanette kacagott és csak Louvre lépcsőjénél ijedt meg először egy kisé. Mert abba a rengeteg házba belefért volna az egész falu, mezőstől, templomostul. Hanem azután, amikor itt is kattogtak a kis fekete gépek, a nyüzsgő emberek meg éljeneztek az egyenruhás rendőrök mögött, Nanette nevetett és szaporán igyekezett fölfelé a lépcsőn, amerre vezették.

Sok komoly ur és sok fényes urihölgy várakozott a nagy teremben, ahol egy kedves arcú öregember — pápaszem volt a szemén neki is — hosszú és unalmas beszédet mondott, egyenesen Nanettenek. Nanette nem igen értette, kacéran nézett a pápaszemes, kedves öregre és vidáman nevetett. Azután kinyitottak egy üvegszekrényt, Nanette nyakáról levették a füzérre fűzött gyönyörű kalárist, az üvegszekrényből hosszú sor fehér gyöngyöket szedtek elő és a pápaszemes, kedves öreg Nanette nyakára csatolta a fénytelen, hideg, csunya gyöngyöket, a ragyogó fényű, gyönyörű üvegkaláris helyett. Most kattogtak csak igazán a kis fekete gépek és

Nanettenek sétára kellett indulnia, előbb gyalog a hosszú folyosókon, azután meg kocsin, sokáig mindenfelé a gyönyörűséges városban. A pápaszemes kedves öreg mindig mellette volt, de amikor gyalog mentek, négy egyenruhás, fegyveres ember ment előttük, négy mögöttük. A kocsin csak két fegyveres volt, egyik a bakon, másik bent a kocsiban, de négy katona lovagolt a kocsi előtt, négy meg a kocsi után.

VI.

Párisnak, Franciaországnak és az egész világnak négy álló hétig volt legnagyobb szenzációja a provencei Nanette, a legszebb francia parasztleány, akit Párisba hozatott a Louvre, hogy gömbölyü nyakán új fényt nyerjenek a francia királynők elhomályosult igazgyöngyei. Négy hétig hordta Nanette a legendás gyöngyöket, mindig a milliós kincset védő fegyveres katonák között. Éjjelre a gyöngyöket levették Nanetteről és az üvegszekrénybe zárták.

Páris, Franciaország, az egész világ két vitázó táborra szakadt. Tapsolt és ujjongott a világ egyik fele a Louvre zsenialitásán és merészségén, maró gunnyal és epés megrovással szánakozott a világ másik fele a gyermekes, tudománytalan, babonás és szentségtörő kíséreten, amely úgy sem vezethet semmiféle eredményre. A világ minden nyomtatott papirosán oldalakon feleselgettek egymással tudósok és laikusok, társaságokban

nem volt más beszédtema és soha még annyi fogadást nem kötöttek Angliában, mint ekkor.

Nem volt ujság a földkerekségen, amely egészoldalas nagyságban ki ne nyomtatta volna Nanette arcképét, paraszti ruhában, nyakán a francia királynők gyöngyeivel. Két hétig leste gyötrő lázzal a világ, mi lesz Nanette nyakán a megvakult gyöngyökkel. A második héten, amikor még mindig hidegek és fénytelenek voltak a kis fehér gömbök, egyszerre megerősödött a gunyolódók és ócsárlók táborra. Az ujságok napi bulletineket adtak ki szakértői vélemények alapján minden nap a gyöngyökről. És a második hét végén, amikor már senki se hitt a gyöngyök új fénylésének lehetőségében, egyszerre, egy reggel, gyöngé szivárványos pir jelent meg a legkisebbik gyöngyön és két nap múlva — amikor villogó szikrákat szórtak a megelevenedett királyi gyöngyök — az egész világ egy táborban és lelkesen tapsolt. Tapsolt a Louvrenak és tapsolt Nanettenek, a provencai parasztleánynak, akinek póri melegéből új életet szivtak magukba az elhunyt francia királynők elfakult ékszerai.

VII.

A kacagó Nanette milliószor látta magát az ujságokban. Nanettenek elolvasták a cikkeket, amelyek róla szóltak. Nanettet ostromolták az ujságírók és mivel Nanette nem tudott mit mondani nekik, megmagyarázták Nanettenek ők, hogy mi az, ami vele történik. Nanette

megtudta, hogy királynők gyöngyeit hordozza nyakán, Nanette megtudta, mekkora kincseket érnek ezek a gyöngyök. Nanette megismerte mind a könnyel, vérrel és rettenetekkel átszőtt legendákat, a francia gyöngyök legendáit és Nanette nem kacagott többé. Az ujságírók megírták, amit Nanettenek elmeséltek és Nanette újra és százszor olvasta a legendákat, amelyek a gyöngyökről szóltak. Nanettet moziba vitték, Nanette végignézte a filmdarabokat, amelyek megelevenítették a gyöngyök legendáit, Nanette látta a filmen életre kelni a francia királynőket és minden filmnek a végén, amikor a legendáknak vége volt, a filmen mindig Nanette következett, a provencei parasztleány, nyakán az igazi királyi gyöngyökkel, amelyeknek legendái közül pörgetett le egyet-egyet megelőzőleg a film. Nanette minden este ott volt a moziban és a harmadik héten, amikor erős tüzzel ragyogtak már a gyöngyök, Nanette szerette a gyöngyöket és gyűlölte őket.

A negyedik héten Nanette már csak egyet tudott, hogy elporladt királyasszonyok gyöngyeivel jár eleven nyakán. És a parasztleány álmodott. Álmodott ébren, nappal, nyakán a gyöngyökkel és arra gondolt, hogy mit adhat még neki egyebet az élet? Neki, a francia parasztleánynak, aki francia királynő a köztársaság kelles közepén.

Nanette arra gondolt, hogy egyszer le kell tenni a gyűlölt gyöngyöket és vissza kell menni a provencei faluba. Nanette álmodott, Nanette gondolkodott és amire teljes, régi legendás fényükben ragyogtak a gyöngyök,

a leány lett egészen halovány. És az ő haloványságát nem lehetett új fényre deríteni többé.

Amikor a francia királyasszonyok gyöngyeit véglegesen visszahelyezték muzeumi ravatalukba, igazi ravatalra fektették aznap a provencai parasztleányt, az utolsó francia királynőt. Szikrázó fényben, szemképrázató ragyogással heverték a szabályos kis gömbök a sötét bársonyon, régi, legendás villogással szórták szét szivárványos játékukat. Mint királyi trónuson, érzéketlenül ragyogtak, gőggel és közönnyel tele, hiszen nem történt más, csak a régi történetek megsaporodtak: a legszebb legendával.

ÉJJEL A DUNÁN.

○ reg Turi Gábor összevonja bozontos szemöldökét, úgy nézi szurós szemmel a fiát. A legény állja a nézést.

Öreg Turi Gábor megszólal, lassan, félszájjal ejtgeti a szavakat. Nem oda gondol ő most, ahova szól.

— Hát . . loptak . . . az éjjel . . . megen . . .

— Loptak, ha loptak — mondja dacosan a legény. Ő tudja, mért kell ezt fölszegett fejfel nekifeszülten mondani.

— Aztán te ébren voltál . . . egész éjjel.

— Ébren.

— Mégse láttál megen semmit.

— Nem — pattog még dacosabban a válasz.

Öreg Turi Gábor elgondolkodik, vagy legalább úgy tesz, fuj egy nagyot, a vállán is rándít egyet-kettőt.

— Nehéz eset — mondja.

Most a legény huz egy nagyot a vállán. Nehéz eset, az igaz, mondja a vállvonítás, hanem hát ki tehet róla.

Öreg Turi Gábor most elnéz a fia feje fölött, vár egy kicsit, ráles a szeme szögletéből, aztán hirtelen lecsap rá.

— Hát mátul kezdve majd más alszik a bárkán.

Vigyáz magára a legény, várja ő ezt régen. Ugyan lesheti az öreg, nem lát annak az arcán semmi ijedelmet, csak a szégyentől — vagy mitől lesz még egy keveset sötétebb a bőre.

— Ezt a szégyent nem teszi meg, édes apám!

— Meg én! — mondja az öreg és mindenképen úgy tesz, mintha szörnyen haragudna — meg én! — Nyomatéku az asztalra is rácsap a nyitott tenyerével. — Mert ha neked nem elég nagy szégyen, hogy ötödnapi óta, minden áldott éjjel meglöpjék a bárkát, elviszik a legszebb, válogatott halat, mikor te ott alszol, rajta magán a bárkán, a szemed se hunyod le — legalább így mondd.

Nagyot villan erre a legény szeme.

— Lessen rám hát, hogyha nem hisz nekem!

— Nem vagyok én spicli! — dörmögi az öreg.

— Nohát azér mondom — feleli most már szeliden a legény.

Csönd egy kicsit, a legény már fordulna kifelé, amikor az öreg megint újra kezdi.

— Hanem hát ennyiben ez csak mégse maradhat. Nem azér veszködünk talán egész napon, hogy éjjelre kelve lába akadjon a legszebb halaknak. Mert lába köll hogy legyen, a bárka deszkafalán maga erejéből egy hal se megy által.

— Két napot engedjen még, édes apám — mondja nagyon hirtelen a legény. Olyan gyors ez a kérés, egyszerre gyanus lesz.

— Kettőt-e? — az öreg arca egész közönyös, — aztán mért éppen kettőt még?

Érzi a legény a gyanakvást, siet is a kimagyarázással, annyira siet, hogy jobban belekeveri magát.

— Azér még két napot, csak azér még kettőt, mert hét napig tarthat csak a rontás.

— Rontás-e?

— Rontás biz az, — erősködik a legény — mi lehetne más. Én ott alszom a bárkán, vagyis dehogy alszok, a szememet se hunyom le az egész éjjel, én mondom kegyelmednek: a bárkához senki emberfia csak közel se gyűhet, nincs ott semmi baj se egész áldott éjjel, reggelre mégis eltűnnek a halak. Már ez csak nem lehet isten hírével. Csak rontás lehet ez! Öt napja tart már, még kettő van hátra. Hét napnál tovább még sose tartott rontás.

— Nem-e? — kérdi az öreg és úgy látszik hinni kezdi már a rontást.

— Nem ám, soha — győzködik még gyorsabban a legény. Aztán, hogy véglegesen leteperje az öreget, válat vonva teszi hozzá. — Én nem bánom azt se, ha helyembe mátul kezdve mást küld édes apám, én nem bánom, kiállom a szégyent, hanem rávigyázzon, akkor a rontásnak soha se lesz vége. Mer ha én kibirom hét napig — már pedig én ugyan nem félek — akkor vége a rontásnak, akárki babonázta is meg a bárkát, hogy éjjelente áteressze falán a halakat. Hanem ha mást küld oda édes apám, akkor én hasztalan töltöttem le öt napot a hétből, az uj örködővel megint csak hét napig

erős újra a rontás. Velem meg csak kettőig már. A fejemmel állok kegyelmednél, két napig még elmennek a halak, azontul nem vész el egy fia se többet. Jó lesz-e hát így?

— Jó, — mondja komolyan az öreg.

És a legény kifordul az ajtón, hanem ahogy kiér, csak nem állhatja, hogy el ne mosolyodjék az ütögető bajusz alatt. Hogyha ezt az öreg látná, menten észre jönne, alighanem tuljárt a fiu az eszén. Hanem hátha sejti az azt így is.

Mert ahogy este lesz, öreg Turi Gábor szép lassan átcammog az Erzsébet-szigetre. Nem spicli ő, mondta a gyerekeknek. Hanem hát spicliség-e, ha az ember vigyáz arra, ami az övé. Meg aztán — nyugtassuk csak meg azt a kis birót, meg ne pörgethesse valahogy a vész dobokat — hátha igazán rontás van a dologban, hátha épen az utolsó két éjszaka éri valami ezt a nyakas gyereket. Csak jobb lesz az, ha az apja is tud róla. Öreg Turi Gábor még nem találkozott az ördöggel eddig — pedig elég hosszú életutat tett meg — hanem azért nem fél tőle, különösen nem pedig, ha egyetlen gyereke körül ólálkodik már öt napja a gonosz. Legalább így mondja maga a gyerek, ő lássa hát!

Öreg Turi Gábor átmegy a fahidon, ott van a szölleje. A szőlő leér egészen a Dunáig — a parton kikötte három csónakja is áll Öreg Turi Gábornak.

A csónakok közt keskeny, régi jószág az egyik, egy embernek való, magányos horgásznak — afféle csónik csak, — abba Öreg Turi Gábor belerendez régi

elnyütt hálófélét a csónik pereme körül szépen megbástyázva, az orrán egy kicsit még föl is tornyozva. A csónik közepe üregesen marad, ha valaki oda belefekszik, hosszába nyujtózva, ugyan senki meg nem látja, bárhogy rávigyázzon.

Ahogy aztán az esti szürkület már feketésbe árnyal, Öreg Turi Gábor beül a csónakba. A Duna sodra viszi a csónakot, — olyan az, mintha egy elszabadult, gazdátlan csónak ringana tova, — leviszi a hid alá, ott egyet rézsut pödör rajta, — kiszámította azt Öreg Turi Gábor — és szépen elviszi a part felé a halászbárkáig, egészen a többitől messze magányosan ringó nagy Turi-bárkáig. Öreg Turi Gábor a rongyos hálók közt kinyujtva tartja a karját, nem engedi a csónakot nekizökkeni egy utbaeső másik csónaknak, hanem szépen odaereszti az oldala mellé. Ugy surranik oda a keskeny kis csónak a többi közé, amik a bárka köré vannak kötve, ember legyen, aki — ha a bárkán őrködik, észrevette volna a sötétben. Öreg Turi Gábor csöndben odamadzagolja a csónakot a mellette valóhoz, aztán hátmánt fekve, a könyökét a csónak pereméhez feszítve föl emeli fejét, a csónak orra felé. Teheti bátran, nincs olyan éles szem, aki megláthatná a feltornyozott hálók zsinegjei között. Öreg Turi Gábor meg egyenesen rálát a bárkára.

Hát a legény ott van. Gubbasztva ül a bárka orrán. Eltelik vagy egy félóra, alig-alig mozdul. Hanem Öreg Turi Gábor bírja türelemmel, mint ahogy a könyöke is bírja. A sötét estéből kormos éjszaka lett, nem mozdul már semmi, csak a csillagok rezgenek a Dunán.

Egyszerre a legény lassan felüti a fejét. Sejtene lehet csak inkább, meg hangot hallani, ahogyan megmozdul. Aztán föláll, mintha egy helyben mozogna, de hogy mit cselekszik, azt csak akkor tudja Öreg Turi Gábor, amikor a bárkán hirtelen valami fehér villan meg. Az a legény inge: vetkőzik a gyerek! Öreg Turi Gábor lesuny a csónakban. Alig fél perc múlva hallszik a csobbanás, ahogy a legény a vízbe ereszkedik, aztán halkán tovamozdul a víz, csöndes, nyugodt tempókkal indul a legény, ott uszik el az öreg csónakja mellett, fuj egy nagyot és nekifekszik a Dunának, lefelé. A bárkát őrizetlen hagyja.

Mikor már a szétnyíló meg összezáruló karok halk neszét nem hallani, Öreg Turi Gábor egy minutum alatt lerug magáról mindenféle ruhát. Meztelen testtel ereszkedik halkan le a vízbe, indul a gyerek után. Fene bánja most a bárkát, akármi lesz a halakkal. Fontosabb az, hova járkal — uszva — éjjelente ez a gyerek.

Látni nem lehet, a víz színe még sötétebb, mint a levegő, hanem olyan öreg halász, mint amilyen Öreg Turi Gábor, mértföldnyiről is eluszik uszó ember nyomán. Félórába beletart, amíg az a rezgő, ékalaku, mindig jobban szerte terpeszkedő hullámsáv, amit maga után hagy az elől uszó, nyomtalanul elpihen a vizen. Öreg Turi Gábor a szemével látja, a fülével hallja, a szívével érzi, egész régi halásztestével követi a fia nyomát. Jó messze tartja magát, vigyázni kell, meg ne sejdithesse valahogy a legény, mert akkor ugyan soha az életben meg nem tudja Öreg Turi Gábor, hova akart uszni.

A vizen egy fénycsik látszik. A Vág torkolatánál járnak. Tutajok vannak lekötve az innenső parton, azok egyikéről, a legutolsóról, rezeg végig a vizen a fénycsik. Öreg Turi Gábor megáll a vízben, nyugodt, egyforma taposással gázolni kezdi a vizet, így marad egy helyben a vízben. Egy helyben várja — csak a feje a víz fölött — hogy mi fog történni. Mert hogy valami történni fog és hogy itt fog megtörténni, itt, a tutajoknál, tudja azt már Öreg Turi Gábor.

A legény lassítja a tempót, még óvatosabbak lesznek a mozdulásai, odatart a második tutajhoz. A tutaj sötét, a legényt nem látja senki. Ki is látná? A tutajokban tótok alszanak, akik a tutajokkal gyöttek lefelé a Vágon. Amíg a zsindelet a fakereskedők a tutajról lerakodják, eltart az néha hét napig is, — épen, mint a rontás — addig a tót a tutajon lakik. Néha lakik, néha laknak. Néha egyedül van a tutajt őrző tót, néha vele van a felesége is. A többi tutajos, a legények, kocsmázni járnak éjjelente.

De hát a legény mit akarhat a tót tutaj mellett, csak nem akar zsindeletet lopni? Másféle bajt sejdít Öreg Turi Gábor.

A legény egy percet vár, meghuzódva a tutaj árnyékában, aztán elbrekegi magát, mintha béka kuruttyolna, háromszor is egymásután. Aki nincs olyan közel mint Öreg Turi Gábor, azt hihetné, a parton kuruttyul a béka. Jól csinálja a legény.

Hanem a kuruttyulás után — egy kis szünet mul-tán — a tutajon megmozdul valami. Két árny látszik.

Az éj egy kicsit világosodott, vagy hogy Öreg Turi Gábor szeme szokta meg már egészen a sötétet, látja jól az árnyakat. Tót ember az egyik, a másik meg asszony.

Öreg Turi Gábor alig-alig mozdul a vízben, olyan óvatosan tartja fönn magát, hanem a fülét szép lassan a vízre fekteti. Nem suttoghatnak a tutajon olyan halkán, hogy azt a víz hűségesen el ne hozná az öreg fülébe. Rövid beszéd, ami a tutajról hallik. A tót asszony mondja az embernek — ura neki, úgy szólítja tótul —, hogy induljon, ideje lesz menni.

Erre a tót ember — ejnye! adta tótja! — ledobja a lebernyegét s uszva nekiindul, fölfelé a Dunán. Valami hálócskát is cipel magával. Gyorsan távolodik. Tud már mindent Öreg Turi Gábor. Még hallszik a szuszogó tót zaja, a legény már nem vár. Erős lendülettel veti föl magát a tutajra, ott már tárt karokkal várja az asszony. Ahogy a fölcsobbanó víz fényt derít az asszony arcára, jól odanéz Öreg Turi Gábor. Ugyan szép egy fehércseléd, ördög hitte volna, hogy tót asszonyban ilyen is lehet. De nemcsak takaros, bátor is az asszony. Nem fél ez a víztől. Hogy öleli, hogy csókolja azt a vizes legényt! . . .

Öreg Turi Gábor csöndesen megfordul, indul a tót után. Nincsen az még messze, gyerekjáték azt ő neki beérni. Bátrabban is lehet utána uszni. Buta ahhoz a tót, hogy azt észrevegye, ha valaki követi a vízben. Halászfül kell ahhoz.

Hanem ettől eltekintve, jól uszik a tót. Fölfelé megy, a Duna sodra ellen, mégis csak úgy hasítja a

vizet. Ott is van már — tudta azt jól Öreg Turi Gábor, hogy ideigyekszik — a Turi-bárka mellett. Öreg Turi Gábor megint csak megáll gázolva a vízben — mint az elébb a tutaj mellett —, úgy nézi, mit csinál a tót. Biz az azt csinálja! Fölvergődik a bárkára, végigfekszik a padlón, fölnyitja a zárat, egymásután me-regeti a bárka hasából a szebbnél-szebb halakat. Már teli is a vele hozott gömb-háló. Adta tótja, még válogat is! A kisebb halakat visszahajítja a bárkába — még jó, hogy nem a Dunába —, csak nagyot rak a hálós-zatyorba. Mikor aztán úgy teli a háló, hogy a sok hal mozdulni se tud benn, olyan igen szorosra tömködté, akkor a bárkából szépen leászik a tót, becsobban a vízbe és nagyokat fujva indul visszafelé, haza, a tutajhoz. Maga után huzza a megtömött hálót. Öreg Turi Gábor szép lassan utána.

Mikor úgy közepe táján vannak már az utnak, messze, a part felől, egész távol tőlük, keskeny hullám-fodrot érez Öreg Turi Gábor. Uszó ember jár ott, szembe halad velük. Tudja már azt Öreg Turi Gábor, ki uszik ott szembe. A legény az, aki nem bolond, hogy bevárja a tótot.

Öreg Turi Gábor gondol egyet, aztán engedi a tótot. Hadd vigye a halat. Ő maga megfordul, hatalmas lendületekkel löki előre magát, vissza a bárkához. Negyedszer fordul már, megvan annak jó két álló órája, hogy tiporja a vizet, hanem azért meg sem érzi azt még Öreg Turi Gábor. Messze még a legény, mikor ő már a csónikban hasal. Mikor aztán a legény a bárkára

mászik, addigra Öreg Turi Gábor elengedi a csónakot, leviteti magát a Dunától egy darabon, azalatt föl is öltözik, akkor evezőt fog, beljebb igyekszik a vizen és szép, lassu huzással fölevez vissza az Erzsébet-szigetig. A csónakot kiköti, végig megy a sötét szigeten, hazamegy, nyugodtan lefekszik, békében elalszik.

Másnap daccal jelenti a legény, hogy megint csak elmentek a halak. Öreg Turi Gábor bólint, nem bánja a dolgot. Harmadnapon megint jelenti a legény, de most hozzá teszi:

— Hanem most már vége, édes apám, én mondom kegyelmednek. Letelt a hetedik nap is, vége a rontásnak.

Öreg Turi Gábor ránéz a legényre, merőn, egyenesen, azután azt mondja:

— Vége ám, mer elmentek a rontók.

— A rontók? — hökken vissza a legény.

— A rontók ám — bólogat az öreg —, mára virradatkor elmentek a rontók.

Rosszul kezdi érezni magát a legény, hanem azért csak kinyögi:

— Miféle rontók?

— A tótok!

Csönd van, leszegzett fejjel áll a legény. Nincs az a kincs, amiért most az öregnek a szemébe nézne.

— Hanem te — szólal meg újra nyugodtan az öreg —, azt az egyet akarnám még tudni, honnét tudta a tót, hogy éjjente senki se őrzi a Turi-bárkát?

A legény a vállát ráncigálja, valósággal táncot jár a válla.

— No? — kérdi még egyszer az öreg.

— Megmondották néki.

— Ki mondta meg néki?

Nem jön a felelet.

— Ki mondta meg néki? Tán bizony te magad.

— Én ugyan nem mondtam!

— Hát akkor ki mondta?

— Az asszony! — vágja ki a legény.

— Annak meg te mondtad.

— Én! — és most már odanéz a legény, egyenesen az öreg szemébe. Várja a büntetést.

Hanem Öreg Turi Gábor hunyorít egyet a szemével, fölkel, indul az ajtónak, onnét szól csak vissza az elámult legénynek, úgy a vállán keresztül dobva oda a szót:

— No, csak azér kérdem, mer mikor én legény voltam, mink még a tótnak is magunk mondtuk meg.

JA SZOM GENTLEMAN.

— Barátocskám — mondta a szolgabíró az új csendőrfőhadnagynak, amint kijöttek a korcsmából és végighaladtak a kicsike falun — barátocskám, itt bizony unni fogod magadat.

A csendőrfőhadnagy a távolba bámult, ahol valami tarkát, színeset lebbentett meg a szél egy pillanatra. Csak meglebbent és eltűnt. Azt se lehetett tudni, asszonyon táncoló színes rokolya volt-e, vagy kiakasztott kendő, amit bevontak hirtelen. A főhadnagy összehunyorította a szemét, úgy leste, meglebben-e újra. Nem lebbent. Ahogy fölcsillant messziről a napban, ugyanugy eltűnt.

— Eh, — felelte nagysokára és bizakodóan megsördítve a kardját — asszony csak akad!

A szolgabíró fölnevetett, nyitott szájjal és brutálisan.

— Asszony? Itt? De még a környéken se, barátom! Majd ha végigsétáltuk valamennyi falut, meglátod magad is. Majd ha itt vagy már úgy félesztendeig! Majd akkor látod meg, hová kerültél. Kár volt otthagynod az Alföldet.

— Nem magam jöttem, — morgott a másik. —

Hogy csapna beléjük az a tüzes istennyila, de mindjárt. Éppen most kellett idehelyezniök. Barátom — csettintett a nyelvével az összecücsöritett ujjai előtt, — milyen asszonyt hagytam ott, milyen asszonyt! — Megingatta a fejét, mint aki maga is csodálkozik a dolgon, úgy ismételte még vagy ötször hatszor: — Milyen asszonyt, barátom, milyen asszonyt! De milyen asszony!

A szolgabíró újra nevetett, most már élesen és kárörvendezve.

— Nohát, itt akad asszonyra, Don Juan barátom.

— Akadok én.

— Nehezen. A paraszttal itt nem lehet kezdeni.

— Nem-e? — csodálkozott a csendőr.

— Nem ám! — A szolgabíró nagyot, keserveset sóhajtott. — Majd meglátod! Megismered te még a tótokat! Ezeket az átkozott árvai tótokat!

Egy kicsit hallgattak, mentek. A szolgabíró fölverte a port a botjával, a csendőrfőhadnagy meg a bájosát kezdte pödörgetni, aztán elunta a hallgatást és csakhogy tovább beszéljenek, vontatva kezdte megint:

— Hát — így mondta ki: háááht — kaszirő csak akad?

— Nem az, az se, — makacskodott a szolgabíró. Megint hallgattak, mentek.

— Színésznő? — próbálkozott újra a csendőr.

A szolgabíró fölkapta a fejét és hirtelen füttyentett.

— No? — biztatta a másik.

A szolgabíró titokzatos képet vágott, annak az embernek a fontoskodásával, aki valami olyat tud, amiről a másíknak még csak sejtelme síncs.

— Hát barátocskám, színésznőnk az van! — Diadalmasan nézett a társára és ragyogott az arca.

— No látod! — mondta mgé diadalmasabban a másík.

— Csakhogy abból nem eszel! — kerekedett fölibe megint a szolgabíró.

A válasz csak egy büszke bajuszpödörítés volt, meg egy pillantás, ugy oldalt lefelé az alacsonyabb szolgabíróra, de ezért az egyetlen pillantásért valamennyi színésznő pört indíthatott volna becsületsértés miatt.

— Már pedig abból nem eszel, pajtás, ha százszor színésznő is, — gunyolódott a szolgabíró.

A főhadnagy most már dühösen fölszegte a nyakát, ugy kérdezte gőgösen:

— Aztán mért nem?

— Azért, barátocskám, mert az tisztességes leány!

A csendőr vállat vont.

— Minden színésznő tisztességes, amíg emberére nem akad.

Most már dühbe jött a szolgabíró is, személyesen célzást érzett, Elkomolyodott, megállt és egészen más hangon kezdett beszélni.

— Hát, ha éppen tudni akarod, ide hallgass, kedves barátom. Itt, ebben a ronda kis tót faluban, az isten háta mögött, vagy egy hete nyaral egy színésznő. Pesti!

— Pesti! — ismételte a csendőrfőhadnagy és fölragyogott a szeme.

— Az, pesti! — mondta erőltetett közönyösséggel újra a másik. — Itt nyaral, valami rokonánál, itt a faluban. Azt mondják, ideküldték az orvosok, nincs neki semmi baja, csak levegőre.

— Aztán idejön, ebbe a rongy faluba? — kérdezte fitymálva a csendőr.

— Ide. Itt rokonai vannak, azok vigyáznak rá.

— Kell is egy színésznőre vigyázni!

— Már pedig, barátocskám, ez furcsa egy színésznő. Nézz csak meg engem, — fordult hirtelen a főhadnagyhoz, — nézz csak meg jól. Olyan utolsó legény vagyok én?

A szolgabíró kihuzta magát, a csendőrfőhadnagy meg szakértő szemmel méregette végig. Csunyanak találta, köpcösnek, ocsmány formájúnak a szeplős arcával, nyirott bajuszával, de arra gondolt, hogy neki jóba kell lenni a szolgabíróval.

— No, milyen vagyok? — sürgette az kíváncsian.

— Elsők közt is beillenél legelsőnek.

A szolgabíró hálásan nézett a társára, aztán most már, — nem félve a gunyolódástól, — gyorsan, bátran folytatta, lassankint nekidühösödve, minden elfogódottság és szégyenkezés nélkül.

— Barátom, egy hete jött ide az a színésznő. Ahogy az első napon megláttam, majd megevett érte mindjárt a fene! Már bizony, barátom, nem hencegésből mondom, magad is látod, hogy igaz, ezen a kör-

nyéken csak én vagyok az első gavallér! De még Pesten is beválok! Olyan kalandjaim voltak nekem ott, hanem . . . erről ne beszéljünk. Ami bennem van, mintha a sirban lenne. Hát barátom, én utánavetettem magamat ennek a lánynak és én, barátocskám, én, egy hét alatt még csak annyira se vittem, hogy megtudtam volna ismerkedni vele! Hiába nézel olyan gunyosan, barátocskám, nem rajtam mulott. Én mindent elkövettem. Hiába! A virágaimat kihajították, a leveleimre semmi válasz, napokig lestem, nem tudtam egyedül találni.

— Be kellett volna egyszerűen menni hozzájuk, — okoskodott a főhadnagy.

— Próbáltam. Bementem. Hivatalos ürügygyel. Még csak a szemem elé se került. Barátocskám, — a szolgabíró megvakarta a fejét, — te nem ismered itt ezeket a tótokat. Majd ha megismered őket, akkor belátod, hogy csak abban reménykedhettem, hátha egyszer egyedül találom a lányt. De nem! Barátom, én ilyet még világeletemben nem láttam. Egy pesti színésznő, egy gyönyörű fiatal lány . . .

— Gyönyörű? — kapott mohón a szó után a csendőr.

— Gyönyörű-e? Barátom, ha egyszer meglátod, te is fülig leszel! És te, ez a lány nem megy sehová, nem rándul ki, itt sétál csak a falu határában, ahol mindig van valaki a közelében, ez a lány egész nap csak issza a tejet, szépül és nem beszél senkivel a világon.

A csendőrfőhadnagy megcsóválta a fejét, mint

aki hiszi is, amit hall, meg nem is. Végre talált egy kérdést.

— Aztán miért ilyen?

A szolgabíró vállat vont.

— Fene tudja. Annyi szent, hogy mindennap levelet visz a postára.

— Ismerem, óh, ezt is jól ismerem, — örvendezett a főhadnagy. — Volt már ilyen esetem. Tavaly, nem, megálljunk csak, de mégis tavaly volt, hogy Debrecenben, hej, barátocskám, az volt ám a színésznő! De az ám! Hogy kapálódzott! Az istennek se akart megismerkedni senkivel! Mindennap levelet irt. Valami írónak, mindig ilyenekbe szerelmesek, aki Pesten maradt, mikor neki el kellett jönnie vidékre. Ismerem én ezt a fajtát, barátocskám. Keményen kell vele bánni! Tele van a fejük szerelemmel? Meg kell ölelni őket, erőszakkal!

— Ezt nem lehet! — tiltakozott a szolgabíró.

— Azt se lehetett, barátocskám! Hogy bujt előlem! Hanem legvégül mégis csak bemutatkoztam neki. Aztán . . .

— No, mi volt aztán? Beszélj hát, no, — sürgette a másik.

— Hát aztán kijelentette, hogy ő szeret valakit, a menyasszonya, hü akar lenni hozzá.

— És hü maradt?

— Barátom, — mosolygott a csendőr — én diszkrét ember vagyok.

A szolgabíró hallgatott egy percig, azután nagyot suhintott a botjával és elkeseredetten fölsóhajtott.

— Hej, barátom, én csak azt mondom, három évig juhászcutya lennék ezért a lányért! Három évig, bizony isten!

Nevettek és ujra hallgatva mentek egy darabot. Már kiérték a faluból, rátértek az erdei utra.

Egy fiatal tót legény haladt el mellettük, nyugodtan, hideg arccal, a fejét se fordítva az urak felé.

A szolgabíró utánanézett és összecsikorgatta a fogát:

— A kutya! — sziszegte.

— Mi az? — nézett vissza a másik is.

— Nem köszönne a kutya az istennek se!

— Az a paraszt?

— Nem paraszt ez, barátom, hanem tót!

— Hát köszönnie kellett volna?

— Nem kell, ki parancsolhat neki. Hanem mégis csak én vagyok a szolgabíró! Jól tudja, a kutya, de nem köszön!

— Végig kell vágni, — tanácsolta nyugodtan a csendőr.

A szolgabíró nagyot sóhajtott:

— Könnyen beszélsz, barátocskám. Te még nem ismered a tótokat!

— Mi van hát azokkal a tótokkal? — kérdezte ingerülten a főhadnagy. — Mást se hallok tőled, mint: a tótok, haj, a tótok! Még utóbb is félsz tőlük.

— Félek, — hagyta rá nyugodtan a szolgabíró.

A csendőrfőhadnagy eltátotta a száját bámulatában, azután hangosan nevetni kezdett.

— Ne vess csak barátom, ne vess. — A szolgabíró

egészen elkomorodott. Látszott, hogy most felült a kedvenc vesszőparipájára. — Nevess csak, nevess! Így nevet az állam is, amikor, évek óta mindig újra meg újra, sürgetek valamiféle megoldást.

— De hát mi a baj?

— Hát nem láttad ezt a tót kutyát az elébb?

— Láttam.

— Ilyenek mind, barátom. Ezek mind Amerikát járt tótok.

— Visszavándorlók?

— Ki se vándorolnak ezek, barátocskám. Ezt prédikálom én egyre. Ezek csak kimennek Amerikába, nyomorultan, piszkosan, alázatosan, és visszajönnek, barátom, így, kimosdatva, lenyirt hajjal, kiborotválva, uras ruhában, büszkén, gőgösen. Ezek csak pénzt szerezni mennek Amerikába. Azután visszajönnek. Azelőtt drótoztak, üvegeztek, most sorra veszik a magyar gazdáktól a földeket. És urak lesznek. A magyar paraszt meg kivándorol, de aztán nem is jön az többet vissza. Nézd ezt a falut, barátocskám. Csupa alázatos, békés, magyar paraszt lakta még csak tíz évvel ezelőtt is. Nem volt azokkal soha semmi baj! Az ember nyakonvágta, amelyik galibát csinált, az megköszönte, nos rendben volt minden. De most? Próbálj csak megütni egyet! Futnak az orvoshoz, ügyvédhez, bíróhoz, ujságírókhoz! — Ujra összecsikorgatta a fogait. — Azok az átkozott ujságok! Barátom, ezek azért mennek Amerikába, mert ott fölnyitják a szemüket. Tudod mit mondanak, barátom, mikor visszajönnek?

— Mit?

— Ja szom gentleman!

— Mi? — a főhadnagy maga a megtestesült bámulat volt.

— Ja szom gentleman! — ismételte a szolgabíró. — Ez, barátocskám, azt jelenti: Én gentleman vagyok! Szóról-szóra azt jelenti.

A csendőrfőhadnagy hahotázni kezdett, harsogva szállt tova nyitott torkából a hang.

— Csak ne vess, ne vess. De majd ha egyszer a szemedbe mondja egy ilyen tót kutya, hogy ő gentleman és úgy mondja ezt, a szavából érezheted, hogy téged ugyan nem tart annak, majd akkor mit cselekszel, barátocskám?

— Kettéhasítom a fejét, — dühöngött a csendőr és szorosabban vonta magához a kardját.

— Meglátjuk, majd meglátjuk, barátocskám, — dünnyögte a szolgabíró. És elhallgatott. Ebben a dünnyögésben és szomorú elhallgatásban bennerejlett egy egész sereg balul végződött kísérlet, egy csomó lenyelt, felsőbb helyről kapott orr, egy pár nagy ügygyel-bajjal eltussolt botrány és egy, mindig a levegőben lógó fegyelmi, abban a fogcsikorgatásos sóhajban pedig, mely a rövid hallgatást követte, mindaz az elkeseredés, mely csak egy szolgabíró, egy magyar vidéki kényur szívében lázong, mind a fene sok ujság, a láрма, a nyilvánosság, a gyalázatos, Amerikát járt tótok és az egész modern, persze, veszni induló világ ellen.

Most végigjöttek már a szük ösvényen, mely dombokon le-föl vezetett az erdő széléig. Ahogy az utolsó

dombról leértek, a szolgabíró, aki elől ment, egyszerre csak megállott, olyan hirtelen, hogy a csendőrfőhadnagy, aki nagyokat lépve haladt a nyomában, beléütközött.

— Mi az? — kérdezte boszusan; hogy pedig a szolgabíró nem válaszolt, oldalt lépett a fübe és kíváncsian követte társa tekintetét, mely mereven szegeződött az erdő szélére.

Igen, nem volt benne semmi kétség, az erdő szélén, alig tíz lépésnyire tőlük, egy leány feküdt a magas fűben és aludt. Mintha összebeszéltek volna, egyszerre mind a ketten lábujjhegyen léptek oda, a főhadnagy hóna alá vette a kardját, hogy meg ne csördüljön valahogy.

Gyönyörű, szőke fejét karjaira hajtva, aludt a lány, féloldalt fekve a fűben. Elegáns, piros angol ponyola volt rajta, nagy meg kicsiny fehér pettyekkel, nagy gallérral, olyan, amilyet csak az angol lányok hordanak. Finoman metszett szája szétnyílt, mosolygott álmában. Mellette, a piros ruha szélére omolva, egy csomó frissen szedett kék buzavirág, a háttérben zugott a sötét erdő és a lány selyemharisnyás lábfeje kacéran bujt ki a ruha alól.

— Alszik, — lihegte a szolgabíró és gyorsan körülnézett, maga sem tudta, miért.

— A pesti lány? — sugta a főhadnagy.

A szolgabíró bólintott.

Mind a ketten hallgattak és lesütötték a fejüket. A csendőrfőhadnagy a kardjával, a szolgabíró meg a botjával piszkálta a földet. Nem akartak egymásra nézni.

A lány nyugodtan, édesen aludt.

A szolgabíró úgy érezte, hogy a nap rettentően éget, mindjárt kiszívja az egész agyvelejét. Levette a kalapját, a lányra pillantott lopva, azután sunyi pillantással a főhadnagyra lesett. A főhadnagy nem nézett föl, csak nagyokat lélekzett, az arca biborvörös volt és nagy cseppekben gördült alá rajta a veriték, ahogy erős, ideges lökésekkel döfködte a földet. A szolgabíró olvasta magában, hányszor éri a kard hegye a földet: — egy-kettő-három-négy — még egyet várt és ekkor hirtelen megszólalt, a hangja rekedt volt és száraz, kitikkadt szájában alig tudta forgatni a nyelvét.

— Kedves barátom, — kezdte bizonytalanul, de azután egyszerre gyorsan, határozottan folytatta, — igen, ne haragudjál, most jut eszembe, hogy nekem már a szomszéd faluban kellene lennem. Sietek. Ejnye, hogy is feledhettem el! Most legjobb lesz, ha itt átvágok az erdőn, de talán, — újra bizonytalan lett a hangja, — talán te ne jöjj velem, sietek, rohanok, minek izzadnál, igen, legjobb lesz, ha te visszamégy a faluba, — a domb mögé mutatott — egy óra, tán félóra se, visszaleszek. Addig várj rám a korcsmában.

— Helyes, helyes, — nyugodott bele gyanus gyorsasággal a főhadnagy a zavaros beszédbe és gyorsan a zsebéhez kapott, — ugyis vissza kell mennem, most veszem észre, hogy otthagytam a cigarettatárcám.

— Ej-ej, — lihegett a szolgabíró és már meg is fordult türelmetlenségében, — akkor csak menj vissza érte. Egy óra múlva ott leszek. Szervusz!

— Szervusz!

És már meg is fordultak, elsiettek, mindegyik a másik ürügyének igazságában reménykedve. A szolgabíró eltűnt a fák között, a csendőrfőhadnagy pedig a domb mögött.

És egy perc múlva felbukkantak újra és szembenálltak egymással, leleplezve, egészen közel, gőzölögve a forróságtól, a vágytól és az egymás iránti dühtől. Most már nem lehetett titkolózni tovább. El kellett indulni és szó nélkül — vagy valami ostoba kifogással — együtt menni tovább, — vagy pedig maradni, de akkor is együtt.

A két ember ott állt, farkasszemet nézett. Nem volt bennük semmi más, csak a forróság érzése, a forróságé, melyet szitott a korcsmában megivott bor és türehetlenné hevített a tüzelő nap. A beszélgetés, mely már a korcsmában asszonyokról folyt, a kalandok emléke, melyekkel elhencegtek, a vetélkedés, mely már az első napon megindult közöttük, mindez összevegyült a virágok buja illatával, a nehéz, izzó levegővel — és a lány nyugodtan aludt a fűben és mosolygott.

A szolgabíró várt. A csendőrfőhadnagy egyszerre a lányra nézett, a szolgabíró elfogta a tekintetét. És ekkor a csendőrfőhadnagy megszólalt, lihegve, brutálisan és nyiltan, mereven odanézve a szolgabíró szemébe.

— Huzzunk sorsot!

A szolgabíró mereven bólintott. A főhadnagy lázas gyorsasággal keresgélt, hirtelen elővett egy pénzdarabot és felhajtotta.

— Fej — suttogta rekedten a szolgabíró.

Írás volt! A főhadnagy fölkiáltott örömében és a hangra a lány megmozdult álmában. A főhadnagy odaugrott és fölé hajolt.

— Drágaságom! — sugta izzó hangon.

— Gyönyörűségem! — sugta másik oldalon a szolgabíró, aki nem birt magával, odaugrott és szintén a lány dereka után nyult.

A lány fölrettent álmából és lélektelen, megdermedt, üveges szemmel bámult a két férfire, akik most elengedték őt és egymás felé fordultak, szikrázó szemmel és ökölbesorított kezekkel.

És ekkor egyszerre mind a két férfi azt érezte, hogy hatalmas kapcsok ragadják meg őket, hátul, a nyakuknál, csak azt érezték, hogy valami ismeretlen erő a levegőbe emeli és ellóditja őket. Ahogy földet értek, a szolgabíró féltérdre bukott, a csendőrfőhadnagy pedig végigzuhan a földön.

Föltápaszkodtak és körülnéztek. A lány előtt, mint valami bástyá, most, az ellóditás után már velük szembe fordulva, hatalmas termetű tót legény állott. Tiszta, borotvált arcán teljes nyugalom, az acélszinű, szürke szemekben semmi izgatottság, rettenetes karjai békésen leeresztve. Csöndesen áll, hidegen, szótlantul, de testével földözi a lányt.

A szolgabíró csak bámul a legényre és nem mer megmozdulni. Keserves tapasztalatai vannak. De a főhadnagy szemei majd kiugornak, kardot ránt, a legény felé rohan — és rémülten tántorodik vissza. A legény ki nyújtott karjában egy browning-pisztoly fenyegető csöve

csillog, egyenesen a szive felé. És a legény arca hideg, csak megvetés látszik rajta.

A csendőrfőhadnagy ránéz tehetetlen, gyáva társára, azután lekötött, láncravert dühében, káromkodva fordul a legény felé.

— Te . . . te merészelsz . . . velem . . . te kutya . . . te tót kutya . . . !

A legény arcán gunyos rezdülés fut végig, de csak egy szemvillanásra. Az arca már hideg, mire megszólal, de a hang, az sivitó, metsző, éles, ahogy leplezetlen, gőgös megvetéssel vágja egyenesen a főhadnagy arcába:

— Ja szom gentleman!

A főhadnagy úgy érzi, hogy egyenesen a szívét ütötték meg, érzi, hogy elfehéredik az arca. Azután egy rántást érez, hátrafordul, a szolgabíró huzza a kabátját. És a két ember megfordul és gyors, szinte futó léptekkel eltűnik az erdő felé.

A lány csak most tér magához, nem tud mit mondani, némán nyujt kezét az ismeretlen tót legénynek. Az megrázza a kezét, azután megszólal:

— Miss, itt, a barbár Európában, — ahogy ezt a szót kimondja, abban valami világpolgári öntudat büszkesége rezeg, megtetszik neki és megismétli, — a barbár Európában, egy magányos hölgy nem fekdühet le aludni ott, ahol neki tetszik. Miss, fogadjon el egy jó tanácsot: A barbár Európában ne járjon soha kíséző nélkül.

A lány már mosolyog és ránevet a tóra.

— Igérem önnek, — mondja, — hogy ezentul csak kísérettel járok. Köszönöm. — És hosszan meg-

szorítja a tót legény kezét, azután gyorsan futni kezd a falu felé.

A tót messziről követi, amig csak azt nem látja, hogy elérte a falu szélső házát. Akkor nyugodtan megfordul és valami vidám néger táncnótát füttyörészve, egykedvű léptekkel indul az erdő felé.

A CSODÁLATOS BANDÉRIUM.

Kettős legenda jár öreg Révkomárom városában a csodálatos bandériumról. Hivatalos verzió az egyik, a másik csak úgy szájról-szájra adódik tova.

Kutyabőrös, kapcsos, régi, egérrágta könyvben azt mondja a szüksézu, meghalványult írás: „Amikor az hertzeg urnak látogatására várnánk, az egész ünneplő összevegyülekezést felhőszakadó zápor érte vala, amely is mindeneket csuromra áztata, minden vendégváró diszt és ünneplő köntösöket rongyra silányita, csak csupán az szekeres gazdák bandériumának öltözéke és diszei maradván csodálatosképpen szárazak és esőtől kiméllettek. Amin is az népek nagy elcsodálkozása még mind nem volt elegendő, mert az bandérium elejébe ment vala az hertzeg urnak az ősőnyi utra, ahol az égi zápor csak úgy csapkodta vala őket, akár mifelénk. Az csodát, amelylyel minden ázottak közt szárazon maradtának, mindmáig egyik bandériumos is semmi móddal el nem árulta vala.“

Igy a hivatalos városi följegyzés. A szájhagyomány meg arról tud, hogy utatcsináló jámbor kapás-emberek kísértetes lovascsapatot láttak egyszer az ősőnyi

uton. Fekete záporban, zugó szélvész szárnyán száguldottak el a jámborok mellett, akik bőrig ázottan és haláltól rémülve vetettek keresztet az utszéli bokrokban. Boszorkányok lehettek, avagy garabonciások, fehér testük villogva gőzölgött a szakadó esőben, magasan rohantak, szétvetett lábakkal, mintha lovon nyargalnának, nyeregben ülnének, de a kísértet-lovaknak csak a nyerítése hangzott, emberi szemnek belőlük meglátni semmit sem lehetett. Csak egy szemlehungyásig tartott az egész, annyi ideig csak, amennyire lehunya szemét egy gyors keresztvetés alatt a keresztény ember. Mire a kapások még egyszer fölnéztek, a fehér kísértetlovakok már meszszi-
szire jártak, csak a förgeteges zápor füstölgött utánuk.

Történt pedig ez akkoriban, talán abban az eszten-
dőben, az is meglehet, hogy azon a napon, amikor öreg Révkomáromban a herceg urat várták. Hanem azért hiába veti össze akárhányszor az ember ezt a csodálatos két hiradást, hiába érezi, hogy a história együvé tartozik valahogy, hiába sejdíti a nyitját, egészen csak mégse akad rája.

Csakhogy a titok nem azért titok, hogy örökre is annak maradjon. Kifurja az magát végül még a föld alól is. Bizony kitudódott a csodálatos bandérium titka, kitudódott és most írásba is foglalódik.

*

Öreg Révkomárom herceget várt. A herceg Tata felől volt érkezendő, ott tartózkodott mostanáig atyafiságos látogatóban. Két napot szándékozott tölteni

Révkomárom városában és az öreg város nagy diszszel készülődött a fogadtatásra.

Egy hete ácsoltak az ácsok, diadalmas ives-kaput emeltek a Duna tulsó partján, a régi hid végén. Három napig virágozták kertészek az ácsok munkáját és most ott állott a hatalmas, virágokkal tarka, füzérekkel zöldelő alkotás, mint egy igazi, óriási örvendező nyitott kapu, amely egyenesen a város szívébe vezet.

Rengeteg ünneplő, várakozó népség gyülekezett össze a kapu körül. Rengett a kompokra alapozott rozoga öreg hid, annyi ember tolongott keresztül rajta. A cifra, színes ruhákban mint valami kigyó hullámozott a tömeg, az eleje már széles rétegbe terült a kapu körül, a dereka a hidon huzódott, a farka meg még az innenső parton kanyargott a hidra a nyitott száju házsorok közül.

Végtére átértek, elhelyezkedtek, a hidon tiszta lett az ut. Akkor robogott föl rája a bandérium. Révkomárom hires bandériuma, a szekeres gazdák! Vállas, hatalmas szál ember valamennyi, egyforma fekete magyarban, mind egy szálíg egyforma szénfekete remek paripákon. A fekete mentéken ökölnyi vésett ezüstgombok, a mentelánc minden szeme muzeumba való családi ereklye, a kalpagok forgója, a lovak csótárja, a zabla, kengyelvas, nyeregszijjak csatja mind vésett színezüst.

Tarka, gyönyörű színekben pompázó virágcsokor a diszbeöltözött népség a kapu körül, de elhalványodik a színek ragyogása, úgy fénylik az ezüstveretes fekete bandérium, amint teli erővel tűz rá a nap. Ragyognak a fekete paripák és mint a tükör, olyan szemfényvesztő

a sok finom, selymes, fekete posztó. Káprázik a szem, alig lehet utána nézni a fénylő lovascsapatnak, ahogy bekanyarodik a napban égő, árnyéktalan őszynei utra.

A bandérium elébe lovagolt a hercegnek, hogy már Őszönnél bevárja és uri kíséretül szolgáljon neki a diadalkapuig. A bandériumot Kocsi Galambos Dávid uram, révkomáromi szekeres-gazda vezette.

Korán volt még, csöndesen poroszkálva mentek az uton, füttyörsztek, jobboldalon a hullámozó vetést nézték, balról meg a széles Dunát. Néha-néha a felhőtlen, derűs égre tekintettek.

Amint egyszer Kocsi Galambosa Dávid uram hátra pillant a Dunára, messze balról, arr a Vág torkolatafelől, valami elborulást lát a sima vizen. Fölpillant az égre, szürkésfekete felhő árnya uszik rajta. Mire ujra a vízre néz, már egészen fekete a Duna. Hanem hiszen messze van az, aztán meg lefelé fúj a szél, az is csak amolyan mostkerekedett, gyöngye kis nyári szellőcske. De most meg valami száraz villanás érkezik valahonnét. Kocsi Galambos Dávid uram hátrafordul a nyeregben, a tenyerét a szeme fölé homoritja, úgy néz vissza az égre. Messze, egészen a láthatár szélén, kékesfekete az, akár a jófajta tinta. Az a másik feketeség meg balfelől veszedelmes nyargalással fut most már arra hátrafelé, a láthatár széléhez. Már oda is ért, most már valami dübörgés is hallatszik messziről, a száraz villanások gyakoribbak lesznek. És a szél, mintha eddig csak azért került volna balfelé egy kissé, hogy a két fekete felhőt összehajtsa, most — föladatát végezve — hátbakapja

a bandériumot és fenyegető erővel kezdi előrefelé borzolni a lovak sörényét, lengeti a panyókára vetett mentéket.

Amikorra egy nagyot csattant, akkorra Kocsi Galambos Dávid uram régen tudta, hogy a hidnál már ázik a népség a záportól tönkrecsépelt diadalkapu körül. Azt is tudta, hogy a zápor nem marad ott nyugodtan azoknak a feje fölött, jön az rohanvást a bandérium háta mögött. Sebesebb ló hozza, mint amilyenek a bandérium lovai, vágatással az elől szökni nem lehet, három perc elmúltán itt zuhog a fejük fölött.

Kocsi Galambos Dávid uram megrántotta a lova száját, a ló megállott. Megállt az egész bandérium a vezető nyomán. Tudta azt már minden egyes, micsoda vészes veszedelem közeledik a hátuk mögül. Ha ez a fürgeteges, forgószeles nyári zivatar utoléri őket, ha a zápor előtt nyargaló forgószél köréjük csavarja azt a piszkos, füvel és szalmaszálakkal teli porfergeteget, amelyik egy heti porolás után se száll ki egészen a finom fekete posztóból és ha azután egy szempillantás alatt rájuk zudul az a rettenetes, omló zivatar, csuromvizessé téve a sok porral megszálott ruhát, akkor vége a hires bandérium minden jóhírének. Ázottan, lucskosan, sárosan kerülnek a herceg ur elé, mint a nyuzott verebek.

Az utnak éppen felén voltak. Visszafordulni lehetetlen, akkor egyenesen a zivatarba futnak. Balról a Duna, jobbról a vetés. A vetésbe belemenni nem szabad, azt legázolni nem lehet, de meg mi haszna is lenne. Kocsi Galambos Dávid uram ismeri jól az egész kör-

nyéket, félóráig mehetnének a vetésben, amíg szállásra akadnának. De az egész ut mentén sincs, egészen Őszönyig se jobbra, se balra, sehol semmi menedék, sehol egy kocsmá, még csak egy félszer se, ahova beállithatnának.

Nincs itt mást mit tenni, mint nekiereszteni a kantárszárakat és lóhalálába bevágtatni előre Őszönybe. Hanem az lóhalálába is megvan nyolc vagy tíz perc, a házakig még külön vagy öt perc, mire odaérnek, a zivatar régen a nyakukba. Pedig már a gondolkodásra sincs valami sok idő, három perc se telik bele, itt az égszakadás.

A közönséges szekeresgazdának megáll itt az esze. Mindvalamennyi a vezetőre néz. No, Kocsi Galambos Dávid uram, szekeresgazdák eleje, bandérium vezetője, most elő azzal a híres komáromi észszel.

Kocsi Galambos Dávid körül néz a vidéken, sehol semmiféle teremtetett emberi lélek, nem láthatja őket senki. Kocsi Galambos Dávid leugrik a lováról, a bandérium utána cselekszi. Kocsi Galambos Dávid lerántja a lábáról a csizmát, abban a szempillantásban mezitláb van az egész bandérium. Még két szemvillanás alatt Kocsi Galambos Dávid ledobál magáról minden ruhát, amikor készen, nyakig mezitláb áll a bandérium is.

Most Kocsi Galambos Dávid megrántja a nyereg-szijjat, jó bőre ereszti, azután a nyeret egy rántással lefordítja a ló hasa alá. A szijj erősen bőre kieresztve, a ló hasa meg a széles, homorú nyereg közt jókora ür támad. Abba az üregbe Kocsi Galambos Dávid belerakja minden azelőtti rajtavalóját, még arra is ráér ügyelni, hogy valami nagyon meg ne gyűrődjenek. Ezzel elké-

szülvén, a ló hátán a nyeregszijjak csatját megszorítja, összehuzza, amíg a nyereg alul egészen elfödi a ló hasához feszülő ruhákat. Azokhoz ugyan ott hozzá nem fér se szél, se zápor.

Amikorra az első esőcseppek a nyakukba hullottak, a meztelen bandérium éppen fölvetette magát a lovakra. Vágtatva indultak előre, de félperc se telt bele, már hátukba verte a szakadó esőt a bugva rohanó szél. A zivatar utólérte őket. Mint valami áttetsző és mégis áthatolhatatlan, egyre lefelé görgő üvegfal, úgy omlott köröskörül a láthatatlan magasságokból alárohanó zuhatag. Ahogy a földet érték a szétpattanó csöppek, már nem is porzani, hanem szinte füstölögni látszottak, olyan erővel vágta őket alá a szél. A zuhatagban pedig, színükkel szinte egybeolvadva a sötét áradattal, a szárguldo széllel versenyezve rohantak előre fehér lovasaikkal a fekete paripák.

A zivatar szinte vitte őket néhány percig, azután előreszáguldott, messze maga mögött hagyva a repülő bandériumot.

Ahogy a fekete felhőtömegek elrohantak, egyszerre, ugyszólván minden átmenet nélkül, izzó erővel ragyogott fel a tiszta égen a délutáni nap. A bandérium futása lassudni kezdett, a lovasok izmos, vizes teste csillogott a napfényben, a lovak bőréből gőzölögve szállt föl a pára.

Lassu léptetéssel haladtak Őszöny határáig. A nap heve szárazra szitta a födetlen testeket. A határban a bandérium felöltözködött, összerendezkedett, azután a kitüzött célhoz vonult, a herceg ur elébe.

És a nyitott kocsijában bőrig ázott herceget a csuromvizes ünneplő népséghez diadalmas, hetyke és daliás bandérium kísérte, amelynek a napfényben tükörként ragyogó száraz ruházatán elkáprázott a csodán álmélkodó sokaság szeme.

*

Ez a titka a csodálatos bandériumnak, amely so-
káig nem került volna talán még fölszínre, ha Kocsi
Galambos András uramnak fia születik. A csodá-
latos bandérium titkát néhai való derék Kocsi Galambos
Dávid uram a halálos ágyán adta tovább a fiának, Kocsi
Galambos Andrásnak, azon meghagyással, hogy ő is
adja átál majdan a fiának. Csak annak, senki másnak.

A többi szekeresgazdák, akik a bandériumban
benne voltak, még a gyereküknek se mondhatták el.
A szekeres céhben nehéz esküt tettek, azokkal egymás-
után halt meg a titok. Hanem hogy egy ember mégis
mindig legyen a világon, aki tudja a csodálatos bandé-
rium titkát és dicsőségét, azért fölhatalmaztatott a
bandérium vezetője, Kocsi Galambos Dávid uram,
hogy azt eskü alatt tovább mondja a fiának, az majd az
unokájának és így tovább az idők végtelenéig.

Kocsi Galambos András megkapta az apjától a
titkot, őrizte is becsülettel kilencvenkét esztendő-
s ráig. Hanem, hogy a gyerek, akinek a titkot átál kellett
volna venni, addigra se született meg, semminthogy
örökre veszendőbe menjen, a halálos ágyán Kocsi Ga-
lambos András uram inkább elmondotta a feleségének.

Fehérnép tudta meg a titkot, nagy csoda hát az is, hogy még csak most kerül mindenek nyilvános tudomására, csak most, amikor derék jó Kocsi Galambos András uram már olyan réges-régen, vagy huszonnégyszáz teljes órája halott.

A FRESKÓ.

1.

Körülbelül egy héttel azután, hogy Brüsszel városába a németek bevonultak, Aristide Donkey, a festő, ingerülten és felzaklatottan távozott a Cour kávéházból, amelynek kiszögellő sarokablakánál ismét megkezdődtek a művészek vitái. Mintha mi sem történt volna, napjában kétszer is találkozott a régi társaság a nagy asztalnál. Az utcán német katonák tömött sorai mentek, de a művésztársaság még mindig a régi vitát nyuzta: művészet csak a művészetért vagy művészet, amelynek programcéljai is vannak? Egy vékony, fiatal festő, akinek arcán kárminos tüdővészfoltokban égett a büszkeség, hogy meg meri mondani a véleményét a belga festészet beérkezett hivatalos hírességeinek, merőn Donkey szemébe nézett és úgy harsogta recsegő, elcsukló kölyökhangon:

— Belgium elveszett és az urak itt egyre azt dünyögik, hogy a festő csak színeket lásson. Hát nem igaz, tagadom. A művésznak ma csak egyetlen kötelessége lehet: állást foglalni a háboru ellen. Ennek a nemzedéknek, amely ma él, nincs többé más életcélja, csak

egy: küzdeni, minden eszközzel, ami kinek megadatott, hogy soha többé ilyen katasztrófa és szégyen az emberiségre rá ne szakadhasson. Nem beszélek a németekről, nem beszélek semmiféle háborus népről, nem érzek semmit, csak ezt a szörnyüséget: háboru van! A kényelmes elvonatkozásnak és köldöknézegetésnek, urak, vége. A háboru itt van és mindenkinek, aki belül ember, le kell számolnia az étellel és tudnia kell, hogy merre indul. A festőnek irodalmi célokat kell keresnie a jövőben, igenis, irodalmiakat, egy Goya is megtette! Nem festő, aki továbbra is pingálja a maga színeit, formáit, felfogását. Mindez másodrangú és századrangú kérdés. Az alap, amelyet először tisztázni kell, ez: hogyan állok a háboruval, mellette vagy ellene?

— A háboru is más, fiatal barátom és a festészet is más! — felelte ápolt kezének gömbölyded legyintése közben Aristide Donkey. — Én festő vagyok, semmi más. Mi közöm nekem a világ berendezéséhez, a . . .

Aristide Donkey hirtelen abbahagyta a megkezdett mondatot. El akarta magyarázni ennek a tehetséges, de kapkodó fiatal embernek a maga művészi hitvallását, de a két fiatal, fekete szem oly égő gunnyal nézett az arcába, hogy egyszerre fáradt türelmetlenség fogta el. Belátta minden vitának, minden magyarázatnak a hiábavalóságát, gyorsan fölkelt és eltávozott.

2.

Messze kísértált a város határába, a nyugtalanság azonban, amelyet a kávéházi vita keltett benne, nem csillapodott. Egy parasztszekér döcögött zsákokkal rakottan. Gyors elhatározással pénzt ajánlott a kocsisnak, fölült és elvitette magát a közeli majorig. Ott, ahol a vasuti alagut szájánál vörös bokrok rengetegét izzította így alkonyattájt a nap, sokszor nézte a színek és a fény játékát és sokszor enyhülést talált belső nyugtalanságára, amint bámulta a misztériumot, hogyan változik egyazon szín, ha más töréssel éri a fény. Az alagut közelében egy német katona rákiáltott a kocsira, a kocsinak le kellett térni egy mellékösvényre. A festő leszállt és gyalog sétált a bokrok felé. A német őr másodszor is rákiáltott és a fenyegető, goromba hangból a festő megértette, hogy nem szabad az alagut közelében tartózkodnia. Boszankodva megfordult, de azután csak azért is nagy kanyarodót csinált és oldalt egy dombra kerülve, lefeküdt a bokrok alá. Az őr észre sem vehette a bokrok sűrűjében, ő pedig egyenesen odalátott a vörös bokrokra, az alagut sötét nyílására és a német őrré, aki egyforma, hosszú lépésekkel mérte a földet az alagut előtt.

Közel félórája feküdt a dombon, révedezve nézte a vörös bokrokat és csak arra riadt föl, hogy kétségbeesett, elfojtott kiáltást hallott. Az alkony elmosta a körvonalakat és csak homályosan látta, hogy három ember, akik hátulról támadtak rá, a földre rántotta és

fojtogatja a német őrt. A német katona még egyszer szétcsapott a kezeivel, mintha a fegyverét akarná elérni, azután egészen elcsöndesedett és ott maradt fekvé a földön, amikor már támadói futva siettek az alagutba. A festő dermedten és mozdulatlanul maradt. Láta, hogy csakhamar még több ember bujik elő, az emberek nehéz tárgyakat cipeltek, mintha apró homokzsákok lettek volna. A kis zsákokat bevitték az alagut sötét mélyébe és azután ők maguk is eltűntek, elnyelte őket az alagut. Alig pár perc múlva visszajöttek, a zsákok nélkül. Még látta a festő, ahogy hajladozva igazgatnak valamit a földön, mintha zsinórt huznának és bujtanának a bokrok között, azután szétszóródtak és elvesztek a homály távlatában, gyorsan és árnyszerűen, mint ahogyan megjelentek. A festő nem mert a helyéről megmozdulni, bár úgy érezte, hogy valami veszedelem közeledik felé a homályból, valami rettenetes hegyomlás, amely mindjárt keresztül gázol rajta és eltemeti. Már hallotta is a dübörgését. Láz reszkettette a tagjait, fel akart kelni, nem tudott. A sötétbe meredt és megnyugodva felsőhajtott, amikor egy vasuti mozdony két tüzes szemét látta föl villanni a sinek felől. Katonavonat volt, német katonák hajoltak ki az ablakokon. Daloltak a német katonák idegen nótákat. A festő elmélázva figyelt az idegen dallamra. A nótás vonat elkanyarodott, belenyargalt az alagutba. A festőn ekkor hirtelen valami értelmi felvillanás hasított keresztül, felugrott, kiáltani akart, de az alagut felől már bekövetkezett a dörrenés. A fülzugató csattanást mély morgás követte és az alagut

sötét torka világos lett, felcsapó lángnyelvek fáklyafényénél. A festő leszaladt a dombról és futott az alagut felé.

3.

Az alagutat épségben hagyta a robbanás. A sinek közé ágyazott dinamit ereje a vonatot szétroncsolta és szétlapítva odanyomta csaknem az egész roncsot az alagut boltozatához, az alagut falaihoz. Mint valami titáni freskót. Gyantaszagu, szakadozott fadarabok lógtak rőt lánggal és e pokoli világításba meredeztek az infernális freskó plasztikus részei. Egy kerék, amelyet teljes egészében a kőboltozatba nyomott a robbanás. A kerék küllői között egy átbujtatott emberi test, fehéren, ruhátlanul, mint víziója egy középkori kerékbetörésnek. A kerék mögött kezek és lábak végtelennek tetsző sora, mintha ültetve lennének a kőfalak talajába és termő nedvük lenne a vörös folyadék, amely áztatja, keríti és közbül mindenütt festi a freskó tereit. Roncsok, fa, érc és élő testrészek kaotikus zürzavara. Lent, alig méternyire a földtől, zihálva, nyögve mozog egy dugattyu, vékony cső vezet hozzá még mindig, a cső végéből fehér gőz árad, de a gőz fehér glóriája egy emberi fej köré fonódik, egy emberi fej köré, a cső végére tűzve, test nélkül, torz, meredt vigyorgással. A robbanás sűrű porgőze, füstje lerakodik és patinával kezdi berakni a freskót. A füstből kemény gombolyagok összeállnak, nem oszlnak, befelé haladnak az alagutba, ahogy mo-
z-

gatja őket a légvonás. A lángok fénye megvilágítja a gőzgomolyokat, tejüvegszerű fény árad a mozgó füstgomolyról és a fény mind beljebb világít az alagutba, mind tovább födi föl részeit az apokaliptikus freskónak . . .

A robbanás távolodó, elhaló dübörgését mély csend követte és e csendben, amelyet még ijesztőbbé tett az égő anyagok sercegése, kábult fejjel állott meg először a festő, amint berohant a még gomolygó füstbe. Amint oszlott a füst és a rőt láng átverte a homályt, tágranyilt szemei a freskóra meredtek. Bent, a lelkében legalul valami reszketett, hogy most azonnal szörnyet kell halni a nem emberi értelem számára alkotott freskótól, de acélos pánttal fogta át agyát a megismerés nyugodt döbbenete. Nem gondolt arra, hogy akik itt meghaltak, németek voltak, hogy azok, akik e freskót robbantották, belgák voltak, csak azt érezte, hogy a világ minden nyomorusága lelkére nehezedik, hogy a falról elmulhat valaha a titáni zürzavar, de az ő lelke örökké terhes marad a látománnyal. Tétovázás nélküli, nyugodt erővel érezte, hogy e látományt látnia kell mindenkinek, úgy, ahogyan most ő látja, mindenkinek, mert mindenki bűnös abban, hogy háboru van. És a bűzös alagutban, vonatroncsok égésének vörös világításánál, a festő fehér keze reszketve vont a első vonalakat, amelyek vázlatkönyvébe kezdték rögzíteni a freskó jele-
neteit.

A DRÓT.

1.

A völgykatlanban melegebb volt az ősz, mint a hegyek mögött. A katonák, akik csendes elkeseredéssel mászták meg napokig tartó, erőszakos kapaszkodással a meredek hágókat, az első meglátáskor káromkodva nézték az ormokat, amelyeken a nyári nap izzásában is kékesen villogott a soha el nem olvadó hó. Este lett, amikor a völgybe aláereszkedtek és dideregve bujtak egymáshoz a fagyos áradású hegyi levegőben. Végleg nekikeseredve aludtak el a köpönyegek alatt, azt hitték, hogy ezután ez már mindig így lesz, nekik, akiket ide a hegyek közé vetett a haragos katonasors, fagyoskodniuk kell már most szeptember elejétől kezdve mindvégesvéig.

Másnap hajnalban csipős volt még a korai levegő: de reggelre, úgy nyolc óra felé, amikor a nap teli tűz, zel világított be jobbról a megmászhatatlan sziklahasadékon, nyári melegre hevült már a völgy, délre pedig kánikula izzott a három oldalról egészen bezárt völgykatlan mélyén. Ingujjra vetkőzve dolgoztak a legények és sűrűn huzogatták végig tenyerüket verejtékes homlokukon.

Ez aztán így maradt késő őszig. Hajnalban hűvös volt, este fogvacogásos hideg, hanem napközben izzadásos a munka. De azért gyorsan haladt. A baloldali meredek hegyoldal lépcsőzetes emelkedései táborrá alakultak, mellvédek határolták elől a kanyargós utat, ahol törött az ásó, ott dinamitpatron robbantotta kényelmes mélyre a sziklás kemény talajban az árkot. Födél készült az árkok fölé, multság volt az a katonáknak, ahogy hosszas lakozásra berendezkedtek a sziklák mögött. A harmadik hét végén, amikor egy különítmény megmászta szemközt a hegyoldalt, a legjobb távcsővel se lehetett onnét meglátni semmit a sziklaerődből. Pedig valóságos erőd alakult a katonák munkájából, egymás fölé helyezett tűzvonalalaival megostromolhatatlan és bevehetetlen erőd, de pompásan fedték sziklák és bokrok a hegyoldal minden csipetnyi megerősített pontját. A különítmény meglegedetten tért vissza az ellenőrzési szemléről, nem volt semmi legkisebb hiba se, csak balról a legszélső golyószóró elé ásatott be még egy fenyőbokrot a hadnagy.

2.

Négy teljes napi pihenő után — október közepe volt és a nappalok is kezdtek hűvösebbek lenni a völgykatlan mélyén — az egész legénységet levezényelték a hegyoldalról a mélybe. Rengeteg dróttekercsek érkeztek ekkor nyögve kapaszkodó emberek hátán a hágón, a katonáknak cövekeket kellett leverni többsorosan végig

a völgy hosszában a talaj legmélyén és azután a szöges drótokat rétegesen végigszögelték a cövekek mentén. A katonák, akik paraszti erőbizakodásuk teljében belső megvetéssel cselekedtek már a hegyoldal erődikiképzését is, fejrázogatva döngették a földbe a karókat, vállvonogatva szögelték a szöges drótot, sunyi sottogásokat dobáltak egymás felé és alattomosan gunyos pillantásokat váltottak a szikár pionírfőhadnagy háta mögött, aki kieszelője és elrendezője volt mind e szörnyűséges és fölösleges védekezési előreberendezkedéseknek.

Amikor a drótsövény egészen elkészült, végleges diadalt éreztek belül a katonák. A sövény ugyan okos cselekedet volt! Ötszörösen összevisszakötözött sűrű rétegben ott huzódott a völgykatlan legmélyén, megmért pontossággal választva kétfelé a völgyet és a sziklalakokat. Balról volt a megerősített tábor, szemben vele a hegyoldal, ahonnét majd talán jöhet egyszer valamikor a támadás. Ha meg majd jön — dünnyögtek egymás között csöndben a katonák —, hát éppen bolond lesz egyenesen nekimenni a drótnak, amit ugyan könnyen megláthat a hegyről lefelé való ereszkedés közben, sőt a hegytetőről is. Mi az ördögnek volt akkor olyan gyönyörűségesen kiépíteni, meg fedezni az egész hegyoldalt, ha figyelmeztetőnek az ellenség számára odatették a völgy közepére, mindenek szeme elé, teljesen fedezetlenül a messzire meglátszó vaskos drótsövényt. Akkor már csak jobb lenne, ha inkább szemközt se eresztenék föl a hegyre az orosz. Ugy se jön az le, ha meglátja a drótot, hanem majd onnét fölülről kezdi bom-

bázní az innenső falat. Hanem hiába volt persze minden titkos rezonírozás, a parancs parancs, a tisztnek kell tudnia, mit csináltat és az értelmetlen drót bizony csak ottmaradt a völgykatlan mélyén.

3.

November elsején éjjel leesett az első hó és reggel a katonák, a táborból alátekintve a völgybe, álmélkodva keresték a drótot. A völgy fenekén nem volt drót, nem volt ott még völgyfenék se. Másfélméteres hó borított a mélyben mindent, ártatlan fehér takaróval titkolva belsejében a szöges drótot.

Ez azután így is maradt. Egymásba ölelkezve vonzóldtak a napok, hetek multak hetek után, fásultan lapátolták a katonák a mellvédekről a havat, bujtak a fagy elől, nézték, hogy egyik nap olvad egy kicsit, másik nap megint csak új hó hull az elolvadt helyébe, őrt álltak, unatkoztak, már jóformán az ellenséget se igen várták és ha lenéztek a völgy fenekéről fehérülő hóréteg felé, eszükbe se igen jutott, hogy ott, mélyen a hó alatt, hozzájuk hasonlóan néma várakozással húzódik a szöges drótkerítés.

4.

Február közepe táján, szemközt a hágó tetején, felbukkant az orosz. Lassan, nyugodalmasan vonult, bontakozott és terpeszkedett, nem zavarta senki és sem-

mi. Erős munkával szépen megszállották az oroszok a jobboldalon az egész hegyoldalt, jószemű bakák még távcső nélkül is tisztán látták a tábor leshelyei mögül, amint az oroszok tisztítják a havat, szétnyüzsögnek a lejtős szakadékokban és gépfegyvereket állítanak fel az egyik magas párkány mentén. Csöndben és háborítatlanul működhetnek.

Hanem az oroszoknak gyanus volt ez a nagy csend. Látni se lehetett, honnét lőnek, de egyszerre csak sűrű golyókopogás kezdte verdesni a sziklafalakat a megerősített tábor alatt. A sziklafalak hallgattak és nem feleltek vissza.

Az oroszok abbahagyták a lövöldözést. A teljes némaság és a völgyben elterülő hólepel érintetlen tisztasága megnyugtatta őket. Gépfegyvereiket a párkányon hagyták, megszállva maradtak az ormok, a kanyargó ösvényeket azonban tisztára lapátolták és sűrű rajzással orosz ezredek kezdtek aláereszkedni a völgybe.

A hegyoldal közepén tul, egy kissé már alantabb, nyílt és gyönyörű lejtő következett. Idetorkollottak a sziklás ösvények e nyílt, földetlen lejtőre, amelyet most hó takart, de amelynél keresve se lehetett volna alkalmasabbat találni rohamra induló tömegek alázuditására. De gondoltak is az oroszok rohamra. Kényelmesen gyülekeztek a lejtő kezdetén, az első sorok görgetni keztek a havat a völgybe és az ösvények sziklái közül kikanyarogva, ezrek sűrű sorfalai tömörültek az enyhe lejtőn. És ekkor, szemben a baloldali néma sziklafalról, hullani kezdett rájuk az ólomzápor.

Visszatérésre gondolni se lehetett. Amire a torlódó tömegek a szűk ösvényeken sziklák mögé jutnak, nincs belőlük, aki odajusson. A lejtőn sehol semmi fedezék, a fedett ellenséges táborra hatástalan minden tüzelés, hiába próbálnak beleszólni a dolgok menetébe az oroszok által megszállott hegypárhányokról a gépfegyverek és a könnyű hegyi ágyuk.

Egyetlen ut maradt, — lefelé, szembe az ellenséges golyózáporral. A vezénylő orosz tiszt gyorsan fölismerte a lejtő rohamra lendítő erejét és embereinek egész rettentő tömegét lefelé zuditva, rohamra rohant a völgykatlan mélye felé, hogy onnét e roham lendítő ereje fölvesse ezredeit szemben a hegyoldalra.

Eleven emberi testek ékei vágódtak a hóba. Magasra tornyosult kétfelé a kiszorított hófal, sivitott és nyekergett, de engedett az iszonyu erőnek. Eleven emberár forró hulláma letiporta a havat, a rohanás érzésének diadalmas ordítása üvöltött az orosz torkokból.

A völgykatlan mélyére értek. Á hátulsó tömeg lendítő sulya lökte előre az első sorokat. Porzott a tomboló lábak alatt a hó és ekkor a szöges drót tárt karral átfogta a rohanó tömeget. Az első sorok a drótbba vágódtak, néhány helyen átszakították a lökés irtózatossá erejével, beleakadtak a második sövénybe és a diadal ordítása a haláliszonyat sikitó hörgésére változott. A roham megtorpant. Eleven emberi testek vergődtek a hóban, amely még egyre takarta a szöges drótot. Láthatatlan kezek markolták meg a rohanó ruhákat, bosszorkányos indák fonódtak a menekülni akaró lábakba,

érthetetlen tüskék marcangolták a hó alatt a vérző testeket. Nem hó volt ez többé, hanem egy ismeretlen, vészes elem, amelynek atomjaiban titkos áram vonaglott, föltartva, lekötve, tépve mindent, ami rajta át akar gázolni. Hadonázó karok kapkodtak a levegőben, a hóban, mintha valami láthatatlan akadályt akarnának megmarkolni és azután egyszerre lekötve maradtak a lázban vonagló kezek, a láthatatlan akadály markolta meg őket. Őrjöngő, vitustáncban rángatózó emberfal vonaglott halálvergődéssel a mind sötétebbre vörösödő hóban, balról, a sziklák mögül, százezer apró ólomdarab alakjában hullott fölébük szakadatlanul a halál.

5.

Február utolsó napján hirtelen elolvadt a hó, de a drótsövényen függő orosz holttesteket még mindig nem lehetett eltemetni. Jobboldalról a hegypárkányokon makacsul állottak az orosz golyószórók és pusztító tüzzel árasztották el a saját halottaikat, ha az ellentáborból közeledni próbáltak a halottakhoz. Legörbülő nyakkal, kicsavart tagokkal, de állva csüggöttek a dróton, mint sövényre spékelt verebek. Halottan is állták tovább a harcot, éjjel-nappal golyók százai járták újra át kiszenvedett testüket. A legelső sorban, az oroszok felé, egy hatalmas szál orosz legény állott, mereven, egyenesen, mindkét markoló kezével a drótba vágódva. A melle olyan volt, mint a szita, lyukakra lőtték az

orosz golyósórók, de a test még állott és távcsővel keresztül lehetett látni az ezernyi lyukkal átvert mell cafatozó husfoszlányain. Délfelé a nap már tavaszi erővel sütött és másnapra, március elsején, az átlőtt mellű orosz lábánál, a csizmája szélén, éppen ahova leért az eltépett drót egy szöges darabja, a megáztatott televény földből kibujt az első völgyi ibolya.

A FAKIR LELKE.

1.

A szikár hindu lassan, vontatottan beszélt és amikor végre — tenyereit a mellére hajtva — elhallgatott és meghajolt, Rotter őrnagy, a fogolytábor parancsnoka, kíváncsian fordult a tolmácsához:

— Hát mit akar voltaképpen ez a félbolond?

Spank tanár, a tolmácsközlegény — a civilben jónevű orientálista egy német kereskedelmi főiskolán — megtörölte veritékes homlokát és rövid, vastag karjaival hadonázva, mintha végképpen megfeledkezett volna minden fegyelemről az őrnagy előtt, szinte mentegődő gesztusok kíséretében, kiabálva mondta:

— A lelkét . . . hogy a lelkét eresszék haza . . . Indiába . . . csak egy hétre . . . azután visszajön . . . ígéri . . . csak a lelkét eresszék el egy heti szabadságra . . . a teste azalatt is itt lesz . . . nem szökik meg, őrizzék . . . csak a lelkét eressze el az őrnagy ur egy heti szabadságra . . .

Az őrnagy szánakozva legyintett egyet a kezével a levegőben és már kinyitotta a száját, hogy parancsot adjon: vezessék vissza a hindut a fogolytábor kórházi

pavillonjába, amikor Schwallmeyer professzor, aki megelőzőleg teljes óra hosszat vizsgálta a beteg hindut, közbeszólt:

— Bocsánat, őrnagy ur, csak egy kérdést. Kérem, tanár ur — fordult a tolmácshoz —, kérdezze meg tőle, hogyan akarja itthagyni a testét és hogyan akarja elküldeni a lelkét?

Az őrnagy meglepetten bámult a professzorra, a tolmács pedig szaporán intézte kérdéseit a hinduhoz, aki sietés nélkül, megfontoltan válaszolt. Azután Spank tanár Schwallmeyer professzorhoz fordult és komolyan — mert a világhírű orvosprofesszor kétségkívül nem kérdezzet ok nélkül — beszámolt a hindu válaszáról.

— Azt mondja, hogy a testét el kell temetni a földbe. Azt majd elvégzik honfitársai, akik itt vannak a fogolytáborban. Fehér kéznek nem szabad megérinteni a testét, amikor már halottnak látszik. Amint társai a földbe temették, a lelke elindul és a föld alatt elmegy Indiába. Ott a szent helyeken elvégzi az imákat, a maga nevében és társai helyett is, azután visszajön. Akkor föl lehet venni a föld alól és fogoly lesz itt újra, mint eddig.

Schwallmeyer professzor feszült figyelemmel hallgatta a különös magyarázatot, Rotter őrnagy azonban kezdte elveszíteni a türelmét ezzel a sok bolondsággal szemben.

— Mondja meg neki — szólt ingerülten a tolmácshoz —, hogy itt csak a teste fogoly. A lelkével én miattam tehet, amit akar! Ahhoz nem kell engedély, hogy

a lelke elmeessen. A professzor ur pedig — fordult Schwallmeyerhez — talán lesz szives intézkedni, hogy ezt a nyughatatlan feketét elvigyék nekem innét a boldokházába.

Schwallmeyer professzor csöndesen vállat vont.

— Megvizsgáltam az egész szervezetét. Tökéletesen ép és egészséges. Az agya nemcsak hogy normálisan működik, hanem meglepően fejlett értelmességű, mondhatnám filozofikus műveltsége van. Ezt az egyetlen pontot leszámítva, ezzel a különös kívánsággal, az egész emberben nincs semmi abnormis. Mondja meg neki — fordult újra a tolmácshoz —, hogy ahhoz mi soha engedélyt nem adunk, hogy egy embert elevenen a föld alá dugjanak. Ha pedig meghal, akkor semmi szüksége többé a mi engedélyünkre.

Rotter őrnagy fölfigyelt. A professzor hangjában mintha valami titkos remény rejlett volna. A tolmács beszélt a hinduval. Azután tolmácsolta a hindu utolsó kívánságát:

— Most már akkor nem kér egyebet, minthogy a honfitársai temethessék el, ha meghal és hogy egy hét múlva a professzor ur bontassa föl a sirját, mert akkor különben igazán meghal.

Schwallmeyer professzor egy pillanatig merőn a hindu szemébe nézett, azután gyorsan, mielőtt még az őrnagy bármit szólhatott volna, hangosan mondta:

— Ezt megígérem!

A hindu nem várta be a tolmács szavait. Tenyezeit a mellére téve mélyen meghajolt a professzor felé,

megfordult és kiment. Rotter őrnagy a tolmácsra tekintett, azután mind a ketten a professzorra néztek, de Schwallmeyer professzor az ablaknál állott és révedezve bámult a hindu után.

2.

Hajnalra másnap jelentették, hogy a hindu az éjjel meghalt. Rotter őrnagy nem akart hinni a jelentésnek, maga rohant a kórházba. Schwallmeyer professzort már ott találta, éppen a hindu halotti levelét írta alá. Az őrnagy zavaros, kérdő tekintetére halkan beszélni kezdett:

— A mai orvostudomány legjobb lelkiismerete és tudása szerint ez a test halott.

— De mitől halt meg? — kiáltotta Rotter őrnagy, — hisz ön azt mondta, semmi baja.

— Csak a boncolás állapíthatná meg. Ha ugyan megállapíthatná . . .

— Boncolják föl! — kiabálta Rotter őrnagy és érezte, hogy hideg veríték csurog a hátán.

— Ennek az embernek én megígértem, hogy ha meghal, úgy lesz minden, ahogyan kívánta. Az én tudományom szerint halott. Legyen most minden az ő tudománya szerint.

3.

Fogoly hinduk temették el halott társukat, minden külső szertartás nélkül. Schwallmeyer professzor téglával rakatta ki a sirt és amikor a hinduk guggoló helyzetben elhelyezték a holttestet és behányták földdel, Schwallmeyer professzor azonnal őrszemet állíttatott Rotter őrnagygyal a sir mellé. Az őrt éjjel-nappal váltották, soha a halott hindu sirja egész héten át egy pillanatra nem volt őrizet nélkül. Rotter őrnagy ámulva látta, hogy Schwallmeyer professzor odaköltözik a fogolytábor kényelmetlen orvosi szobájába és ott vár, vár egész napon át, nézi az őrt, amint föl-alá jár a hindu sirja mellett. Rotter őrnagy két napig küzdött azzal a titokzatos borzongással, amely erőt vett rajta, valahányszor a hindu sirjára nézett, a harmadik napon azonban magához tért és szánakozva rázta a fejét, ha Schwallmeyer professzort a sir közelében látta. Az őrt azonban mégis ott hagyta a sir mellett, egy teljes hétig.

4.

A nyolcadik napon a táborból jöttek a hinduk és egyenesen a sirhoz mentek. Schwallmeyer professzor ott állt már a sirnál. Rotter őrnagy rohanva jött és a józan ész nevében tiltakozni akart. A professzor egy kézmozdulattal elhallgattatta. A hinduk fölásták a sirt. A földből előmeredt a halott teste, amely barnább volt, mint a rög, amely fedte. A hinduk fölverték a testet

és óvatosan vitték a kórház felé. Schwallmeyer professzor futva haladt mellette és le nem vette szemét a testről. Rotter őrnagy ingadozva ment utánuk és észre sem vette, amint a kórházzsoba ajtajában a sápadt Spank tanárba ütközött.

A hinduk letették a testet az asztalra. Egyikük keskeny késpengével szétnyitotta a halott fogait, egy másik a halott torkába nyult, pillanatig ott tartotta az ujjait, mintha a halott nyelvét igazgatta volna. Azután a hinduk körbe guggoltak az asztal körül, vártak.

És néhány perc múlva a test nagyot rándult, a halott hindu felült az asztalon. Megingott, két eres karjával megmarkolta az asztal szélét, szemei fölnyitak, letekintett a guggoló sötét alakokra és torkából jajveszékelve, sikoltva, görcsös gurgulázással bukkantak föl a szavak. A tolmács, egész testében reszketve, szinte önkívületben ismételte a hindu szavait és észre sem vette, hogy első személyben beszél, amint ajkaival, a maga nyelvén, szavanként utána lihegte az egészet:

— Elveszett . . . testvéreim . . . minden elveszett . . . és hiába volt . . . minden . . . elindultam . . . a föld alatt . . . de ez a föld . . . nem a mi földünk . . . itt halottak vannak a földben . . . lelketlen . . . tisztátlan testek . . . akiket nem emésztett meg a tisztító tűz . . . halottak mindenfelé . . . hegyek a föld alatt halottakból . . . és a halottak mellett eleven katonák . . . gátak a föld alatt . . . testekből . . . nem engedtek tovább . . . amerre halott van, ott nem lehet menni a földben . . . körbe fog-

tak . . . halottak vannak itt a föld alatt mindenfelé . . . küzdöttem velük . . . a halottak elém kerültek . . . és eleven lábak tiportak rajtam . . . tüzek robbantak a föld alatt . . . emberek küldték egymás ellen a földalatti robbanó tüzet . . . védtelen voltam . . . rajtam ment keresztül minden . . . ez a föld . . . ebben a földben nem járhat a lélek . . .

A tolmács elhallgatott. A hindu nem beszélt tovább, teste élettelenül visszazuhant az asztalra. Köröskörül mozdulatlanul ültek a hinduk, a három fehér ember pedig meredező hajjal látta, ahogy a hindu teste egyszerre elváltozik. Megvonaglott, mintha lábak taposnák. Eddig tiszta volt és ép, most titokzatos, fekete sár borította el, füst kuszott rajta végig, lángok villantak belőle, mély hasadásokkal sebek nyíltak benne . . . a hindu halott teste most fogadta be mind, amit vándorló lelke a föld alatt szenvedett . . .

AZ OKOS HANS.

1.

Hans csodaló volt. Mint ilyen irt, olvasott, számolt és egyéb még különösebb és bámulatra még méltóbb dolgokat végzett. Az írás és olvasás úgy történt, hogy Hans hibázhatatlan pontossággal ismerte az ábécének mind a huszonnégy betűjét. Fekete fakockákra villogó fehérrel festve ott heverték előtte sorjában a betűk. Ha valamit kérdeztek tőle azok a furcsa kétlábú lények, akik örökké olyan istentelen sok mindenfélére kíváncsiak, akkor Hans a fogával szépen kitologatta a fehér betűket, a betűkből szavakat rakott ki, a szavakból mondatokat alakított és kissé sajátos — de mindig következetes — helyesírással válaszolt a kérdésekre. A Hans mondásai meglepőek és eredetiek voltak, amit azonban a számokkal művelt, az már csakugyan nemcsak határos volt a csodával, hanem egyenesen maga volt a megtestesült bibliai csoda. Hans összeadott, kivont, osztott és szorozott, legvégül pedig köbgyököt vont és logaritmust fejtett. A köbgyökvonást és logaritmusfejtést senki se tudta volna utána cselekedni azok közül a rengeteg kétlábúak közül, akik a Hans megcso-

dálására esténként összegyülekeztek és legfőképpen ennek köszönhetette a Hans, hogy hamarosan világhíresség lett, egy komoly tudós pedig vaskos könyvet írt róla.

Igaz ugyan, hogy egy másik tudós hamarosan írt ellene egy még vaskosabb kontrakönyvet, Hans azonban erről mit sem tudott és ha tudott volna, akkor sem törődött volna vele semmit. Hans meg volt elégedve a sorsával és különösen a tapsot szerette este a cirkuszban, mert amikor a sok kétlábu lény tapsolt, akkor Hans mindig cukrot kapott a gazdájától. A cukorra vonatkozólag pedig Hansnak, mint tulfinomult kulturlénynek, az volt a legbelsőbb meggyőződése, hogy a cukor a legjobb valami a világon, sőt ugyszólván az egyetlen, amiért egyáltalában érdemes élni egy csodalónak ezen az unalmas világon.

2.

Hansnak egyik legszebb tudománya volt, hogy különbséget tudott tenni a kétlábu lények festett ábrázolásai között. Amelyiknek a fején csákó volt a képen, az katona, amelyiknek kalap, az civil. Akárhogyan cserélgették, válogatták és keverték a képeket, Hans hibátlanul megmondta mindig: ez katona, ez civil. Amely különbségtevással egyébként nemcsak a képeken, hanem az eleven kétlábuak között is tisztában volt Hans. Ha se csákó, se kalap nem volt valamelyik kétlábunak a fején, akkor Hans igazán nem tudhatta, hogy micsoda.

Mindezeknél fogva érthető és természetes tehát a

Hans megdöbbenése, amikor egy napon a gazdája, aki addig mint kalapos a civilek közé tartozott, egyszerre csak odajött hozzá, a fején csákóval, tehát félreismerhetetlenül mint katona. De ha most csákója van és katona, hogy lehet az, hogy tegnap még civil volt és kalapot hordott? Minden eddiginél újabb és még a köbgyökvonásnál is rettenetesebb probléma volt ez Hansnak, aki a maga egyszerű természetlogikájával persze nem ismerhette a kétlábu lények társadalmi szövetkezésének különös és komplikált szerkezetét. Sok ideje egyébként nem maradt Hansnak e teljes logikaellenességen való csodálkozásra, mert a gazdája — amit pedig máskor soha nem tett — fölült a Hans hátára és ugyancsak noszogatni kezdte az indulásra. Hans belátta, hogy miután neki négy lába van, a kétlábu lénynak pedig csak kettő, akkor — ha már egyáltalában vinniük kell valamelyiküknek a másikat — csakugyan logikusabb, ha ő viszi a maga négy lábával a kétlábut, mintha az vinné a maga két lábával őt. A cukor volt Hansnak a legnagyobb gyöngéje, viszont azonban a logika volt legnagyobb erőssége, mondhatnánk azt is, hogy kizárólagos világnézleti alapja, ennélfogva a gazdája újabb noszogatására készséggel elindult, dacára annak, hogy ez elinduláskor tagadhatatlanul némi különös és homályos sejtelmek gyötörték.

3.

Az indulás után sokáig mentek, többször megpihentek, aztán megint mentek. Eddig csak rendben lett volna minden. Egyszerre azonban rettenetes és elképzelhetetlen dolgok következtek. Harsogó trombitajelre Hansnak rohannia kellett, előre, mindig csak előre és vele együtt rohantak előre sok más négylábuak is, akiknek a hátán mind csupa csákós kétlábuak ültek. De nem sokáig ültek, mert egyszerre csak furcsa sivi-tások jöttek, mintha láthatatlan, kísérteties füttyölők füttyöltek volna a levegőben és a csákós kétlábuak potyogni kezdtek a rohanó négylábuak hátáról, mintha csak a füttyszóra táncoltak volna lefelé. Sőt, ami még furcsább és csodálatosabb volt, a négylábuak közül is sokan a földre feküdtek, pedig hiszen nekik négy lábuk volt és attól a kis rohanástól igazán nem lehettek még olyan fáradtak. Mindennek a megfigyelésére azonban csak nagyon rövid ideje volt Hansnak, mert a gazdája hegyes, szurós valamiket szoritott az oldalába és neki rohannia kellett. Más, idegen robogó négylábuak jöttek velük szemben a trombita bugott, a hegyes valamik fájón mélyedtek a vékonyába, Hansnak vérpára borult a szemeire és mint a szélvész száguldott keresztül a szembeecsapódó négylábuak gőzölgő tömegén.

Azután megint más dolgok jöttek. Hans úgy tudta, hogy a városokban utcák vannak, az utcákban házak. Most azonban városokon mentek keresztül, ahol az utcákon csak töredezett falak voltak, mintha házak-

nak a maradványai lettek volna, másutt meg utcák se voltak, csak törött kövek messze köröskörül és a kövek füstösek . . . vigyázva kellett lépdelni közöttük... és Hans mindig fölhorkant, mert az orrát szurkálta a füstös kövek égett, megpörkölt szaga. Máskor megint mezők következtek, folyók, hidak és dombok. A mezőkön rengeteg kétlábu hevert és köztük nagyon sok négylábu is, egyikük se mozdult és Hans igazán nem tudta mire vélni ezt az egész dolgot. A folyókon a hidak, amelyeken máskor olyan szépen át lehetett menni, össze voltak törve, a vízbe hajoltak és a vizen kétlábu meg négylábu lények mozdulatlan testei usztak, amelyek megakadtak és odaheveredtek a hid kusza roncsai közé. Hans kétségbeesve keresett, kutatott valamiféle összefüggést, valami logikát mindezekben a dolgokban, de hasztalanul. Amikor pedig égő falvakon mentek keresztül, Hans látta, hogy a kétlábu lények maguk dobnak tüzet a házakra, látta, hogy rosszszagu folyadékkal öntözik és meggyújtják a gabonát, a kenyeret, a cukrot ... Hans hetek óta nem kapott cukrot és egyszer látta, ahogy égett egy egész halom cukor . . . látta és beszívta a szagát. Azután éheztek egyszer, Hans gazdájának nem volt kenye, Hans se kapott enni. És Hans a gömbölyű szénakazalokra gondolt, amelyeket lobogni látott és a cukorra, amely égett . . . Szilaj, vad elkeseredés fogta el Hansot, mindig sebesebben rohant a trombitajelre, előre, csak előre, mindig messze a többiek előtt.

És egyszer — még irtózatosabban zugott a trombita, mint máskor, még szilajabb volt a rohanás és még sü-

rübben süvitett a megszokhatatlan, titokzatos füttyülés — Hans hirtelen úgy érezte, hogy a hátán könnyebb lett valami. Lassította a rohanást, megállt, erőlködve hátrafordította a fejét és visszanézett. A gazdája nem ült a hátán. Hans poroszkálva visszafelé indult és megtárlalta. Ott feküdt, a fűvön, egy bokor mellett, a csákója leesett róla — Hans most már megint nem tudta, katona-e, vagy civil — a melléből pedig, a baloldalon, vörös, rettenetes forrás buzogott fölfelé. Hans nyertett, a gazdája nem mozdult, Hans nyalogatni kezdte az arcát, arra se mozdult. A vörös forrás egyszerre csak már nem buzogott, köröskörül azonban szünetlenül hangzott a füttyülés, majd dőrejek hallatszottak, erős robbanások, fehér füst szállt fel a közelben és a szomszéd bokornál Hans egy kétlábut vett észre, amelyiknek nem volt feje. Rettentő, szorongó érzés fogta el belül, jobban fájt, mint máskor kívül a szuró szerszámok, — ez a logikai világrend összeomlása, gondolta öntudatának utolsó fellobbanásával Hans — azután a fogait hirtelen belevájta a gazdája ruhájába, a mellén és inainak minden megfeszítésével száguldani kezdett. Mozdulatlanul heverő kétlábuak, kettészakadt testü négylábuak között robogott az utja, a füttyülés hangzott, robbantak a fehér felhők, kazalok lobogtak és háztetők égtek . . . Hans nem értett semmit . . . de nem is bánt semmit . . . csak rohant . . . száguldott . . . szilajon előre . . . foga között a mozdulatlan kétlábu merevülő, megtörött testével . . .

4.

Azután megint másképpen lett minden. Hansot fölismerték, hiszen annyi tudós könyvben benne volt a képe. Visszavitték a cirkuszba és más lett a gazdája. Hanem hiába volt minden. Hans nem volt csodaló. Nem irt, nem olvasott, nem számolt, egyáltalán többé semmit sem csinált. Kérlelték . . . Hans nem indult meg . . . ütötték . . . Hans türte . . . Cukorral kínálták . . . Hans a cukortól undorral elfordult. Nem lehetett vele semmi módon semmire se menni. Végtére is békén hagyták. Pedig belül Hansnak most is megvolt minden csodatudománya. De Hans úgy érezte, hogy minden méltóságából végképpen lealacsonyodnék, ha ezekkel a kétlábu lényekkel még egyszer egyáltalában csak szóba is állna.

A FEKETE NYILVESSZŐK.

A mikor a hatodik nap reggelére csakugyan Tracy hadnagy is eltűnt, Harlitt kapitány riadót vetett a néger ezrednek. Fehéren izzott a homok a hatalmas téren, ahol felállott az ezred. Sötét árnyékok nyultak sorakozva a földre és mire mereven állott négyszögben ezerhatszáz néger férfi teste, mintha nyirkos, fekete fátyol terítette volna be az egész homokot. A komor árnyékok fölött még feketébbek voltak a testek, amelyek az árnyéket vetették.

Kövér, kicsi, londoni kapitány volt Harlitt. Őriásnak látszott mögötte Bagg őrmester, az egyetlen fehér, aki a kapitányon kívül még a négertáborban volt. Hat nap alatt hat tisztje tűnt el az ezrednek, hat fehér, angol tisztje, rejtelmesen és megmagyarázhatatlanul. Három hete jött a néger ezred, három teljes hete várakozott Calais közelében, a piszkos táborban, ahova kihajózták őket. Katonaruhára vártak és fegyverre. Egyiptomban képezték ki őket, fából faragott puskákkal, amelyeket velük sem küldtek. A táborban mindössze hét tiszt jutott egyelőre a néger ezredre. Közülök való, fekete altisztek ügyeltek rájuk, a fehér altiszteket Londonból várták, három hete, a fegyverekkel és a ru-

hákkal. A második hét végén, amikor már a tisztek alig birták a tétlenség türelmetlenségét, eltűnt az egyik hadnagy. Azt hitték, kiment valahova a táborból, amelyet szöges kerítés és fehér örök kerítettek, hogy a négerek sehova se mehessenek. A második napon eltűnt a második hadnagy. És a harmadik, a negyedik, az ötödik napon eltűnt a harmadik, a negyedik, az ötödik angol tiszt. A tábort nem hagyták el, az örök felelték érte. A könnyelmű Tracy hadnagy nevetett, amikor Bagg őrmester, aki szolgált Afrikában, babonás rettegéssel figyelmeztette a hatodik nap előestéjén, hogy ne aludjék a táborban. Tracy hadnagy lefeküdt a sátrában és most hatodnap reggelre eltűnt ő is, mint előtte öt társa.

Harlitt kapitánynak vörös volt az arca a tehetetlen dühtől. A jobb kezében veszedelmesen suhogott a lovaglővessző, csizmája sarkával a homokot kapálta, a balkeze azonban aranydugóju kis kristályüvegecskét tartott. Minden pillanatban az orrához emelte a parfümös üveget, nem birta a penetráns páráját, amelyet a kékesfekete néger testek árasztottak.

— Mondja meg nekik — kiáltotta Bagg őrmesternek, aki tudott a négerek nyelvén — hogy ágyucső elé köttetem valamennyit és szétfujatom a testüket, ha azonnal meg nem mondják, hova lettek a tisztek.

Bagg őrmester hosszan beszélt az egyik néger káplárral. Azután jelentette a kapitánynak, hogy a négerek nem akarnak tudni semmiről. És hozzátette a maga véleményét, hogy nem is valószínű, hogy bármit is tudhassanak. Földi erőkkkel a hat eltűnés meg nem magya-

rázható. Harlitt kapitány vénasszonynak nevezte az őrmestert. Azután toporzékolva futkosott a mozdulatlan fekete sorok között.

— Mondja meg nekik, — szólott újra — hogy itt fognak állni mind, amíg nem beszélnek.

— Kapitány ur — felelte a tolmácsolás után az őrmester, — azt mondják, hogy akkor itt halnak meg, mert semmit sem tudnak.

— Hát dögöljenek meg! — ordította Harlitt kapitány és a sátrába ment.

Estig állott mozdulatlanul az ezred az izzó nyári napon. Estefelé Harlitt kapitány hirtelen szétengedte őket. Azután zsebetette a revolverét és maga mögé rendelve Bagg őrmestert, nekiindult a tábornak.

Soha eddig nem ment még végig a piszkos, rosszszagu sátrak és barakkok között, amelyekben négerek laktak kezdettől fogva. Ahogy most végigvándorolt a telepen, azt hitte, álmodik és álmában tévelyeg. Nem szabályos, katonai angol tábor utain járt, hanem afrikai faluban. Bálványfák vigyorogtak rá a sátrak előtt, rőzse lobogott kis szűk tereken és a sötétségbe veszve guggoltak a négerek a barakkok mentén. Csak szemük fehére villogott, amint némán nézték a két fehér embert.

Harlitt kapitány tompa döngést hallott valamerről, mintha vasat vernének. Odatartott. Egy sátor előtt láng lobogott. Vörös kőüllőn egy néger kalapácscsal vert valamit. Nyilvesszőkre készített apró fémdarabokból hegyeket. A nyilvesszők halomba rakva heverték mellette. Fekete nyilvesszők voltak ismeretlen fából.

Harlitt kapitány kérdőn tekintett az őrmesterre. Bagg őrmester vállat vont, azután megmagyarázta a dolgot. Afrikában mérgezett nyilakat használt ez a faj. Mielőtt kiképezték őket, Egyiptomban elszedték összes mérgezett nyilaikat. Amikor azonban fegyver nélkül és félmeztelenül behajózták az ezredet, megengedték, hogy addig is, amig puskát kapnak, magukkal vigyék nyilait. Csak hadd legyen állandóan ébren harci vadságuk. A nyilvesszők hegyét azonban letörték hosszú fogókkal. Itt, európai talajon szabad csak új hegyeket kovácsolniok, mert itt nem tudnak mérget szerezni.

Harlitt kapitány megborzongott.

— Milyen méreggel kenik be a nyilaikat Afrikában? — kérdezte.

— Azt nem tudja senki, — felelte az őrmester. — Rettenetes méreg, egyetlen karcolása biztos, elkerülhetetlen halál. Valami titkos afrikai méreg.

Harlitt kapitány hirtelen dühvel végigvert a kovácsoló négeren, aki rendületlenül kalapált tovább. Arcából kiserkent a vér, ahogy a vessző érte. A néger fölállt, meghajolt Harlitt kapitány előtt és a kapitány ekkor látta, hogy nyomorék. Ballába a térdtől hiányzott és a meztelen, csonka lábat nem támogatta se múláb, se mankó.

Szégyen, düh és rettegés fogta el ebben az ismeretlen világban. Tovább sietett a kanyargós utakon. Bagg őrmester alig tudta követni, oly gyorsan szaladt. És ekkor egy hatalmas sátor elé értek. Fákra feszített, sokszögű sátor volt, bőrből, nem vászonból. Bálványfák szegték

a bejáratokat. Belülről halk dűnnyögés zsongott. Harlitt kapitány a sáturnak tartott, de Bagg őrmester elébe állt.

— A varázslójuk sátra! — szólt rekedten és Harlitt kapitány ámulva látta, hogy a vörös barnára égett arcu őrmesteren halvány sápadás fut végig. A kapitány reszketett az indulattól. Ismerte a gyarmatokat járt katonáknak ezt a babonás félelmét a négerrek ostoba bűbájosságaitól.

— Őrmester! — kiáltott rá és a kardja után nyult, — előre, be a sátorba!

Bagg őrmester szétcsapta a sátor bejárást takaró bőrt. Harlitt kapitány visszatántorodott az iszonyu szagtól, amely feléje áradt. Előkapta a flakonját, az orrához tartotta és belépett. Mögötte Bagg őrmester.

A kis üveg koppanva hullott a földre. Harlitt kapitány csak azt érezte, hogy valami pokoli erő a csizmája sarkán át egyszerre kiszitta minden csepp vérét és a vér helyébe most jeget szivattyuznak a testébe a föld alól.

Földreterített nyers hat állatbőrön hat szörnyvalami hevert. Alakjuk emberi test volt és halott ember-test bomló szaga erjedt belőlük. De e testek egész fölületén, mint berzenkedő ausztráliai hangyászsün testén a hosszú tolltűskék, fekete nyilvesszők erdeje meredezett. A fekete nyilvesszők tövében parányi foltokban villogott a testek fehér, kékesre erjedt bőre. Emberek voltak, hat fehér halott ember, testük sűrűn köröskörül spékelve fekete nyilakkal.

— Lenyilázták őket! — hasított át a gondolat

Harlitt kapitány szédülő fején. Merevre tágult szeme az őrmestert kereste.

Alig értette meg, hogy az a fehér, mészarcu kísértet, akinek beesett szeme az övével találkozott, Bagg őrmester. Az őrmester ajkai remegtek, törten nyikorogtak a szavai:

— Hullaméreggel . . . mérgezik . . . a nyilaikat . . .

Harlitt kapitány karja egyet lendült, talán a revolvert kereste. Fekete karok szívós indái fonódtak hátulról a teste köré. Szijjak kötötték guzsba, egy kés villant meg a szeme előtt. Azt hitte, megölik, de csak a ruháit hasították le. Azután odafektették a ledöntött őrmester mellé. Ordítani akart, a rémület elvette a hangját. Láta, ahogy a nyomorék néger kovács csöndesen, nyugodtan mond valamit az őrmesternek. És hallotta az őrmester hangját, mintha a föld alól jönne:

— Azt mondja . . . puská nincsen . . . harcra kell készülni . . . és a fehér embert . . . azt mondja . . . csak a fehér . . . ember . . . mérge . . . fogja . . .

Még valamit mormogott az őrmester, de Harlitt kapitány már nem hallotta. Rángatódzó szemei csak egy kés hegyét látták, amely most meztelen teste felé közeledett. És egy vastag köteg fekete nyilvesszőt látott, a nyilvesszőkön ragyogtak a fényes uj fémcsucok. Fekete kezek szétbontották a fekete nyilvesszőköteget, a kés hegye leereszkedett és Harlitt kapitány nyögve lehunyta a szemét.

A BUDAI KRISTÁLYNÉZŐK.

A kristálynézőknél voltam ezen a héten, a kristálynézőknél, akikről csak londoni és newyorki okkultista irások és detektívregények regéltek számomra azelőtt és akiket most megtaláltam itt, közel, a szomszédban, Búdán. A beavatott, aki vállalni merte, hogy elvisz a rejtegetett szentekszentélyébe, aligha sejtette, hogy jártam már e háborus évben a kanyargós, világtalan kis budai utcákon, amerre a kristálynézők titkos oduja van. Egy hires javasasszony lélekbolondítását néztem és hallgattam végig nem sok idővel előbb, ugyancsak ezen a budai tájon, ahol a régi kis házak hosszú udvarainak mélyén annyi ódon emberbolondítás huzódik meg mindig, de különösképpen mostanában, amikor a rengő lelkek annyival könnyebben kápráztathatók el. A jósnő, a szószapora, ostoba sváb asszony, akinek naiv meséit mint tulvilági kinyilatkoztatást isszák szomjas lélekkel az előkelő, dusan fizető kliensnők, vásári kofa csak a kristálynézés apostolához mérten, akivel e héten megismerkedni voltam szerencsés.

Fekete függönyök takarják a szoba falait és csak hátul, egy ékalaku keskeny sarokban ég valami kékes láng, magas tartóban és átható szagot árasztva. Amikor

a szobába lépünk, egy pillanatra szinte azt hiszem a kísértetiesnek szánt világításban, hogy egészen üres a szoba. De csakhamar megszokja a szemem a kék fényt és ekkor halovány arcokat látok elmosódottan, mint régi reliefeket, kiemelkedni a falakat fedő fekete posztó előtt. Csupa feketébe öltözött ember, legtöbbje asszony, férfi mindössze talán két-három fehérhaju öreg. Kisérőm, a beavatott, aki lázas rajongással magasztalta előttem a kristálynézés varázstudományát, halk mozdulattal egészen a falhoz von, int, hogy ne szóljak egy szót se és a mozgáshullám, amelyet belépésünk keltett, csakhamar elül. Mélységes csend a szobában, valóban az a csend, amelyet csak halottas szobákban érez az ember. Az idegeknek ez a preparálása hozzátartozik a kristálynézés varázslatához, amelyre egyébként nem kellett sokáig várnom. Alig egy félóráska multán — közben még néhányszor lebbent az ajtót takaró gyászposztó és újabb arcok árnyait láttam a fekete fal mellé sorakozni — egyszerre csak szétvált egy helyütt a faltakaró posztó és ragyogóan sárga, keleties ruhában, fején hófehér, vastag turbánnal, nesztelenül kilebbent a varázslómeszter, akinek perzsa voltára előre előkészített a kísérőm. A varázsló — így kell, hogy nevezzem, az operák és népmesék hagyományos varázslójára emlékeztetett ellenállhatatlanul és minden mozdulata csak erősítette ezt a hasonlatosságot — egy pillanatig némán, mozdulatlanul állott, azután gyors mozdulattal kinyújtotta a kezét és abban a szempillantásban, mintha a földből bukkant volna föl, egy jókora nagyságu, ragyogó kristály-

gömb állott előtte a levegőben. Erősen figyeltem a varázsló kezét és nyilvánvaló volt előttem, hogy egyszerűen egy fekete takarót rántott le a fekete faállványról, amelyre a kristálygömb el volt helyezve. A fekete takaró láthatatlanná tette a fekete fal előtt a gömböt és most is láthatatlan volt a fekete faállvány, úgy, hogy a kristálygömb valóban lebegni látszott a levegőben. Az egész manőver egyszerű és átlátszó volt, de lehetetlen volt nem éreznem azt a reszketéshullámot, amely a jelenlevők tömegén végigfutott. Nyilván tulvilági misztérium volt előttük a kristálygömb fölbukkanása a semmiből.

A varázsló leguggolt a kristálygömb elé és mozdulatlanul maradt egy teljes jó negyedóra hosszát. Volt elég időm alaposan megnézni a kristálygömböt. Erős üvegből készült, egyszerű gömb volt, a tetején nyitva, olyanforma tehát, mint egy kisebbfajta aranyhalas üveggömb. Folyadék is volt benne, opalizált a fehér gömb a kékes fényben, amely a sarokból ráesett. A feketeség közepette ezt a fehér gömböt bámulta mereven minden jelenlevő szeme. Amikor azután egy negyedóra várakozása után csakugyan a megpattanásig feszült minden ideg a türelmetlenségtől, akkor egyszerre mély gongütés hangzott fel a fal mögül és rögtön kialudt a kék láng. A kristálygömb azonban ugyanebben a szempillantásban vörösén megvillant és látni lehetett a vörös fénylésben a varázsló kezét, amint egy kis üvegecskéből valami folyadékot öntött a kristályedénybe. Nem is titkolta a manővert, nyugodtan öntögette a folyadékot. A kristálygömb bel-

sejében vörös kavargás támadt, mint amikor különböző fajsúlyu folyadékokat, vagy kémiai szereket öntenek egymásra. A fehér folyadék tejszínűvé lett, a kristálygömb nem volt többé átlátszó és a tejszerű nedvben vörös fonalak kavargtak ide-oda.

És most következett a kristálynézés. Ez abból állott, hogy szépen sorjában odazarándokoltak — csak így lehet nevezni azt a roskadozó, áhitatos lépdelést — a jelenlevők a kristálygömb elé, ott leguggoltak, szemben a varázslóval és belebámultak a gömbbe, amely ott kavargott a szemlélő és a varázsló között. És ekkor különös, furcsa és megborzongató hangok hallatszottak:

Egy fiatal asszony mereven nézi a gömböt és hal-
kan felsikolt:

— Él . . . él . . . semmi baja . . .

Egy sovány, ősz asszony megadással mondta:

— Legyen meg az Ur akarata . . .

Volt, aki szót sem szólt, de a legtöbből szinte hiszterikus erővel tört ki, amit hite szerint a kristályban látott. Mert e boldogtalan, vágyó lelkek rajongó naivitása szerint maga a sors kavargott ott előttük a kristálygömbben és nincs földi vagy földöntuli hatalom, amely hibátlanabban megmutatná szeretteik sorsát, mint a kristálygömb. Kisérőm előre megmondta, hogy a kristálygömbben kavargó masszában mint kaleidoszkóp-képben fogom látni annak a sorsát, akire éppen gondolok. Sorra kerültem, odaguggoltam a kristálygömb elé és mereven benéztem. És abban a pillanatban megpillantottam a varázsló szurós, merevnézésű fekete szemét, amely szinte

dermedt mozdulatlansággal szegeződött felém a kristálygömb fölött, szuggeráló erős nézéssel akarva hatalmába keríteni a tekintetemet és a gondolataimat. Sokszor láttam már mindenféle hipnotizőröket, nyugodtan fölemeltem az ujjamat és csöndesen érintgettem vele az államot. A varázsló meregette rám a szemét az egész idő alatt, én mereven, várakozva, becsületesen néztem a kristályba az egész idő alatt, bíró előtt vallhatom, hogy nem láttam semmi mást, mint egy gömbölyű üveget, amelyben tejfehér folyadék közepette vörös folyadék kusza és elkeveredni nem tudó szálai kavargtak nyugtalanul ide-oda.

A varázslómester szinpadiasan intett, időm letelt, át kellett engednem helyemet a következőnek, egy vén embernek, aki áhitatosan engedte át szemét a kristálymutogató svindler erős nézésének. Még egy félóra hosszúig tartott a produkció és egyetlen olyan ember nem akadt rajtam kívül, akinek arcán a mélységes sápadtság ne mutatta volna, hogy hiszékeny lelkük csakugyan az örökké titkos jövő fátylai mögé vélt pillantani e naiv, vásári, hipnotikus hókuszpókusz szertartásával. Ha napal, festett vászonfalak előtt, vásári bódében mutogatják nekik, vállat vonnak kétségtelenül és még csak be-menni sem tartanak érdemesnek. Dugott budai zugban, éjjel, hívó lélekkel reszketnek és a misztérium átélése megnyugtatta elkinzott lelküket.

Az utolsó kristálynéző is elvonult, a varázsló új folyadékot önt a golyóba, valószínűleg közönséges fekete festéket, mert a kristályüveg egyszerre elsötétedik és

a következő pillanatban már csak árnya látszik a fekete posztó előtt, majd eltűnik az is, bizonyára ráborította a fekete takarót a „mester“. De most eltűnik maga a mester is. Nem kell félni, előkerül még. Fölhangzik újra a mély gongütés, a kristálynézésnek vége. Vak koromsötétségben botorkálunk ki a szobából, összetorlódva az ajtónál. Halovány mécsvilág a külső helyiségben, a kijáró ajtó mellett egy sárga árny, a varázsló, kezében hatalmas áldozati csészével. Nem ő áldoz, a boldogított hívők áldoznak obulusaikkal a kristálynézés varázsmesterének. Nem lehet kimenni az ajtón, előbb oda kell nyújtani a kezét a bronzcsésze fölé és a varázsló szurós szeme erősen figyeli, hogy mi hull a csészébe. A misztikus hatalmak e félelmetes világában is volt annyi bátorságom, hogy én is belenéztem jól a csészébe. És ekkor láttam csak, mennyire mély és erős ígézet fogja e szegény — lelkiekben szegény! — elbolondított embereket. Rézpénz nem volt a csészében. Ezüstpénz sem volt. Csak bankó volt — de nem kétkoronás bankó — és aranypénz volt! Aranypénz . . . ! Az első aranypénz, amelyet két esztendő óta „forgalomban“ láttam, nem pedig bankcégek kirakatüvege mögött. A budai kristálynézőnél . . . egy bronzcsészében . . . vásári mutatvány után, amelynek dija nem háborus időkben testvérek között sem éri meg a két garast . . .

A FLORIDAI CSÁSZÁR.

1.

Egyszerű francia köztársasági polgár gyermekének született Jacques, a jövő császár, kinek pályafutása méltó lenne, hogy méltóbb regős énekelje: a tölgyfatermetű, ezüsthószakállu vak Homér. Mert e pályafutáshoz nincs hasonló I. Napoleon óta, akinek azonban könnyebb volt a dolga, mert régen született, keseredett szegénynek született és legfőképpen: ügyvéd gyermekének. Jacques bölcsőjét oly házba helyezte a sors, mely háznak gazdája — és vérbeli, törvényes apja egyuttal Jacquesnak — egyszerű cukorgyáros volt. Egyszerű cukorgyáros, a legelső cukorgyáros a franciák között. Mint ilyen, természetesen hiven teljesítette kötelességét hazájával szemben: a hetvenedik német-francia összecsapás egész ideje alatt drágított, ismét drágított, megint csak drágított. Még pedig nemcsak cukrot drágított, — ami végtére is szolidáris kötelessége volt kártársaival szemben — hanem mást is; drágított mindent, ami csak kapható. És mi van e rongy világon, ami nem kapható?

Ily előzmények után logikus következményként ragyogott Jacques bölcsője fölött egynéhány milliárd családi vagyonnak megdicsőítő, menyeeien sárga aranyglóriafénye.

2.

Kagylóalaku, fehér lakkozású volt a bölcső. Nehéz selyemből menyeezet emelkedett fölé, a selymet fönt aranykorona tűzte össze, igazi aranyból. Mert ez empire volt, mert ez napoleonos volt és Jacquesék családjai körül akkoriban valóban ez volt a divat.

A csecsemő Jaques fölemelte gömbölyű rózsás kis lábát, erősen fejlett jobblábhüvelykujját beleakasztotta a bölcsőfüggönybe és egyet rántott rajta. A menyeezet leszakadt, a biborselyem mint palást terült a gyermek testére, a lepottyant aranykorona pedig egyenesen és korrektül megült a fején. Dusan fizetett családi krónikások káprázatos karriért jósoltak e menyeei ómenből. Még dusabban fizetett orvosprofesszorok pedig hivatalos okmányban biztosították Jacques papáját arról, hogy az ütésnek, amelyet a sulyos aranykorona Jacques fejére mért, semmi káros következménye nem lesz a császári gyermek agybeli fejlődésére.

Aminthogy nem is lett. A csecsemő Jacques csöndesen fogadta breton dadájától a hamisítatlan anyatejet, sőt hálából külön e célra beszerzett hosszú arany gombostűket döfött a breton dadába. Mit is mindenki pompás tréfának talált, kivéve természetesen a breton

dadát, mert nem engedték meg neki, hogy megtartsa az arany gombostüket.

A gyermek Jacques számára külön baromfiudvart rendeztek karrarai márványból. Jacques előszeretettel lövöldözött hegyes nyilakkal a csirkékre. Az ifju Jacques minden héten új tanítókat kapott, mert csak egy hétig lehetett bárkinek is birni a patronokat, amelyeket székeik alatt tanítás közben szórakozásul Jacques fölrobbantott. A fiatalember Jacques vadászaton tévedésből lelőtt egy kutyát, azt hitte róla, hogy hajtó. Tévedését gyorsan helyre hozta: lelőtte a hajtót. Jacques ősz atyjának utolsó mesterműve volt, hogy e tévedés következményeit sietve elsimitotta. Azután lehunyta szemeit és meghalt, mielőtt megérhette volna fiának dicsőségét. A temetés után ugyanis Jaques mint családfő és a milliárdok korlátlan ura, kíváncsiságból átnézte a családi iratokat. Olvasván pedig a krónikákat, rábukkant a följegyzésre, mely beszámolt a sorsintő eseményről, mikor gyermek-fejére hullott a korona.

Jacques álmatlan éjszakát töltött. Másnap megvette a Szaharát. És harmadnapra kihirdette magát a Szahara császárjának.

Hogy jó atyja ezt nem érhetette meg . . . !

3.

A kerek földgömb kacagott I. Jacqueson, a szaharai császáron. Mert a szaharai császár kiáltványokkal fordult az emberiséghez.

„Vegyétek tudomásul terveimet és halljátok akaratomat, óh emberek! — mondta egyik kiáltvány. — A császárok kötelessége, hogy boldoggá tegyék alattvalóikat. Amig egyszerű ember voltam, úgy éltem kedvteléseimnek és hajlamaimnak, felelőtlenül, mint bárki más ember. Isten megvilágosította elmémet, vállalom a császárok kötelességét. Emberek, jöjjetek birodalmamba, a Szaharára. Most pusztaság, de paradicsom lesz. Szerződtetem a világ minden mérnökét. Óriási napmotorokat állíttatok föl, ingyen erő végez minden munkát szaharai birodalmamban. A pusztta homokból a legdusabb termőföld lesz és ezt a földet én alattvalóimnak adom. Adok földet, adok házat, adok városokat, tudományt és művészetet, adok boldog életet mindenkinek, aki élni jön császári jogarom alá. A szaharai császár birodalmában minden ember csak annyit dolgozik, amennyit akar és csak olyan munkát, amihez a maga jószántából, belső hivatásból kedve van. Mert szaharai császári birodalmamban a megélhetés nem probléma. Aki él, megél, mert hiszen ezért született. Adó nincs, kenyérharc nincs, a császár ad mindenkinek földet, házat, kenyeret, kulturát, tudományt, művészetet, boldogságot.“

Imigyen szólott a szaharai császár egyik kiáltványa és hasonlatos volt hozzá a többi. A földkerekség összes élclapjai külön kiadásokban közölték mindig I. Jacques császári okmányait és az emberek kacagtak az egész földgömbön. I. Jacques szaharai birodalmába nem igyekezett egyetlen egy alattvaló sem sehonnét. Amikor

pedig az európai államok uralkodóinak udvarainál előkelő idegenek jelentek meg és mint a szaharai császár nagykövetei bebocsáttatást követeltek az udvarhoz, előmutatva megbízó okmányukat, amely így kezdődött: „Európai kartársaimnak testvéri üdvözlétemet!” és ezzel az aláírással végződött „I. Jaaques, Isten kegyelméből a Szahara császára”: — hát akkor már az udvari paloták lépcsőinél az ajtónállók úgy kidobták a szaharai nagykövet urakat, hogy csak úgy nyekkentek. A szaharai császár megbizottait kidobták az orosz udvarnál, kidobták a holland udvarnál, nemkülönben természetesen a román, az olasz, az angol, a dán, a belga, a szerb, a montenegrói, a japán udvarnál. A francia köztársaság elnökének ajtónállója pedig felsőbb utasításra oly különös erélyt fejtett ki, amikor a Párisba költözött szaharai nagykövetet lehajította a lépcsőn, hogy a szaharai nagykövet bokáját törte. Amiért egyébként I. Jaaques nem háboruval fenyegetőzött, hanem büntető pert indított a francia köztársaság ellen. A pert természetesen elvesztette és ekkor I. Jacques otthagyta a Szaharát és Amerikába költözött. Az emberiség kacagása egy ideig kísérté, de azután, hogy a szaharai császár nem adott újabb kiáltványokat és egyébként is csendes maradt, a kacagás halkult, elült, az emberek gyorsan elfeledték a szaharai császárt.

4.

Az Ur 1927. esztendejében, egy szép napon, amikor éppen huszmillió tonna lőszer pazarolódott el az európai csatatereken a nagy háboruban, különös és megdöbbentő irás érkezett az európai államok kormányaihoz. Floridából jött, rövid, száraz, egyszerű üzleti irás. Így kezdődött: „Európai testvéreimnek kartársi üdvözlétemet!” És így folytatódott: „Floridai birodalmamban megtermeltem a földgömb legnagyobb municiógyár telepét. Egész birodalmam egyetlen titáni municiógyár. Egemagam egyetlen nap alatt kétszerannyi municiót tudok termelni, mint a földgömb valamennyi municiógyára együttvéve. De a munición kívül raktáron tartok jelenleg ezres csomagolásokban puskákat, gépfegyvereket és — ugyancsak ezres csomagolásban — páncélautókat, páncélvonatokat, hadihajókat és legújabb típusu tengeralattjárókat. Így fölkészülve elhatároztam, hogy az európai nagy háboruban résztveszek, hadseregem hiányában olyaténképen, hogy annak az államnak adom csak el minden fölszerelésemet, municiómat és ezutáni termelésemet, amelyik szuverénitásom elismerésével velem szövetségre lép. Hadat akarok viselni, hadat pedig csak szuverén uralkodó viselhet. Várom nagyköveteiteket koronázásomra. I. Jacques, floridai császár.”

És huszonnégy órával a floridai császár okmányainak megérkezése után, külön hajók száguldottak az oceánon teljes gőzzel Florida felé. Az európai államok képviselőit vitték a különhajók, a nagyköveteket, akik

száguldottak, hogy ott legyenek az ünnepi pillanatban, amikor I. Jacques, Isten kegyelméből floridai császár, fejére teszi a floridai császárság koronáját. Száguldottak a nagykövetek: az angol követ, az orosz követ, a francia, a román, a szerb, a belga, a montenegrói . . .

És a többiek?

5.

Ez volt pályafutása I. Jacques floridai császárnak, mely ragyogó pályafutás méltó lenne, hogy méltóbb regős énekelje: a tölgyfatermetű, ezüsthószakállu Homér, kinek horizontja tág volt, lelke a távoli harcokat figyelte és vak szeme nem törődött a környező világ apró foltjaival.

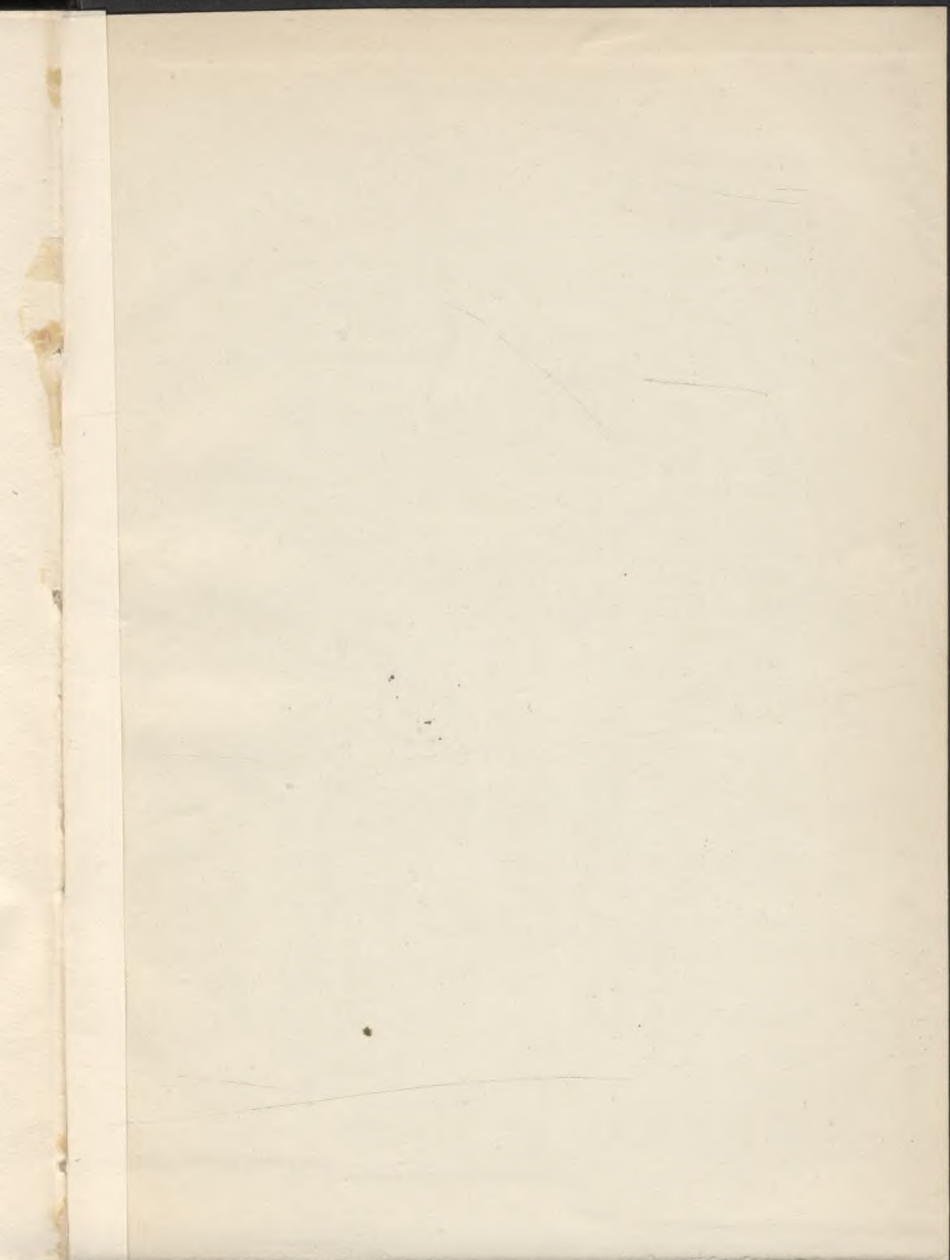

THE
JOURNAL
OF
THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE
VOLUME 10
PART 1
1880
LONDON
PUBLISHED BY THE
EDUCATIONAL SOCIETY
1880

TARTALOM.

	Oldal
(A majomember és az embermajom	5
(A copf	14
A szép Meluzina	31
(Az isteni gondviselés	39
(A hűséges Rosalinde	47
(Az anyasziv	57
(A jó tett	67
(A tükör lelke	75
(A ketrec	85
(A fősvény halála	95
Mozifilm	106
Fráter Klodobald	113
A gyöngyök	121
(Éjjel a Dunán	132
(Ja szom gentleman	143
(A csodálatos bandérium	158
(A freskó	167
(A drót	173
(A fakir lelke	181
(Az okos Hans	188
(A fekete nyilvesszők	195
(A budai kristálynézők	201
(A floridai császár	207

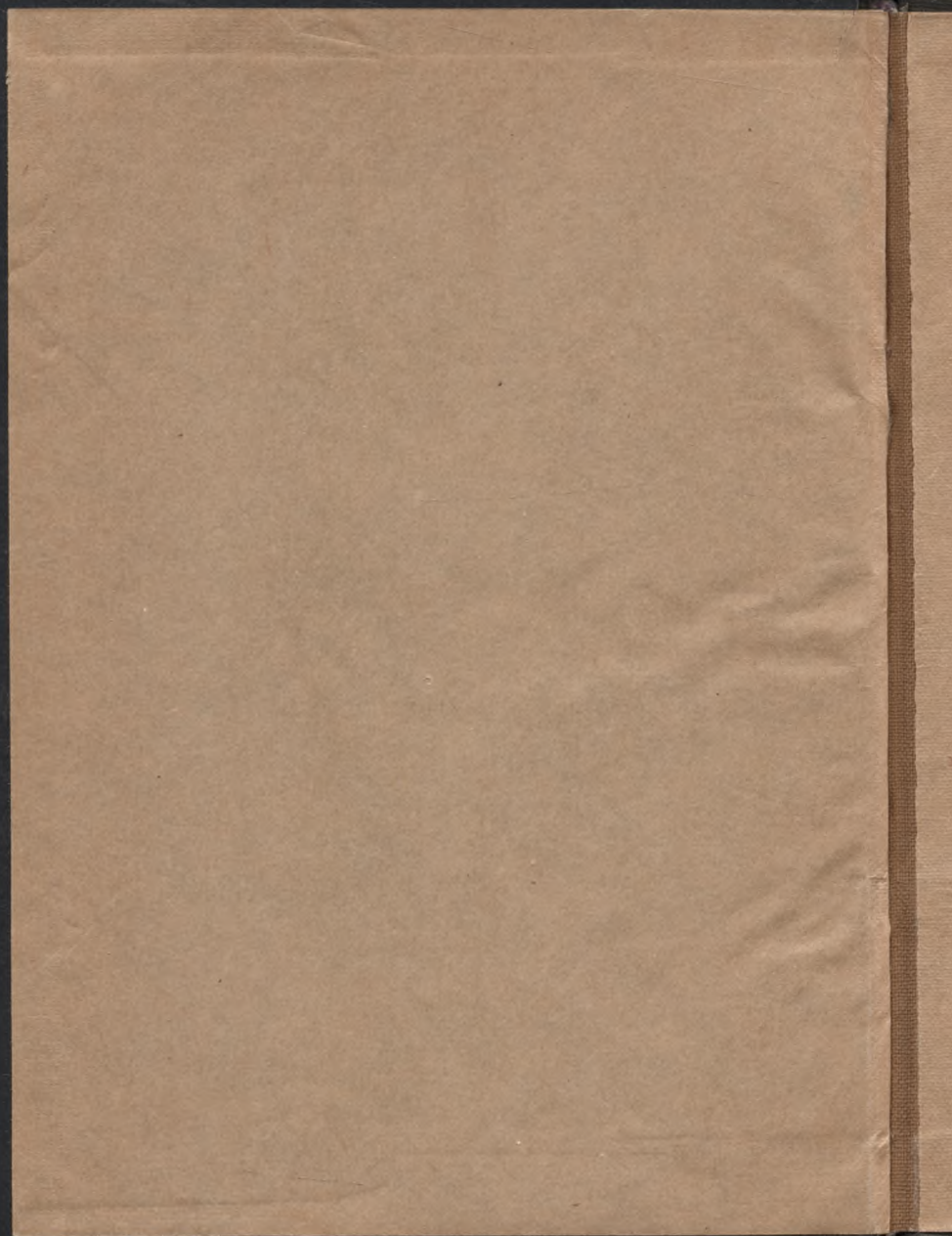

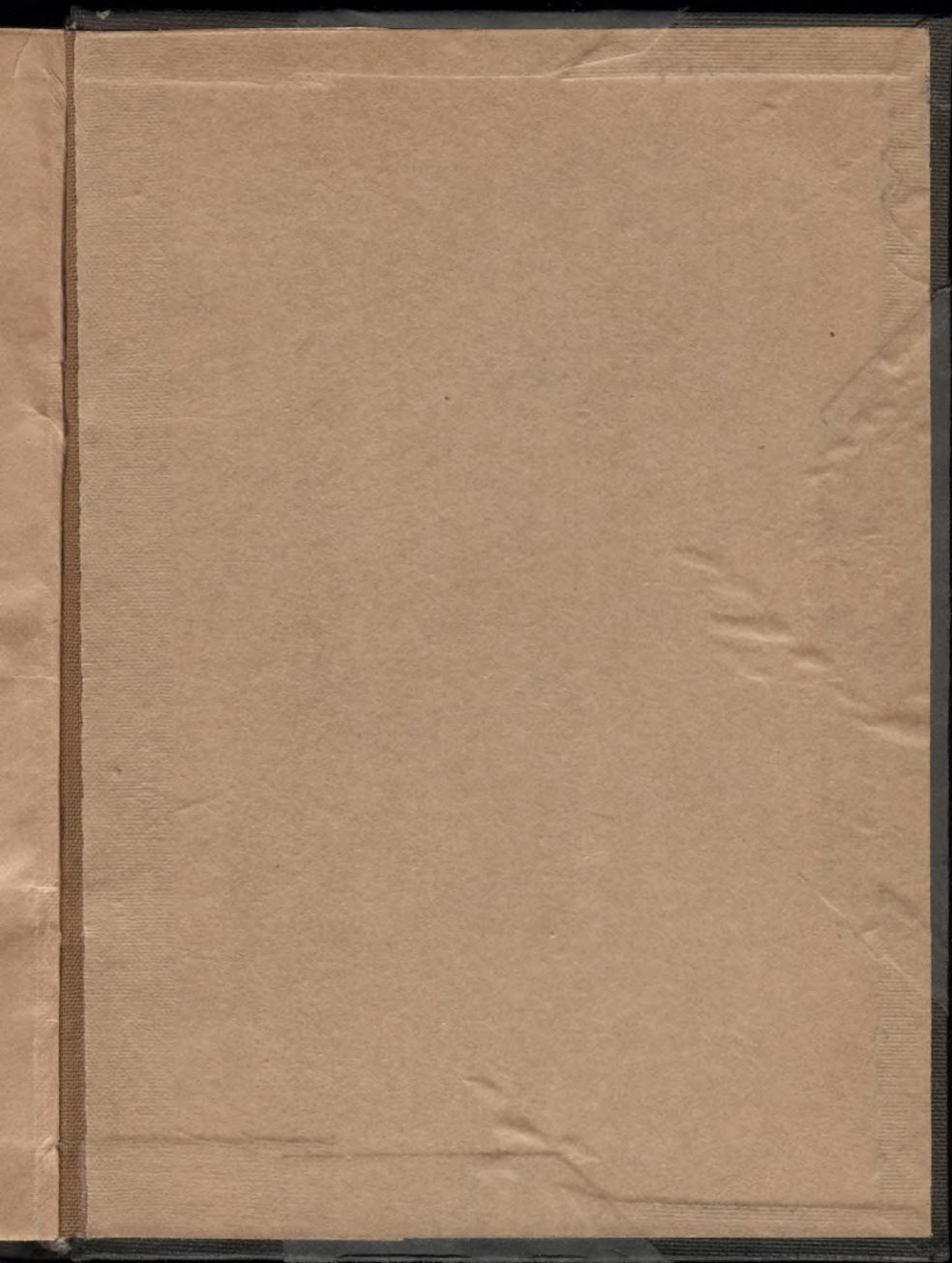

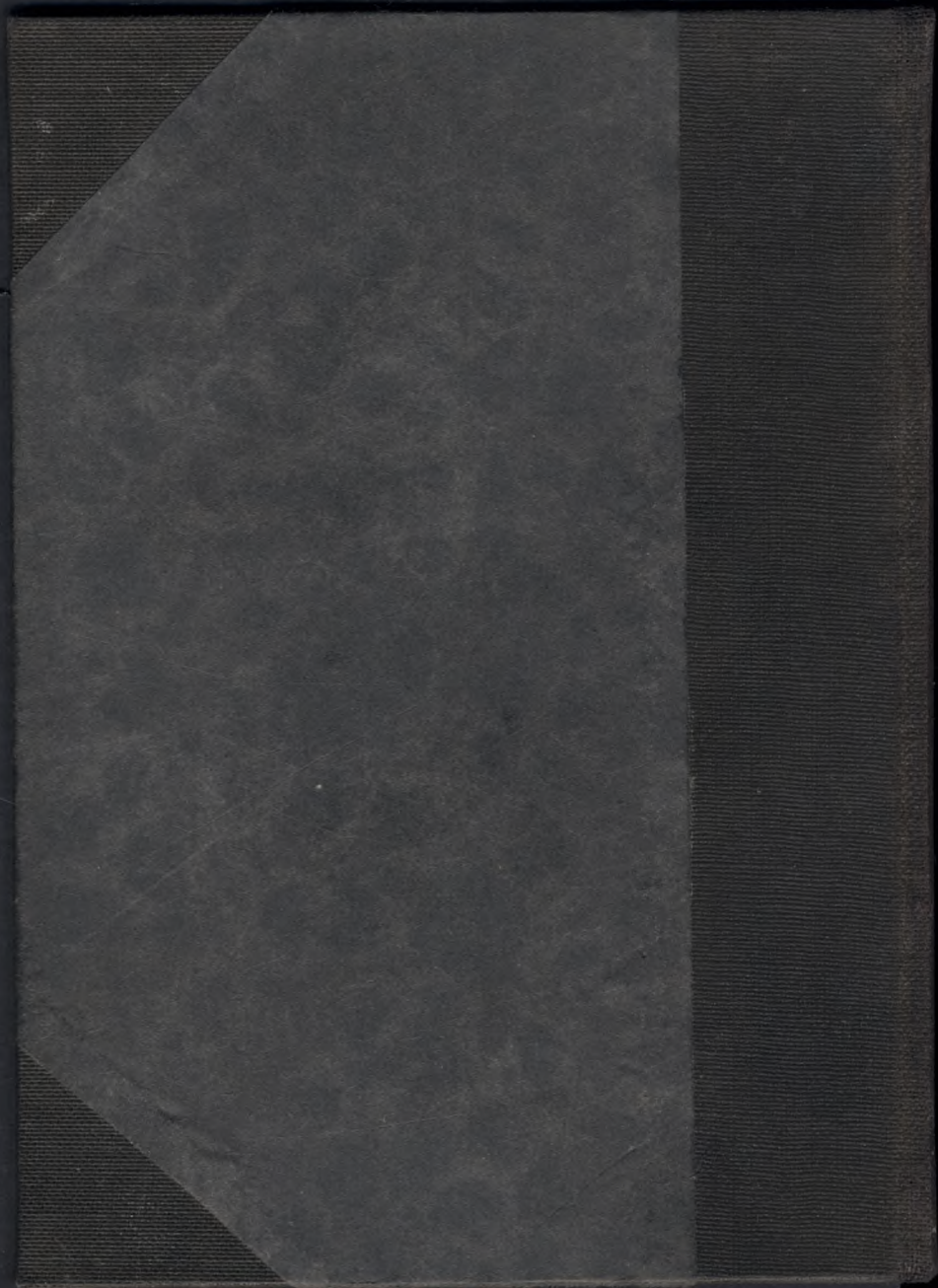
ÚJABBAN MEGJELENT MŰVEK:

- BARTA LAJOS: Czinzeri és Czinzera.
 BENDA JENŐ: Circe. 2-ik kiadás.
 BERKES IMRE: Bábel.
 BIRÓ LAJOS: A mélység lakói. 2-ik kiadás.
 CSERMELY: A toprini nász. 3-ik kiadás.
 DIPLOMATA: Asszonyok, huszárok. 2-ik kiadás.
 FEHÉR KRISZTIN: Akik megtalálták egymást.
 Dr. FERENCZY ÁRPÁD: A Nirvána felé, 2 kötet.
 GLYN ELINOR: Érdekházasság. 2-ik kiadás.
 " " Evangeline vallomásai.
 " " Erzsébet látogatásai.
 KABOS EDÉ: A királyné.
 KÁLNOKI: Az áldott lelkű Márta asszony. 2-ik kiadás.
 KELEMEN FERENC: Első tűz.
 LÁZÁR ISTVÁN: Fekete grófné.
 B. MATHERS: Jön a rozson át.
 MOLNÁR FERENC: Az aruvími erdő titka. 3-ik kiadás.
 MÓRICZ ZSIGMOND: Nem élhetek muzsikaszó nélkül.
 " " A tűznek nem szabad kialudni.
 NAGY ENDRE: Szeplőtlen asszony. 2-ik kiadás.
 " " Erdély fia.
 RÁSKAI FERENC: A budai ház.
 PÁSZTOR JÓZSEF: Kis ördögök. 2-ik kiadás.
 " " Az ügyetlen.
 SZÉKELY AURÉL: A 38-as zászló alatt.
 SZÉP ERNŐ: Kenyér.
 SZINI GYULA: Hanna. 2-ik kiadás.
 VAJDA: A váratlan vendég. Színmű.
 ZSOLDOS: A kacsorru leány.

N.M.

Vajda. Majom Ember